

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

DALIA KĖVALAITĖ
VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

VARTOJIMO SUTARTYS IR JŲ VIETA SUTARČIŲ TEISĖJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: doc. dr. L. Novikovienė

Recenzentė: asist. R. Lavreckaja

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VARTOJIMO SUTARČIŲ INSTITUTO BENDROSIOS NUOSTATOS	6
1.1. Vartojimo sutarties samprata ir prigimtis	6
1.2. Vartojimo sutarties šalių ypatumai	9
1.2.1. Vartotojo sampratos analizė	9
1.2.2. Verslininko samprata vartojimo sutartyse	14
1.3. Sutarčių sudarytų dvigubo naudojimo tikslais kvalifikavimo ypatumai	16
1.4. Vartojimo sutarties objekto reikšmė vartojimo sutartyse	19
1.5. Pasiūlymas dėl Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisės vienodinimo.....	23
2. SPECIFINĖ VARTOJIMO SUTARČIŲ INSTITUTO VIETA SUTARČIŲ TEISĖJE	29
2.1. Sutarčių laisvės principo taikymo ypatumai vartojimo sutartyse	30
2.2. Vartotojo teisės į informaciją realizavimas vartojimo sutartyse	33
2.3. Silpnesnės šalies apsaugos principo realizavimas vartojimo sutartyse	37
2.4. <i>Contra proferentem</i> taisyklės taikymas vartojimo sutartyse	41
2.5. Vartojimo sutarčių atirbojimas nuo komercinių sutarčių	43
2.6. LAT formuojamos vartojimo sutarčių praktikos kai kurie aspektai	45
2.6.1. Specifinis preliminariosios sutarties pagal CK 6.401 str. reglamentavimas	45
2.6.2. LAT praktikos analizė vertinant preliminarąją sutartį pagal CK 6.401 str.	48
IŠVADOS	55
SIŪLYMAI	57
Literatūros sąrašas	58
Santrauka	64
Zusammenfassung	65

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Sutartys yra klasifikuojamos įvairiai, tačiau vienas iš skirstymo pagrindų yra sutarčių klasifikavimas pagal subjektą. Pagal subjekto specifiką sutartys skirstomos į komercines, vartojimo ir kitas civilines sutartis. Analizuojant vartojimo sutartis aktualus sutarčių skirstymas pagal sudarymo būdą - į sudaromas abipusėmis derybomis bei prisijungiant sudaromas sutartis. Dažniausiai prisijungimo būdu sudaromos vartojimo sutartys - tarp vartotojo ir verslininko. Sudarant vartojimo sutartį vartotojas turi ribotas galimybes ginti savo interesus ir daryti įtaką sudaromos sutarties turiniui, todėl iškyla grėsmė vienam iš pamatinių šiuolaikinės teisės principų – sąžiningumui, kuris yra ypač svarbus vartojimo sutartiniuose santykiuose. Neretai verslininkas, ruošdamas standartines vartojimo sutarties sąlygas, pažeidžia vartotojo teises, o tai sudaro prielaidas nesąžiningoms sutarties sąlygoms bei piktnaudžiavimui stipresne ekonomine padėtimi. Dėl šios priežasties atsiranda būtinybė ginti prie sutarties silpnesnės šalies interesus.

Tema aktuali, dėl vis plačiau naudojamų standartinių, verslininkų siūlomų vartojimo sutarčių sąlygų, kai tarp šalių nebelieka ikisutartinių santykių – derybų. Dėl šios priežasties atsirado poreikis valstybei kištis į civilinių teisinių santykių sritį pasitelkiant specifinius reguliavimo instrumentus. Analizuojant vartojimo sutarties institutą kyla būtinumas atskleisti vartojimo sutarčių specifiką ir jų vietą sutarčių teisėje dėl joms būdingos vienos iš šalių didesnės interesų apsaugos.

Tyrimo problema. Vartotojas, būdamas silpnesne sutarties šalimi dėl teisinio, ekonominio ir pan. nepatyrimo, prisijungdamas prie verslininko parengtos vartojimo sutarties, yra nelygiavertėje derybinėje pozicijoje, ir praranda teisę įgyvendinti sutarties laisvės principą, kuris būtų realizuojamas darant įtaką sudaromos sutarties turiniui ir sąlygoms.

Tyrimo objektas. Vartojimo sutarčių, kaip specifinės sutarčių grupės, bruožai, atskleidžiantys ypatingą šių sutarčių vietą sutarčių teisėje.

Tyrimo tikslas. Išskirti ir išanalizuoti vartojimo sutarties kaip specifinės sutarčių grupės požymius, leidžiančius nustatyti šių sutarčių vietą sutarčių teisės sistemoje.

Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti vartojimo sutarties sampratą, išskiriant jos šalims būdingus bruožus ir objekto ypatumus;
- ištirti specifinius vartojimo sutarčių reguliavimo instrumentus - sutarčių laisvės principo ribojimą, vartotojo teisę į informaciją ir silpnesnės šalies apsaugos principą;
- išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos vartojimo sutarčių praktikos kai kuriuos aspektus.

Hipotezė. Šiuo tyrimu siekiama patikrinti keliamą hipotezę ar specifiniai vartotojų teisių apsaugos instrumentai visada apsaugo vartotoją kaip silpnesniąją vartojimo santykių šalį.

Tyrimo metodai. Šiame tyrime iškeltai hipotezei įrodyti bus naudojamosi įvairiais teoriniais tyrimo metodais kaip tyrimo objekto pažinimo būdais, siekiant atskleisti specifinę vartojimo sutarčių vietą sutarčių teisėje.

Tyrimo metu pagrindinis taikytas metodas yra lyginamasis metodas, kurio pagalba bus atskleista ypatinga vartojimo sutarčių vieta sutarčių teisėje. Šis metodai tapo ypač svarbus plečiantis vartojimo geografijai, Lietuvai toliau integruojantis į Europos rinką, kai valstybių bendradarbiavimas sąlygoja ES ir nacionalinės teisės derinimą. Kadangi nacionalinę vartotojų teisę iš esmės sudaro perkelta Europos Sąjungos teisė, nacionalinė teisė turi būti aiškinama taip, kad neprieštarautų ES teisei bei Europos Teisingumo Teismo formuojamai praktikai. Atliekant tokią analizę galima identifikuoti Lietuvos teisės silpnąsias vietas bei tokias nustačius siūlyti būdus kaip galima spręsti atsiradusias spragas. Analizuojant praktiką bus siekiama atskleisti skirtumą tarp to kas yra reglamentuojama ir tarp to kaip tai yra realizuojama.

Atliekant tyrimą bus naudojamosi ir lyginamuoju istoriniu metodu, kad įvertinti sąlygas, kuriomis atitinkamu laikotarpiu vystėsi vartojimo sutarties institutas, kaip formavosi teismų praktika vartojimo sutarčių srityje.

Sisteminės analizės metodu bus naudojamosi analizuojant probleminius aspektus atskirose vartojimo sutarčių rūšyse, joms taikytinas sutarčių aiškinimo taisyklės, šalių teises ir pareigas bei teismų praktiką sprendžiant ginčus kilusius dėl šių sutarčių.

Atliekant tyrimą bus naudojamas ir vienas iš empirinių metodų – teisinių dokumentų analizės metodas, kurio pagalba bus atskleidžiama vartojimo sutarčių esmė, ištirti nagrinėjama tema aktualūs Europos Sąjungos ir nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika, kuri yra susijusi su atliekamo tyrimo tema.

Tyrimo naujumas. Tema Lietuvoje yra ganėtinai nauja, nežiūrint to, kad LR civilinis kodeksas galioja nuo 2001 metų, tik pastaruosius penkerius metus stebimas aktyvesnis vartotojų dalyvavimas ginant savo teises, ką rodo vis didėjanti LAT praktika nagrinėjant ginčus šio tipo bylose. Taip pat stebimas didesnis valstybės kišimasis sprendžiant ginčus tarp vartotojų ir verslininkų, kas ypač išryškėjo 2007 m. kovo 01 d. įsigaliojus Vartotojų teisių apsaugos įstatymui, kuris suformavo neteisminio ginčų nagrinėjimo institucijų sistemą Lietuvoje. 2009 m. išleista D. Bublienės monografija „Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė“, kurioje atliktas tyrimas labiau koncentruotas į kompleksinę nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse kontrolės instituto analizę.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudarys įvadas, dvi dalys, suskirstytos į skyrius bei poskyrius pagal analizuojamų klausimų pobūdį. **Pirmojoje**, teorinėje, tyrimo dalyje bus atskleidžiama vartojimo sutarties samprata, analizuojami vartojimo sutarties šalių ypatumai, sutarčių sudarytų dvigubo naudojimo tikslais kvalifikavimo specifika, pateikiama vartojimo sutarties objekto reikšmė. Trumpai apžvelgiamas pasiūlymas dėl Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės vienodinimo ir pateikiama kai kurių šalių pateikta nuomonė. **Antrojoje** tyrimo dalyje nagrinėjant šios srities reguliavimo instrumentus bus atskleidžiama specifinė vartojimo sutarčių instituto vieta sutarčių teisėje. Nagrinėjami sutarties laisvės principo ypatumai ginant silpnesnę šalį vartojimo sutartyse, vartotojų teisės į informaciją sudarant vartojimo sutartis realizavimo esminiai aspektai, *contra proferentem* taisyklės taikymas šiose sutartyse. Šioje dalyje bus nagrinėjami LAT formuojamos vartojimo sutarčių praktikos kai kurie aspektai.

Kiekvienos dalies skyrius bei poskyriai užbaigiami trumpais apibendrinimais, kuriais bus remiamasi rengiant viso darbo išvadas bei teikiant siūlymus. Darbo pabaigoje bus apibendrinama atlikto tyrimo medžiaga, konstatuojama ar pasiektas tyrimo pradžioje iškeltas tikslas, ar pasitvirtino hipotezė, formuojamos išvados bei teikiami siūlymai, pateikiamas literatūros sąrašas, santrauka ir santrauka vokiečių kalba.

1. VARTOJIMO SUTARČIŲ INSTITUTO BENDROSIOS NUOSTATOS

Be sutarčių šiandien neįsivaizduojamas tinkamas rinkos funkcionavimas, prekybos ir paslaugų teikimas tiek tarp juridinių, tiek tarp fizinių asmenų. Sutarčių teisė yra savarankiškas civilinės teisės institutas, turintis savo bendrąsias nuostatas, kurios yra taikomos visoms sutartims atsižvelgiant į sutarčių prigimtį ir atskiras sutarčių rūšis. Sutartys turi tiek bendrų, tiek skirtingų bruožų ir tam, kad tinkamai orientuotis sutarčių rūšių galybėje pagal tam tikrus kriterijus jos skirstomos į grupes, rūšis.

Rinkos ekonomikoje galioja sutarčių laisvė – šalys yra laisvos spręsti dėl sutarties sudarymo, dėl būsimos sutarties sąlygų, kurios būtų abipusiai priimtinos, kitaip tariant – čia galioja sutartinių santykių nevaržomumas. Tačiau kasdieniniame rinkos funkcionavime iškilo būtinybė teisiškai reguliuoti atitinkamus santykius, kuriuose susiduria dvi, nelygiavertėje padėtyje esančios sutarties šalys. Dėl to teisės moksle vartotojų teisė tapo specialiosios paskirties teise¹. Pasak Danguolės Bublienės, „vienas iš sutarčių skirstymo pagrindų yra sutarčių klasifikavimas pagal subjekto specifiką į vartojimo ir komercines sutartis“². Kaip teigia Helsinkio Universiteto profesorius Thomas Wilhelmsson „sutarčių teisė – tai visų pirma vartotojų gerovės teisė“³.

Šiame skyriuje analizuojant nacionalinius ir Europos Sąjungos teisės aktus atskleisime vartojimo sutarties sampratą, šios sutarties šalių skiriamuosius bruožus ir objekto reikšmę, sutarčių sudarytų dvigubo naudojimo tikslais ypatumus bei trumpai apžvelgsime Pasiūlymą dėl Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisės vienodinimo.

1.1. Vartojimo sutarties samprata ir prigimtis

LR Konstitucijos 46 str.5d. valstybė įsipareigojo ginti vartotojo interesus, kas parodo ypatingą vartotojų teisių apsaugai skiriamą dėmesį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) savo jurisprudencijoje yra ne kartą nurodęs, jog Vartotojų teisių apsauga yra konstitucinis valstybės ūkio tvarkymo principas ir kartu Lietuvos valstybės įsipareigojimas, kylantis iš Europos Sąjungos teisės⁴. Vartotojų teisių apsauga yra valstybės socialinės apsaugos politikos dalis⁵.

¹ P. Ravluševičius. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2007, Nr. 9 (99). P.48-53.

² Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: VĮ Registrų centras. Monografija. 2009. P. 80.

³ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia. 1996. P. 35.

⁴ LAT CBS 2006 m. vasario 22 d. nutartis c.b.V. S. ir N. S. v. UAB „Abuva“ Nr. 3K-3-141/2006.

⁵ P. Ravluševičius. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. P. 48-53.

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiame Civiliniame kodekse (toliau - CK) tarp kitų sutarčių išskiriamos ir vartojimo sutartys (CK 6.160 str.1d.). CK 1.39 str. pateikta vartojimo sutarties samprata, kurioje išskiriami du pagrindiniai vartojimo sutarties požymiai: pirma, kad prekes ar paslaugas įsigytų fizinis asmuo (vartotojas), antra, kad jis šias prekes ar paslaugas įsigytų savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Vartotojų teisių apsaugos įstatymo⁶ 2 str.14 p. nurodoma, kad vartojimo sutartis - prekių ar paslaugų įsigijimo sutartis, su pardavėju ar paslaugų teikėju sudaroma su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

Vienoje iš bylų⁷ LAT teigia, kad vartojimo sutartys yra sutarčių grupė, apimanti atskiras sutarčių rūšis, kurios dėl savo prigimties gali būti vartojimo sutartys bei kurios turi požymių, būtinų kvalifikuojant konkrečią sutartį vartojimo sutartimi. D. Bublienės nuomone⁸ vartojimo sutartis yra sutartis tarp fizinio asmens (vartotojo), kuris sudaro sutartį tikslais, visiškai ar daugiausiai nesusijusiais su verslo veikla, ir kito asmens (verslininko), kuris sudaro sutartį tikslais susijusiais su verslo veikla. „Vartojimo sutartys, kaip sutarčių grupė, išskiriamos atsižvelgiant į specifinę sutarties šalių padėtį bei vartotojo tikslus“⁹.

Kaip nurodoma CK 6.160 str.2 d. – pagal sudarymo būdą sutartys skirstomos į abipusėmis derybomis sudaromas bei prisijungiant sudaromas sutartis. Sudarant pastarąsias reikia sutikti su tuo, kas parašyta, nes priešingu atveju nebus sutarties, t.y. prisijungimo sutartis sudaroma priimk-arba-atsisakyk (angl. *take-it-or-leave-it*) principo pagrindu, todėl iškilo būtinybė apsaugoti prisijungusios šalies interesus, nes ji negali daryti įtakos sutarties turiniui. Dalyvaujanti civiliniuose santykiuose esame laisvi spęsti su kuo ir kokią sutartį sudaryti, turime ikisutartinius santykius – deramės prieš sutarties sudarymą. Tačiau sudarydami vartojimo sutartį vartotojai atsiduria nelygiavertėje padėtyje - kita sutarties šalis yra pranašesnė savo ekonomine galia ir gali diktuoti savo sąlygas vartotojui. Vartojimo sutartys dažniausiai yra rengiamos ne vienkartiniam, o nuolatiniam prekių ar paslaugų pirkimui. Šiose sutartyse visos sąlygos yra pateikiamos kaip standartinės, paruoštos verslininko ir pateiktos antrajai sutarties šaliai, kuri prisijungia prie sutarties. Sudarant vartojimo sutartį vartotojas dažniausiai neturi galimybių derėtis dėl geresnių sutarties sąlygų ir yra priverstas priimti jam siūlomas standartinės sutarties sąlygas. Siekiant pašalinti tokią nelygiavertę padėtį civilinėje teisėje iškilo būtinybė teisinėmis priemonėmis ginti silpnesnę šalį. Siekiant apginti silpnesnės sutarties šalies teises ir teisėtus interesus negali būti remiamasi vien tik sutarčių laisvės principu, būtina

⁶ Vartotojų teisių apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2007, Nr. 12-488.

⁷ LAT CBS 2009 m. birželio 22 d. nutartis c.b. N. Č. v. UAB „Makveža“ Nr. 3K-3-256/2009.

⁸ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.84.

⁹ LAT 2010 m. balandžio 26 d. Teismų praktika Nr. 33.

atkurti pusiausvyrą, kuri iškreipiama dėl nelygiavertės padėties tarp vartojimo sutarties šalių. Todėl specialiu teisiniu reguliavimu būtina užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies teisių bei teisėtų interesų apsaugai – toks vartojimo sutarties instituto tikslas. Kaip teigia D. Bublienė¹⁰ vartojimo sutarties institutas yra tas institutas, kuris grindžiamas ir silpnesnės šalies apsaugos principu.

Reikia pažymėti, kad ES teisės aktuose aiškiau ir vienareikšmio vartojimo sutarties apibrėžimo nėra. Nesąžiningų sąlygų direktyvos¹¹ 1 str.1 d. nurodoma, jog ji skirta „<...>suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse“. Kituose ES teisės aktuose norminės vartojimo sutarties apibrėžtis taip pat nenustatyta, o šios sutarties samprata pateikiama tik netiesiogiai - direktyvose, kuriose yra apibrėžiami vartojimo sutartiniuose santykiuose dalyvaujantys subjektai - vartotojas ir verslininkas¹². Reglamento dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės¹³ 6 str. vartojimo sutartis apibrėžiama kaip sudaryta „tarp fizinio asmens, siekiančio tikslų, kurie gali būti laikomi nesusijusiais su jo darbu ar profesine veikla (vartotojas), ir kito asmens, atliekančio savo darbą arba vykdančio savo veiklą (profesionalas)“. Briuselio konvencijos¹⁴ 13 str. apibrėžiant vartojimo sutartį nustatyta, kad tai „<...>sutartis, sudaryta asmens (t.y. vartotojo) tikslu, kuris gali būti laikomas už jo verslo ar profesijos ribų<...>“. Reglamento Briuselis I¹⁵ 15 str. apibrėžiant vartojimo sutartį nustatyta, kad tai „<...>sutartis, kurią asmuo, vartotojas, sudaro tokiam tikslui, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo darbu arba profesija<...>“. Romos konvencijos¹⁶ 5 str.1 d. nustatyta, kas „šis straipsnis taikomas sutarčiai, kurios dalykas ar prekių tiekimas ar paslaugų teikimas fiziniam asmeniui (toliau vartotojui) tokiu tikslu, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo verslu ar profesija, arba sutarčiai dėl kredito suteikimo tokiam dalykui įsigyti“.

Vartojimo sutarčių reglamentavimas nacionalinėje teisėje nėra paprastas. Vidutiniam vartotojui tenka teisės normų ieškoti skirtingose CK knygose, nagrinėti Vartotojų teisių apsaugos, Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymus ir kt. teisės aktus. „Vartotojų teisės inkorporavimas į bendrą sutarčių teisės sistemą turėtų palengvinti teisės normų analizę, nes

¹⁰ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.80.

¹¹ 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse.

¹² Vartojimo sutarties šalių specifika bus plačiau atskleista 1.1. skyriuje.

¹³ 2008 m. birželio 17 d. Reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės.

¹⁴ 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose priverstinio vykdymo.

¹⁵ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselis I reglamentas), pakeitęs Briuselio konvenciją.

¹⁶ 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės.

suprasti sistematizuotą teisės normų rinkinį yra žymiai lengviau¹⁷. Tokių teisės aktų – Vartotojų kodeksą (pranc.*Code de la Consommation*) – turi Prancūzija. Nors kaip teigia S. Drazdauskas¹⁸ „aiškios takoskyros tarp vartotojų sutarčių ir kitų sutarčių nebuvimas ypač tam tikrais atvejais <...> reikalauja vieningos sistemos, tačiau kadangi vartotojų apsauga gali būti užtikrinta tik specialiomis imperatyviomis taisyklėmis, tokios integralumo problemos yra neišvengiamos“, tačiau mūsų nuomone, nacionalinės teisės vartotojų teisių apsaugos normas būtų tikslinga kodifikuoti.

Apibendrinant galima teigti, kad vartojimo sutartys yra sutarčių grupė, turinti specialų reglamentavimą. Šio instituto tikslas - specialiu teisiniu reguliavimu užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies teisių bei teisėtų interesų apsaugą. Tiek pagal nacionalinę, tiek pagal Europos Sąjungos teisę vartojimo sutartys nėra atskira sutarčių rūšis. Sudarant vartojimo sutartį vartotojas dažniausiai yra priverstas priimti jam siūlomas jau paruoštas sutarties sąlygas, todėl atsiduria nelygiavertėje padėtyje - tampa silpnesne sutarties šalimi. Kad šalių sudarytą sutartį kvalifikuoti vartojimo sutartimi būtina nustatyti subjektus, kurie šios sutarties atveju bus fizinis asmuo-vartotojas ir verslininkas, kurie veiks skirtingais tikslais-vartotojas sutartį turi sudaryti dėl asmeninių, šeimos ar namų ūkio poreikio tenkinimo, o verslininkas veikti savo verslo ar profesijos tikslais.

1.2. Vartojimo sutarties šalių ypatumai

Siekiant atskleisti vartojimo sutarčių ypatumus, reikėtų išskirti požymius, kurie būdingi vartojimo sutarties šalims. Vartojimo sutarties subjektinės sudėties reikšmingumas lemia būtinybę identifikuoti abi sutarties šalis¹⁹. Kaip jau minėta anksčiau²⁰, vienas iš esminių požymių vartojimo sutarties kvalifikavimui yra sutarties subjektai – vartotojas ir verslininkas. Tolesniuose poskyriuose atliksime vartotojo ir verslininko sampratų analizę.

1.2.1. Vartotojo sampratos analizė

Europos Sąjungos lygmeniu vartotojo sąvoka pirmą kartą buvo apibrėžta tarptautiniame dokumente - Briuselio konvencijoje²¹, o vėliau įtvirtinta ir Romos konvencijoje²², kurios 5 str.1 d.

¹⁷ Drazdauskas S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. P.39.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

²⁰ Žr. poskyrį 1.1.

²¹ 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose priverstinio vykdymo.

²² 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencija dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės.

nustatyta, jog šis straipsnis skirtas sutartims, kurių tikslas yra tiekti prekes ar paslaugas asmenims, tikslams, kurie gali būti už jo prekybos ar profesijos ribų. Vartotojo sąvoka taip pat įtvirtinta vartotojų apsaugos srityje priimtose direktyvose. Direktyvoje dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų²³ vartotojas apibrėžiamas gana plačiai „asmuo, kuris perka ar sutinka pirkti paketą (pagrindinis sutartį pasirašęs asmuo) arba bet kuris kitas asmuo, kurio vardu sutartį pasirašęs asmuo sutinka pirkti paketą (kiti naudos gavėjai) arba bet kuris asmuo, kuriam pagrindinis sutartį pasirašęs asmuo arba bet kuris naudos gavėjas perduoda paketą (kelionių paketą perimantis asmuo)“. Kiek siauriau vartotojas apibrėžiamas Nesąžiningų sąlygų direktyvoje²⁴ „vartotojas - bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva veikia ne savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais“. Direktyva dėl vartotojų apsaugos, žymint vartotojams siūlomų prekių kainas²⁵ vartotoją apibrėžia kaip bet kokį fizinį asmenį, kuris perka prekę siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu ar profesija. Analogiškas vartotojo apibrėžimas pateikiamas direktyvoje dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis²⁶ „vartotojas - bet koks fizinis asmuo, kuris šios direktyvos numatomose nuotolinėse sutartyse veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo užsiėmimu, verslu ar profesija“.

Pagal Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą vartotoju gali būti tik fizinis asmuo. Tai patvirtina Europos Teisingumo Teismo (toliau –ETT) praktika²⁷, kurioje vartojimo sutartimi nebuvo pripažinta juridinio asmens-darbdavio-sudaryta sutartis dėl gėrimų automato sumontavimo įmonės patalpose, nors galutiniai gėrimų vartotojai buvo fiziniai asmenys – darbuotojai. *Bertrand* byloje ETT įvardijo vartotojus, palyginus su pardavėjais, kaip silpnesniąją šalį, nes jie yra privatūs galutiniai vartotojai, kurie, pirkdami prekes suteikiant kreditą išsimokėtinai, neužsiima verslo ar profesine veikla²⁸. Byloje *Francesco Benincasa*²⁹ ETT pripažino, kad tik sutartys, sudarytos siekiant tenkinti privataus vartojimo poreikius, patenka į nuostatų, kuriomis siekiama apginti ekonomiškai silpnesnę šalį, reguliavimo sferą. Kitoje, nagrinėjamai temai svarbioje, *Gruber*³⁰ byloje ETT išaiškino, kad sąvoka vartotojas turėtų būti aiškinama siaurai, atsižvelgiant į asmens padėtį konkrečios sutarties kontekste, pagal tos sutarties pobūdį ir tikslus, o ne į subjektyvią šio

²³ 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314 dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų.

²⁴ 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse.

²⁵ 1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/6/EB dėl vartotojų apsaugos, žymint vartotojams siūlomų prekių kainas.

²⁶ 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB.

²⁷ ETT 2001 m. lapkričio 22 d. sprendimas byloje C-541/99 ir C-542/99, *Cape Snc v. Idealservice Srl ir Idealservice MN RE Sas vs OMAI Srl*, ECR I-0904.

²⁸ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

²⁹ ETT 1997 m. liepos 7 d. sprendimas byloje C-269/95 *Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl*, ECR I-03767.

³⁰ ETT 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECR I-00439.

asmens padėtį, be to, tas pats asmuo tam tikruose sandoriuose gali būti laikomas vartotoju, o kituose – ūkio subjektu. Šioje byloje ETT taip pat nurodė, kad nacionalinis teismas turi atsižvelgti ne tik į sutarties turinį, pobūdį ir tikslą, bet ir į objektyvias sutarties sudarymo aplinkybes. ETT praktikoje formuojama siauroji vartotojo sampratos koncepcija – vartotoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, veikiantis ne savo verslo ar profesijos tikslais. Kaip teigia D. Bublienė³¹, pagal ETT praktiką galima manyti, kad tuo atveju, jei sutartį sudaro juridinis asmuo, tokios sutartys, nepriklausomai kad galutinis vartotojas ar asmuo, turintis fizinį kontaktą pagal formaliuosius požymius būtų laikomas vartotoju, nebus apibrėžiamos kaip vartojimo sutartys.

Vartotojo sąvoka, turėdama ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę „turi būti pakankamai aiški ir tiksli, nes nuo tinkamo subjekto kvalifikavimo priklauso, kokios teisės normos bus taikomos atsiradusiems teisiniams santykiams“³². LAT yra pabrėžęs³³, jog Lietuvos Respublika būdama Europos Sąjungos nare, privalo užtikrinti Europos Sąjungos teisės aktų taikymą, o nacionalinė teisė turi būti aiškinama taip, kad neprieštarautų Europos Sąjungos teisei ir ETT formuojamai praktikai. Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str.15 p. nustato, kad „vartotojas - fizinis asmuo, kuris pareiškia savo valią pirkti, perka ir naudoja prekę ar paslaugą asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti“. Kaip matome iš šiame įstatyme pateiktos sąvokos, vartotojas apibrėžiamas ne pagal savybes, bet pagal veiksmus kuriuos jis atlieka. Lietuvos CK vartotojo sąvoka nėra pateikiama, ji atskleidžiama per vartojimo sutarties požymius, taip pat išplaukia iš atitinkamų CK normų: pagal 6.350 str.1 d. vartotojas yra fizinis asmuo, sudarantis sutartį, kuri nėra susijusi su jo verslu ar profesija, o skirta tenkinti asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams.

LAT savo praktikoje³⁴ yra konstatavęs, kad CK 1.39 str.1 d. nustatyta, jog vartotojas yra fizinis asmuo, kuris sudaro sutartį su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t.y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Tačiau vien šio požymio nepakanka fizinio asmens, kaip vartotojo, teisių gynimo būdams ir apimčiai nustatyti bei taikyti. Kaip teigiama LAT praktikoje³⁵ - būtina nustatyti vartojamos prekės ar paslaugos tikslą ir tik tada, kai vartotojas yra fizinis asmuo prekes ar paslaugas vartojantis asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, jo teisės ir teisėti interesai ginami kaip silpnesniosios sutarties šalies. LAT byloje, kylančioje iš vartojimo teisinių santykių, pripažįstama, kad vartotojas yra fizinis asmuo, kuris įsigyja prekes ar

³¹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.98.

³² L. Novikovienė. Kai kurie vartotojo sampratos aspektai. //Vartotojų teisių apsaugos teisiniai aspektai Europos Sąjungoje. Konferencijos mokslo darbų rinkinys / red. L. Novikovienė. P.27.

³³ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

³⁴ Ten pat.

³⁵ LAT CBS 2008 m. gruodžio 01 d. nutartis c.b. *UAB „Tele2“ v. II „Rogrinta“* Nr. 3K-3-579/2008.

paslaugas savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, o ne verslui ar profesinei veiklai³⁶, fizinio asmens, kaip vartotojo, teisės bus ginamos tik tuo atveju, kai jo įsigytos prekės ar paslaugas bus naudojamos asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

Kyla klausimas ar vartotojo samprata tam tikrais atvejais neturėtų būti išplėsta, ir vartotojo statusas suteikiamas mažoms įmonėms ar specialios paskirties pelno nesiekiančioms organizacijoms. Ne taip jau retai susiduriama su situacija, kai sutartį pasirašo juridinis asmuo, tačiau galutinis vartotojas, perkantis prekę ar paslaugą yra fizinis asmuo. Akivaizdu, kad organizacijos, tokios kaip daugiabučių namų savininkų bendrija, sudarančios sutartį dėl prekių ar paslaugų pirkimo, derybinė pozicija yra tokia pat silpna kaip fizinio asmens – vartotojo. LAT savo praktikoje išplėtė vartojimo sutarties instituto aiškinimą. Nagrinėdamas bylą dėl ginčų, kylančių iš energijos pirkimo-pardavimo sutarčių, yra pažymėjęs, kad daugiabučių namų savininkų bendrija yra nekomercinis, specialaus teismo juridinis asmuo, per kurį butų savininkai įgyvendina savo daiktines ir prievolinių teises - „...būtent butų savininkai, o ne bendrija turi mokėti už tiekiamą energiją...>šios sutarties sąlygos visais atvejais turi būti aiškinamos vartotojų (abonentų) naudai“³⁷. LAT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad sprendžiant klausimus, susijusius su butų, esančių daugiabučiuose namuose, savininkų, kaip galutinių vartotojų, aprūpinimo energija ir vandeniui klausimus, ta aplinkybė, jog sutartis formaliai buvo sudaryta su juridiniu asmeniu, tam tikrais atvejais neturi būti sureikšminama³⁸. Remiantis LAT praktika galima būtų teigti, kad aplinkybė, kai tam tikrais atvejais sutartį pasirašo fiziniam asmeniui atstovaujantis specialaus teismo juridinis asmuo nėra pagrindas nelaikyti sutarties vartojimo sutartimi. Sutartis sudaryta su profesine sąjunga, tačiau dėl paslaugų fizinių asmenų asmeniniams poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti, kai asmenys asmeniškai pirko, t.y. sumokėjo už paslaugas ir jomis naudojosi, bus kvalifikuojama vartojimo sutartimi³⁹. Kaip matome iš šios negausios LAT praktikos - Lietuvoje vertinama ne formali sutarties šalis, tačiau analizuojant faktines aplinkybes vertinama kas yra prekės ar paslaugos galutinis naudotojas. Nacionalinėje teisėje vartotojo sąvoka apima fizinį asmenį, esantį tiek ikisutartiniuose, tiek organizaciniuose, taip pat pagrindiniuose ar papildomuose sutartiniuose teisiniuose santykiuose⁴⁰. Taigi, LAT savo praktikoje išskyrė papildomą ir svarbų vartotojo požymį – tai galutinis prekės ar paslaugos vartotojas. Tačiau manytume, jog

³⁶ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

³⁷ LAT CBS 2009 m. rugsėjo 15 d. nutartis c.b. 519-oji daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Vilniaus šilumos tinklai“ Nr. 3K-3-342/2009.

³⁸ Ten pat.

³⁹ LAT CBS 2011 m. gegužės 17 d. nutartis c.b. A. A. A., G. B., G. B., L. B., V. B., R. B., H. B., D. D., L. B., I. G., I. G., J. G., I. K., A. K., F. L., J. L., D. M., S. M., V. M., D. M., A. M., A. S., A. S., R. T., R. V., A. V., R. V., J. V. v. A. Kojalavičienės firma „Nilara“ Nr. 3K-3-239/2011.

⁴⁰ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

siekiant aiškumo vertinant specifinių juridinių asmenų sudaromus sandorius, kurių galutiniai vartotojai yra fiziniai asmenys, perkantys prekes ar paslaugas asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams tenkinti, reiktų sukonkretinti šių juridinių asmenų vertinamuosius kriterijus, kuriais remiantis pastarieji pateks į vartotojo sampratą ir galės naudotis vartotojų interesus ginančiomis teisės normomis.

Pagal Europos Sąjungoje vyraujančią minimalaus derinimo principą tam tikri juridiniai asmenys gali būti įtraukiami į vartotojo sampratą. Valstybės narės šioje srityje gali pačios spręsti dėl asmenų, kuriems taikomos vartotojų apsaugos teisės normos, ir tai gali daryti tiek teisės normomis, tiek plėtodamos teismų praktiką.

Vokietijos Civilinio kodekso⁴¹ (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*) 13 str. vartotojas apibrėžiamas kaip kiekvienas fizinis asmuo, sudarantis sandorį, nepriklausantį jo verslo ar savarankiškai profesinei veiklai. Austrijoje – vartotojas apibrėžiamas „kaip tas, kuris nepateko į įmonės apibrėžimą“⁴². Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje tam tikrais atvejais vartotojui prilyginamas ir juridinis asmuo. Čia smulkieji verslininkai tam vartotojo pozicijoje tam tikrų sandorių atžvilgiu, kai veikia srityje, nesusijusioje su jų tiesiogine ūkine-komercine veikla (pvz. nekilnojamojo turto agentūra perka signalizaciją), kadangi lygiai taip pat kaip fiziniai asmenys, neturi specialių žinių ir yra toje pačioje netikrumo būsenoje⁴³. Pagal Jungtinės Karalystės nesažiningų sutarčių sąlygų aktą (angl. *Unfair Contract Terms Act*), verslininkai, sudarantys sandorius, kurie peržengia jų įprastinės veiklos ribas, turi teisę reikalauti būti vertinami kaip vartotojai. Nors daugumoje valstybių narių mažos ir vidutinės įmonės bei labdaros organizacijos negali naudotis vartotojams suteikiama papildoma apsauga, Austrijoje, Čekijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje ir dar keliose kitose valstybėse narėse tokie juridiniai asmenys prilyginami vartotojams, jei įrodo, kad prekės ar paslaugos išigyjamos privatiems tikslams ar kad juridinis asmuo yra galutinis prekės ar paslaugos vartotojas⁴⁴. Profesorius Richard Stone teigia⁴⁵, kad tais atvejais, kai verslo subjekto sudaroma sutartis nėra skirta jo kasdieniams/įprastiniams asmeniniams ar vartojimo tikslams patenkinti, jis veiks ne kaip verslininkas, bet kaip vartotojas. Įrodinėjimo

⁴¹ Vokietijos civilinis kodeksas//

<http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=13> ; prisijungimo laikas: 2012-01-10.

⁴² P. Ravluševičius. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. P. 48-53

⁴³ Beale H. ir kt. Cases, materials and text on contract law, Oxford ; Portland (Or.): Hart Publishing, 2002. P. 533.

⁴⁴ Schulte-Nölke H., Twigg-Flesner Ch., Ebers M., EC Consumer Law Compendium: Comparative Analysis. Universität Bielefeld, 2007. http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/comp_analysis_en.pdf ; prisijungimo laikas: 2012-03-20.

⁴⁵ Stone R. The Modern Law of Contract. 6th ed. Portland: Cavendish Publishing Limited. 2005. P. 242.

pareiga tokiu atveju teks teigiančiam, jog sudaryta sutartis yra komercinė, o ne vartojimo, ir kad pirkėjui neturi būti taikomos vartotojus ginančios teisės normos.

Apibendrinant Europos Sąjungos teisės aktuose ir ETT praktikoje pateikiamą vartotojo sampratą, galima teigti, kad vartotojas čia yra apibrėžiamas naudojant siaurąją vartotojo sampratą – tai fizinis asmuo, sudarantis sutartį ne verslo tikslais. LAT praktikoje vertinama ne formali sutarties šalis, tačiau analizuojant faktines aplinkybes nustatoma kas yra galutinis prekės ar paslaugos naudotojas. Vartotoją iš kitų civilinės teisės subjektų išskiria tokie požymiai: 1) vartotojas - fizinis asmuo, 2) jis turi pirkti ir naudoti prekes ar paslaugas, 3) perkamos ir naudojamos prekės ar paslaugos turi būti skirtos tenkinti vartotojo asmeninius, šeimos ar namų ūkio poreikius, 4) antroji sutarties šalis vartotojui įsigyjant ir naudojant prekes ar paslaugas turi būti verslininkas. Verslininko sampratos analizę atliksime tolesniame poskyryje.

1.2.2. Verslininko samprata vartojimo sutartyse

Vartojimo sutarties subjektų sudėtis yra itin svarbi, todėl būtina identifikuoti ne tik silpnesnę sutarties šalį – vartotoją, bet ir kitą – prekių ar paslaugų teikėją – verslininką, kurio apibrėžtis yra kiek paprastesnė, nors „Lietuvos teisė nenaudoja „verslininko“ sąvokos“⁴⁶.

Nacionaliniuose teisės aktuose, kaip ir Europos Sąjungos teisėje, priešinga vartotojui sutarties šalis įvardijama skirtingai: CK 1.39 str.1 d. - prekių ar paslaugų pardavėjas (tiekęjas), CK 6.350 str.1 d. - pardavėjas yra vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties šalis ir apibrėžiamas kaip asmuo, kuris verčiasi prekyba, arba jo atstovas, Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str.5 d. nustatyta, kad pardavėjas - vartojimo sutartyje yra asmuo, kuris verčiasi prekyba ir vykdydamas savo verslą, siūlo ir parduoda prekes vartotojams, šio įstatymo 2 str.8 d. - paslaugų teikėjas vartojimo sutartyje yra asmuo, kuris, vykdydamas savo verslą, siūlo ir atlygintinai suteikia paslaugas vartotojams. Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme⁴⁷ pateikiama verslo sąvoka: „juridinio ar fizinio asmens, įmonės, neturinčios juridinio asmens teisių, veikla, kuriai naudojami ekonominiai ištekliai, kuria siekiama gauti pajamų bei pelno ir už kurią šis asmuo atsako savo turtu“. Nacionalinės teisės aktų normose nustatytas vienas bendrasis požymis, kurio pakanka, kad asmuo, esantis pirkimo–pardavimo ar paslaugų tiekimo santykiuose su vartotoju, būtų laikomas verslininku – jis turi veikti verslo tikslais⁴⁸. Verslininku gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kuris užsiima verslo ar profesine veikla. CK 2.4 str.2 d. įtvirtinta verslininko, kaip fizinio asmens, samprata

⁴⁶ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.136.

⁴⁷ Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas, Valstybės žinios, 1999, Nr. 52-1672.

⁴⁸ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

“fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkinė-komercine veikla, laikomi verslininkais“. Nacionalinės teisės aktuose verslui apibūdinti vartojamos ekonominės, ūkinės - komercinės, individualios veiklos sąvokos. Reiktų pažymėti, kad Lietuvos teismų praktikoje būta atvejų, kai asmuo, neteisėtai vertęsis komercine veikla, santykiuose su vartotoju buvo laikomas verslininku⁴⁹. Šioje byloje⁵⁰ LAT pažymėjo, jog verslininkas, kuris nedeklaravo teikiamų paslaugų, negali apsunkinti silpnesnės sutarties šalies – vartotojo - padėties.

Europos Sąjungos direktyvose, priimtose vartotojų teisių apsaugos srityje, verslininkas įvardijamas kaip pardavėjas, tiekėjas, prekiautojas, prekybininkas, kreditorius, kelionės organizatorius. Nesąžiningų sąlygų direktyvoje pateikiama tokia sąvoka: „pardavėjas ar tiekėjas“ - bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva veikia ne savo verslo, prekybos ar profesijos tikslais, nesvarbu ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė.

Vokietijos Civilinio kodekso 14 str. pateiktas įmonės apibrėžimas, kuriame nurodoma, kad tai fizinis ar juridinis asmuo arba teisnumą turinti personalinė bendrija, kurie sudaro sandorį plėtodami savo verslo ar savarankišką profesinę veiklą. Austrijoje – „įmonei priskiriamas kiekvienas, kurio sandoris priklauso jo verslo vieneto veiklai“⁵¹.

Apibūdinant verslininką galima išskirti: subjektyvų požymį, kuris yra susijęs su subjekto specifiška ir objektyvų požymį, kuris yra susijęs su tikslo specifiška⁵². D.Bublienės nuomone - verslininką apibūdinantis subjektyvus požymis yra tas, kad verslo veikla gali užsiimti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, t.y. nepriklausomai nuo organizacinės verslo veikimo formos, nes esminis veiksnys yra pati verslo veikla⁵³. Fizinių ar juridinių asmenų – verslininkų - vykdoma ekonominė, ūkinė-komercinė, individuali veikla turi atitikti tris esminius požymius – tęstinumas, savarankiškumas, ekonominės naudos siekimas⁵⁴. Nustačius šiuos tris veiklos požymius prekių ar paslaugų teikėjas vartojimo sutartyje pripažintinas verslininku.

Vienoje iš bylų⁵⁵ LAT išaiškino, jog juridinis asmuo (verslininkas), užsiimdamas komercine veikla, dažniau nei vartotojas sudaro sandorius, yra įgijęs sutartinių santykių patirtį, geriau susipažinęs su savo kaip sutartinių santykių subjekto teisėmis, todėl jam keliami aukštesni rūpestingumo ir apdairumo reikalavimai nei vartotojui. Taigi, verslininkas lyginant su vartotoju yra

⁴⁹ LAT CBS 2006 m. gruodžio 05 d. nutartis c.b. *S. K. v. UAB „Valpirus“* Nr. 3K-3-634/2006.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ P. Ravluševičius. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. P.48-53.

⁵² Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.124.

⁵³ Ten pat, P.125-126.

⁵⁴ Ten pat, P.126-127.

⁵⁵ LAT CBS 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c.b. *S.D. v. UAB DK „PZU Lietuva“* Nr. 3K-3-689/2006.

laikomas stipresne sutarties šalimi. „Esminiu prekių (paslaugų) tiekėjo vartojimo teisiniuose santykiuose požymiu laikytina tai, kad asmuo veikia verslo tikslais“⁵⁶.

Nacionalinėje teisėje įvardijant vartojimo sutarties šalį – verslininką – vartojamas verslo (vertimosi tam tikra veikla) terminas apima ir savarankišką profesinę veiklą. Profesinė veikla – tai teikimas tam tikrų profesinių paslaugų, kurias turi teisę teikti tik specialų išsimokslinimą ir kvalifikaciją turintys asmenys. Kyla klausimas ar laisvųjų profesijų (vok. *freie Berufe*) atstovai, pvz. advokatai, notarai, antstoliai, santykiuose su vartotoju gali būti laikomi verslininkais. Lietuvos advokatūros įstatymo⁵⁷ 4 str.3 d. nurodoma, kad advokato veikla nėra ūkinė komercinė veikla. Tačiau pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“⁵⁸ 2 d. suformuotą Europos Sąjungos viršenybės principą, Europos Sąjungos teisę įgyvendinančių aktų nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad laisvosios profesijos atstovas santykiyje su vartotoju būtų laikomas verslininku, neatsižvelgiant į tai, kaip jis vertinamas nacionalinės teisės prasme⁵⁹.

Apibendrinant antrosios vartojimo sutarties – verslininko - sampratą, galima teigti, jog bendrasis požymis yra veikimas verslo tikslais. Verslininku gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kuris atitinka verslo tikslais vykdomos veiklos požymį. Siekiant aiškesnės antrosios vartojimo sutarties šalies apibrėžties, manytume tikslinga būtų nacionaliniuose teisės aktuose konkretizuoti verslininko sąvoką, nes pagal dabartinį reglamentavimą neaišku ar vartotojas galės pasinaudoti silpnesnės šalies apsauga kilus ginčui dėl vartojimo sutarties sudarytos su laisvos profesijos atstovu.

1.3. Sutarčių sudarytų dvigubo naudojimo tikslais kvalifikavimo ypatumai

Praktikoje pasitaiko neretai atvejų, kai sudėtinga kvalifikuoti sutartį vartojimo sutartimi ir tai itin aktualu, kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslu (vok. *gemischter Zielsetzung*) – pvz. kai vartotojo įsigytas automobilis bus naudojamas tiek verslo, tiek asmeniniams bei šeimos poreikiams.

*Gruber*⁶⁰ byloje ETT išaiškino, ar sutartis dvigubo naudojimo tikslu patenka į vartojimo sutarties sampratą. Čia ETT pažymėjo, kad sąvoka vartotojas turėtų būti aiškinama siaurai,

⁵⁶ LAT CBS 2011 m. spalio 18 d. nutartis c.b. *I. A. v. AB „SEB lizingas“* Nr. 3K-3-397/2011.

⁵⁷ Advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632, 2005, Nr. 88-3296; 2006, Nr. 72-2695; 2007, Nr. 4-156; 2008, Nr. 50-1843; 2011, Nr. 146-6834;

⁵⁸ Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 111 -4123.

⁵⁹ L.Didžiulis, I.Navickaitė-Sakalauskienė. Vartojimo sutarčių kvalifikavimo problemos // Justitia. 2010. 2(74).P. 83-103.

⁶⁰ ETT 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje *C-464/01 Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECR I-3767.

atsižvelgiant į asmens padėtį konkrečios sutarties kontekste pagal tos sutarties pobūdį ir tikslus. ETT padarė išvadą, kad kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslais, t.y. tiek verslo, tiek asmeniniais tikslais, bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgdamas į sutarties turinį ir tikslą, jos prigimtį bei pagal objektyvias aplinkybes, kurioms esant buvo sudaryta sutartis, turi nuspręsti, ar nagrinėjama sutartimi buvo siekiama patenkinti atitinkamo asmens poreikius, kurie nėra visiškai nereikšmingai susiję su jo veikla arba profesija, ar priešingai, naudojimas profesiniam tikslui buvo visiškai nereikšmingas. Priimdamas sprendimą šioje byloje ETT pabrėžė, kad Briuselio konvencijoje nustatytos specialiosios taisyklės taikomos tik privačiam galutiniam vartotojui, t.y. liko ištikimas siaurajai vartotojo sampratai – kai vartotojo sąvoka aiškinama remiantis teisės aktuose nustatytais formaliaisiais požymiais ir remiantis abstrakčiuoju požiūriu bei remiantis šiais principais išrutuliojo vartojimo sutarties sampratos koncepciją esant dvigubo naudojimo tikslui⁶¹. ETT palaikė Generalinio advokato nuomonę dėl to, kad kai sudaroma sutartis dvigubo naudojimo tikslu, lygybės principas reikalauja, jog asmuo būtų laikomas lygus kitai šaliai. Giuliano/Lagarde ataskaitoje yra nurodyta, kad sutartį dvigubo naudojimo tikslu galima laikyti vartojimo sutartimi, kai viena šalis žymiu mastu (vok. *im Wesentlichen*) veikia ne verslo ar profesinės veiklos tikslu⁶². Kai kurie mokslininkai siūlo vartojimo sutartimi sutartį laikyti jeigu asmuo veikia už savo prekybos ar profesijos ribų⁶³, todėl tikėtina, kad tokiu atveju vartotojų apsaugos direktyvos būtų taikomos platesniam asmenų ratui.

D. Bublienė kėlė klausimą⁶⁴ ar su vartotoją apibūdinančiu subjektyviuoju požymiu – specifiniu siekiamu tikslu – yra susijęs ir verslininko žinojimas apie asmens specialų tikslą sudaromos sutarties atžvilgiu. Europos Sąjungos sutarčių teisėje pateikti vartotojo apibrėžimai vartotojo sampratos nesieja su verslininko žinojimu apie vartotojo sudaromos sutarties tikslą, todėl minėtos autorės nuomone vartotojo sampratos ir vartojimo sutarties pagal tokį požymį aiškinti nereikia. ETT *Gruber*⁶⁵ sprendime taip pat pažymėjo, kad verslininko žinojimas neturi reikšmės vertinant sutartis, kurios sudaromos dvigubo naudojimo tikslu. Taigi, jei fizinis asmuo sudarydamas sutartį nenurodys apie dvigubo naudojimo tikslą, tai pardavėjas negalės jo vertinti kitaip, kaip tik eiliniu vartotoju. Jeigu prieš sudarant sutartį nustatomi objektyvūs požymiai, liudijantys pardavėjui ar paslaugos teikėjui esant verslo tikslą, pavyzdžiui užsakymui naudojami firminiai blankai arba

⁶¹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P. 116.

⁶² Ten pat, P. 101.

⁶³ Ten pat, P. 101-102.

⁶⁴ Ten pat, P. 99.

⁶⁵ ETT 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECR I-3767.

paprašoma pristatyti įmonės adresu arba atsiskaitoma įmonės kortele, pardavėjas turėtų įvertinti, ar pirkėjas kartu veikia ir asmeniniu tikslu, ir jei taip – tai kuris tikslas yra svarbesnis⁶⁶.

Tačiau manome, jog sudarant tokias sutartis turi galioti sąžiningumo ir šalių bendradarbiavimo principai, kurie reikalauja, kad šalys atskleistų visą sutarties sudarymui ir vykdymui aktualią informaciją. Pažeidus šią pareigą, pagal CK 6.163 str. gali būti konstatuojamas ikisutartinių arba pagal CK 6.200 str.2d., 6.205 str. – sutartinių pareigų pažeidimas. Nustačius, jog fizinis asmuo sudarydamas sutartį deklaravo, jog yra vartotojas, o iš tiesų veikė ne vartojimo tikslais, tačiau šios informacijos pardavėjui neatskleidė, pastarasis remdamasis CK 1.138 str. turėtų teisę reikalauti atlyginti nuostolius ar taikyti kitus civilinių teisių gynimo būdus.

LAT nagrinėjo bylą, kurioje ūkininko nepripažino vartotoju, konstatuodamas, kad ūkininkas durpių substratą pirkė ne asmeniniam vartojimui, o savo verslo – daržovių ir gėlių auginimo tikslais, todėl jis laikytinas verslininku, o jo sudaryta sutartis nėra vartojimo sutartis⁶⁷. LAT praktikoje vartotojo samprata vystoma atsižvelgiant į konkrečią situaciją, vartotojas apibrėžiamas ne vien formaliais požymiais. Viena vertus tai yra gerai, nes teismas įsigilindamas į konkrečios bylos aplinkybes siekia tikrojo teisingumo, kita vertus žvelgiant iš verslininko pozicijos – kyla klausimas dėl sutartinių santykių, kuriuose veikia vartotojas, stabilumo, jei sutartis kvalifikuojama vertinant konkrečią situaciją.

Kitose valstybėse narėse kvalifikuojant sutartis, kurios sudarytos dvigubo naudojimo tikslu nėra vienoda. Danija, Suomija, Švedija, Vokietija, fiziniams asmenims, veikiantiems visų pirma tikslu, nesusijusiu su jų amatu, verslu ar profesija, suteikia analogišką apsaugą kaip ir vartotojams. O štai Austrijoje, Belgijoje vartojimo sutartimis laikomos išimtinai tik toks, kurios sudarytos asmeniniais tikslais⁶⁸.

Kai fizinis asmuo sudaro sutartį, kai prekės ar paslaugos įsigijimo tikslas nėra vienareikšmis, t.y. kai sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslais - tiek verslo, tiek asmeniniu, teismas sprenddamas ginčą turi vertinti kuriam tikslui prekė/paslaugas bus naudojama daugiausiai. Nagrinėdamas tokį ginčą teismas, atsižvelgdamas į jam pateiktus įrodymus, turi nuspręsti, ar nagrinėjama sutartimi buvo siekiama patenkinti atitinkamo asmens poreikius, kurie nėra visiškai nereikšmingai susiję su jo veikla arba profesija, ar, priešingai, naudojimas profesiniam tikslui buvo visiškai nereikšmingas⁶⁹.

⁶⁶ L.Didžiulis, I.Navickaitė-Sakalauskienė. Vartojimo sutarčių kvalifikavimo problemos. P. 83-103.

⁶⁷ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ ETT 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECR I-3767.

Apibendrinant galima būtų teigti, kad tuo atveju, kai vartojimo sutartis sudaroma dvigubo naudojimo tikslais, t.y. tiek verslo, tiek asmeniniais, tokia sutartis bus laikoma vartojimo sutartimi tik tuo atveju, kai verslo tikslas joje yra nežymus. ETT nėra linkęs išplėsti vartotojams skirtos apsaugos tiems asmenims, kuriems ji nėra skirta, tačiau sprendamas klausimą dėl atitinkamų santykių priskyrimo vartojimo teisiniams santykiams yra linkęs plačiau aiškinti teisės normų turinį, siekiant įgyvendinti silpnesnės šalies apsaugos principą.

1.4. Vartojimo sutarties objekto reikšmė vartojimo sutartyse

Išnagrinėjus vartojimo sutarties šalių sampratą, tikslinga išanalizuoti vartojimo sutarties objektą. Sutarties objektas – yra tai, ką šalys sutaria perduoti viena kitai. Sutarties šalys sudarydamos sutartį gali susitarti dėl įvairių vertybių, kuriomis jos disponuoja nuosavybės teise.

CK 1.39 str.1d. pateikiamoje vartojimo sutarties sąvokoje objektu įvardijamos prekės ar paslaugos, taigi vienas vartojimo sutarties požymių turi būti prekių ar paslaugų įsigijimas. Tačiau CK nepateikia nei prekės nei paslaugos sąvokos. CK 6.293 str.1d. nurodoma, kad skirsnyje, kurio normos reglamentuoja atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų, „vartojamas terminas „produktas“ reiškia kiekvieną kilnojamąjį daiktą (turtą), įskaitant pirminius žemės ūkio produktus ir žvėrieną (paukštieną), taip pat kilnojamąjį daiktą (turtą), kuris įeina į kitą kilnojamąjį ar nekilnojamąjį daiktą. Produktu laikoma ir elektros energija“. Iš to galima daryti išvadą, kad prekė dar įvardijama kaip daiktas. Daikto sąvoka pateikiama CK 1.98 str., pagal kurį daiktais nebus laikomi pinigai, vertybiniai popieriai ir kitas turtas. Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatyme⁷⁰ produktas apibrėžiamas kaip prekė arba paslauga (veikla ir/arba jos rezultatas), įskaitant nekilnojamuosius daiktus, teises ir pareigas. Produktų saugos įstatyme⁷¹ nustatyta, kad produktas yra gaminys arba paslauga, toliau detalizuojant, kad „gaminys – kiekvienas gaminys, taip pat ir naudojamas teikiant paslaugas, skirtas vartotojams ar gali būti jų vartojamas ir teikiamas už atlyginimą ar be jokio atlyginimo, kai vykdoma komercinė veikla, nepaisant to, ar gaminys naujas, naudotas ar perdirbtas“, Vartotojų teisių apsaugos įstatyme⁷² pateikiama sąvoka, kurioje nurodoma, jog preke laikomas kiekvienas siūlomas parduoti ar parduodamas daiktas vartotojui. Šis įstatymas šilumos ir elektros energiją, vandenį, gamtines dujas įvardija prekėmis. Galima būtų teigti, kad vartojimo sutarties objektu gali būti tiek kilnojami, tiek nekilnojami daiktai. Kaip matome prekės apibrėžimas nacionalinėje teisėje reglamentuojamas

⁷⁰ Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.

⁷¹ Produktų saugos įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 52-1673.

⁷² Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2007, Nr. 12-488.

skirtingai. Problemos dėl vartojimo sutarties objekto identifikavimo nebeliktų, jei prekės įstatymuose būtų įvardijamos vienodai.

Vartotojų teisių apsaugos įstatymas nekilnojamąjį turtą laiko preke, todėl nekilnojamasis daiktas bus taip pat vartojimo sutarties objektas. LAT, kurio praktika dėl nekilnojamo daikto pripažinimo vartojimo sutarties objektu kito, yra konstatavęs, jog specifinė būsimą gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis, kai pirkėjas yra fizinis asmuo, o pardavėjas–juridinis asmuo, sutarties šalių tikslai (pirkėjo–savo ar savo šeimos narių aprūpinimas būstu, pardavėjo–paprastai veiklos vykdymas su verslu susijusiais tikslais) lemia tai, kad sutartis laikytina vartojimo sutartimi (CK 1.39 str.1 d.) ir jai taikytinos vartotojo (šiuo atveju–pirkėjo) interesus apsaugančios specialiosios teisės normos⁷³. Vadovaujantis CK 6.188 str. bei 6.193 str.4 d. prievolėms, kylančioms iš tokių santykių, keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, o tam tikros abejonės aiškinamos ekonomiškai silpnesnės šalies naudai. Preliminarioji sutartis dėl būsimą būsto pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo taip pat kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis⁷⁴, kurios ypatumus atskleisime toliau šiame darbe⁷⁵. Tačiau čia vertėtų atkreipti dėmesį į LAT praktiką ir detaliau pažvelgti į 2007 m. balandžio 6 d. nutartį⁷⁶, kurioje buvo nagrinėjamas klausimas ar nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutartis gali būti laikoma vartojimo sutartimi. Šioje nutartyje nekilnojamojo daikto pirkimą - pardavimą LAT vertino ne kaip vartojimo sutartį. Teisėjų kolegija šioje byloje pažymėjo, kad pirkimo–pardavimo sutarties objektas yra nekilnojamasis daiktas, todėl kvalifikuojant konkrečią sutartį vis dėlto į ją būtina atsižvelgti, tačiau nurodydama CK 6.350 str. imperatyvią nuostatą, kad „vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties objektas yra prekė – kilnojamasis daiktas“, ir teigdama jog, sistemiškai aiškinant CK 1.39 str.1 d., 6.350 str.1 d. ir 6.392–6.401 str. padarė išvadą, kad įstatyme nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartys atsižvelgiant į sutarties objektą yra nepriskirtos prie vartojimo sutarčių kategorijos, ir tai nustatyta imperatyviojoje teisės normoje. LAT šioje byloje taip pat sprendė, kad nepaisant to, kad sutartis sudaroma dėl nekilnojamojo daikto, kurį vartotojas įsigyja tikslais nesusijusiems su jo verslu ar profesija, vien pagal sutarties dalyko pobūdį (kilnojamasis ar nekilnojamasis daiktas) sutartis turėtų būti kvalifikuojama skirtingai. LAT konstatavo, kad „nagrinėjamoje byloje šalių ginčas kilo ne iš vartojimo pirkimo–pardavimo sutarties“⁷⁷. Kaip

⁷³ LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. *A.K. v. UAB „Alsva“* Nr. 3K-3-608/2008.

⁷⁴ LAT CBS 2010 m. lapkričio 08 d. nutartis c.b. *V. Č. v. UAB „Ilgalaikių investicijų kompanija“* Nr. 3K-3-435/2010.

⁷⁵ Žr. 2.6.2. poskyryje.

⁷⁶ LAT CBS 2007 m. balandžio 06 d. nutartis c.b. *L. K. v. AB SEB Vilniaus bankas* Nr. 3K-3-156/2007. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas ar galima vadovautis CK 1.39 str.1 d., nesivadovauti CK 6.350 str. 1 d. ir pripažinti, kad nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartis, pagal kurią pirkėjas yra fizinis asmuo, o pardavėjas – juridinis asmuo, yra vartojimo sutartis.

⁷⁷ Ten pat.

matome šioje byloje LAT nekilnojamojo daikto pirkimo sutartį priskyrė ne vartojimo sutarčių grupei. Kyla klausimas ar LAT tinkamai įvertino sutarties šalių siektas pasekmes sudarant preliminariąją sutartį? Nors sudaryta sutartis nebuvo nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutartis, tai buvo sutartis dėl pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo ateityje, todėl manytume teismai neturėjo formaliai vertinti ir remiantis CK 6.350 str.1 d. atsisakyti šią sutartį traktuoti vartojimo sutartimi, ko pasėkoje fiziniam asmeniui nebuvo pritaikytas silpnesniosios sutarties šalies statusas su visomis iš to sekančiomis pasekmėmis. Nors LAT šioje byloje ir paminėjo ne vieną direktyvą, tačiau jų detaliau nevertino. Išnagrinėjome Romos⁷⁸, Briuselio⁷⁹ ir Lugano⁸⁰ konvencijose pateiktą vartojimo sutarties sampratą ir manome, kad visos trys konvencijos vartotoją ir vartojimo sutartį traktuoja vienodai - jokių išlygų dėl nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutarčių konvencijose rasti nepavyko. Manytume, kad Teismas šioje byloje netinkamai įvertino pasekmes, kurių šalys siekė sudarydamos preliminariąją sutartį. Šioje byloje išreikšta teismo pozicija vėliau kardinaliai keitėsi, ką patvirtina vėlesnė LAT praktika, kurioje nurodoma, kad „<...>nekilnojamojo daikto, kaip nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutarties dalyko, specifika nėra kliūtis nekilnojamo daikto pirkimo – pardavimo sutartį, atitinkančią vartojimo sutarties požymius, kvalifikuoti vartojimo sutartimi.<...>prekė yra kiekvienas daiktas (tiek kilnojamas, tiek nekilnojamas)“⁸¹.

Nesažiningų sąlygų direktyva⁸² yra viena svarbiausių vartojimo sutarčių teisėje, nes jos „normos turėtų būti taikomos visoms pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromoms sutartims“. Tačiau šioje direktyvoje nepateikiamos nei prekės, nei paslaugos sąvokos ir dėl sutarties objekto nedaromos jokios išimtys, kaip tai daroma specialiosiose direktyvose. Direktyva dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų⁸³ bus taikoma bet kokiam materialiam kilnojamam daiktui, o tai reiškia, kad vartojimo sutartys dėl nekilnojamo daikto nebus laikomos vartojimo sutartimis pagal šios direktyvos nuostatas. Nesažiningos komercinės veiklos direktyvoje⁸⁴ produktu laikomos bet kurios prekės arba paslaugos, įskaitant nekilnojamąjį turtą, teises ir pareigas. Čia galėtų kilti klausimas kaip būtų vertinama konkreti sutartis, tačiau derėtų atkreipti dėmesį į tai,

⁷⁸ 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencija dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės.

⁷⁹ 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose priverstinio vykdymo.

⁸⁰ 1988 m. rugsėjo 16 d. Lugano mieste konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų.

⁸¹ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

⁸² 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesažiningų sąlygų vartojimo sutartyse.

⁸³ 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų.

⁸⁴ 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesažiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 ("Nesažiningos komercinės veiklos direktyva").

jog Direktyva dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse yra bendroji, taikoma visoms vartojimo sutartims, o specialios direktyvos išskiria jau ir konkretų objektą, kuriam skiriamos konkrečios direktyvos nuostatos.

CK 6.293 str.2 d. nurodoma, kad paslauga reiškia veiklą, kuria tenkinamas konkretus materialus ar nematerialus vartotojo poreikis, išskyrus sveikatos priežiūros, teisinės, švietimo, šiluminės energijos, dujų, vandens tiekimo, nuotėkų šalinimo ir transporto paslaugas. Produktų saugos įstatyme⁸⁵ numatyta, „paslauga – paslaugos teikėjo veiklos rezultatas, kai vykdomas paslaugos teikėjo ir užsakovo sandoris, įskaitant centralizuotą geriamojo vandens, dujų, šilumos ir elektros energijos tiekimą“. Vartotojų teisių apsaugos įstatyme⁸⁶ nustatyta, kad „paslaugos – atlygintina veikla arba (ir) jos rezultatas, kuriais siūloma tenkinti ar yra tenkinamas konkretus vartotojo poreikis“. Ši sąvoka labai plati – praktiškai kone kiekvienas atlygintinai asmens atliktas veiksmas bus laikomas paslauga. Paslaugos bruožas būtų veikimas, sutarties pagrindu atliekami tam tikri veiksmai, t.y. nematerialius, fiziškai neapčiuopiamas objektas. Vartotojui galėtų kilti klausimas dėl elektros energijos laikymo produktais, kuri pagal aukščiau pateiktą produkto sąvokos analizę turėtų būti materialus, apčiuopiamas produktas, ir vienuose teisės aktuose laikoma preke, kituose – paslauga. Pagal Vartotojų teisių apsaugos įstatyme pateikiamą prekės sąvoką - šilumos ir elektros energija, vanduo ir gamtinės dujos yra laikomos prekėmis.

LAT yra išaiškinęs, kad keleivio vežimo sutartis laikytina vartojimo sutartimi⁸⁷. Šios sutarties objektas nagrinėtoje byloje - specifinė paslauga - fizinio asmens nugabenimas į paskirties punktą, t.y. tenkinamas asmeninis keleivio poreikis naudojantis paslauga - skrydžiu - patekti į paskirties punktą. LAT konstatavo, kad keleivio vežimo sutartis laikytina vartojimo sutartimi, kurios silpnesnioji šalis yra keleivis, esantis akivaizdžiai nelygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi – vežėju⁸⁸.

Tiek Lietuvos, tiek kitų valstybių teisės aktuose yra apibrėžiama vartojimo sutarties sąvoka, kurioje dažnai nusprendžiama kas bus laikoma vartojimo sutarties objektu. Nagrinėjant vartojimo sutarties subjektus atkreipėme dėmesį, jog vartojimo sutarties objektas yra siejamas su naudojimo tikslu, kuriam bus tas objektas naudojamas, t.y. objektas – prekė ar paslauga - turi būti išigyjamas vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Kaip teigia D Bublienė⁸⁹- sutarties objektas yra tiek reikšmingas, kiek jis gali būti susietas su sutarties tikslu, ir vartojimo sutarties

⁸⁵ Produktų saugos įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 52-1673.

⁸⁶ Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2007, Nr. 12-488.

⁸⁷ LAT CBS 2009 m. gruodžio 01 d. nutartis c.b. *M. L. v. Latvijos Respublikos bendrovė Air Baltic Corporation AS* Nr. 3K-3-541/2009.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.83.

buvimą jis gali nulemti tiek, kiek sutarties objektas negali būti naudojamas ne verslo tikslais. Kilus abejonų dėl vartotojo įsigytos prekės ar paslaugos objekto naudojimo tikslo, teismas turės vertinti visas reikšmingas konkrečios sutarties sudarymo aplinkybes, sutarties turinį, pobūdį, šalių elgesį po sutarties sudarymo, galimus tikslus ir remdamasis nustatytais faktiniais duomenimis spręsti, koks buvo sutarties tikslas. Jei bus nustatyta, kad fizinio asmens sudarytos sutarties tikslas taip pat buvo ir jo ūkinės-komercinės ar profesinės veiklos poreikių tenkinimas, tokia sutartis vartojimo sutartimi kvalifikuotina ir tokiam fiziniam asmeniui specialusis vartotojo teisių apsaugos mechanizmas taikytinas tik tuo atveju, kai yra pagrindas konstatuoti, jog įsigytos prekės (paslaugos) naudojimas ūkinės-komercinės ar profesinės veiklos tikslui buvo visiškai nereikšmingas⁹⁰.

Galima būtų teigti, kad vartojimo sutarties objektas yra vienas iš vartojimo sutartis individualizuojančių požymių, einantis greta specifinio šio sutarčių tikslo. Vartojimo sutarties objektu gali būti visi civilinėje apyvartoje esantys daiktai bei teikiamos paslaugos, tačiau esminę reikšmę kvalifikavimui turi galutinis įsigijimo/naudojimo tikslas, nuo kurio neatsiejamai yra priklausomas vartojimo sutarties objektas. Tik nustačius perkamos prekės ar paslaugos tikslą - vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti – sutartis galės būti kvalifikuojama vartojimo sutartimi. Jei nenustatomas toks tikslas, vadinasi net ir atitinkant kitiems sutarties elementams - subjektams, objektui - sutartis nebus laikoma vartojimo sutartimi.

1.5. Pasiūlymas dėl Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisės vienodinimo

Nagrinėjant vartojimo sutarčių vietą sutarčių teisėje vertėtų kiek detaliau pažvelgti į 2011 m. spalio 13 d. Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės⁹¹ (toliau – Pasiūlymas), kurio tikslas sukurti bendrą Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisę, kuri nors ir nebus privaloma, tačiau tikėtina suteiks įmonėms – ypač mažosioms ir vidutinėms - daugiau galimybių plėtoti verslą kitose ES valstybėse narėse, o vartotojai turės didesnę perkamų prekių ar paslaugų pasirinkimą bei aukštesnio lygio apsaugą. Kitaip tariant šiuo Pasiūlymu Europos Komisija siūlo suvienodinti Europos sutarčių teisę. Kaip teigiama Pasiūlymo aiškinamajame memorandume⁹² – ES veikiantiems prekyautojams yra sudėtingiau ir brangiau užsiimti tarpvalstybine prekyba nei verstis vidaus rinkoje: dėl kalbos ir kultūros skirtumų, dėl skirtingo mokesčių reglamentavimo ir administracinių reikalavimų, dėl būtinybės pritaikyti

⁹⁰ LAT CBS 2011 m. spalio 18 d. nutartis c.b. *I. A. v. AB „SEB lizingas“* Nr. 3K-3-397/2011.

⁹¹ 2011 m. spalio 13 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// <http://www.tm.lt/dok/du/10%2027%20pasiulymas%20DOC.PDF> , prisijungimo laikas: 2012-02-10.

⁹² Ten pat.

sutartis nacionalinės vartotojų teisių apsaugos reikalavimams, dėl papildomų sąnaudų aiškinantis taikytinos kitos valstybės teisės nuostatas, verslininkams sunku prisitaikyti prie skirtingos nacionalinės sutarčių teisės. Būtent dėl sutarčių teisės skirtumų verslininkai, o ypač mažosios ir vidutinės įmonės neplečia savo veiklos kitų valstybių narių rinkose, todėl Europos vartotojai susiduria su ribotu produktų pasirinkimu ir didesnėmis prekių bei paslaugų kainomis. Juk neretas esame susidūrę su situacija, kai pageidaujama prekė ar paslauga (ypatingai kelionės) kitoje valstybėje narėje kainuoja ženkliai mažiau nei siūlo Lietuvos verslininkai, tačiau taip pat dažnas iš mūsų eliminuojame tokią pasirinkimo galimybę, nes neesame tikri dėl savo teisių tokių tarpvalstybinių sandorių atveju. Tikėtina, kad ši Europos Komisijos (toliau – EK) pasiūlyta bendroji Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisė, kuri grindžiama sutarties laisvės principu ir aukšto lygio vartotojų apsauga, padės verslininkams pašalinti aukščiau minėtas kliūtis ir vartotojams suteiks didesnę pasirinkimą.

Pasiūlyme teigiama, jog „Bendroji Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisė bus antroji sutarčių teisės sistema, inkorporuota į kiekvienos valstybės narės nacionalinę teisę“⁹³. Šią teisę sutarties šalys galės pasirinkti. Šis pasiūlymas dėl antros sutarčių teisės, kuri bus neprivaloma, bus naudingas, nes šalys visoje ES naudosis vienodomis sutarčių teisės normomis. Atkreiptinas dėmesys, kad ji bus taikoma tik tuo atveju, jeigu abi šalys sutars dėl jos taikymo ir aiškiai išreišk savo nuomonę dėl to: „Šalims susitarus taikyti bendrąją Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisę, jos normos bus vienintelės nacionalinės normos, taikytinos ja reglamentuojamiems klausimams“⁹⁴. Bendroji Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisė būtų taikoma ne tik sutartis tarp vartotojo ir verslininko, tačiau ir tarp mažų bei vidutinių įmonių.

Detaliau naudos įmonėms nenagrinėsime, tačiau tikėtiną naudą vartotojams manytume vertėtų apžvelgti detaliau. Vartotojams svarbu didelis pasirinkimas, mažos kainos, tačiau labai rūpi ir jų teisių apsauga. 2009 m. beveik 3 iš 10 ES vartotojų (29 %) pirko prekių kitoje valstybėje narėje.⁹⁵ Tačiau tais pačiais metais internetu iš kitoje valstybėje narėje esančio prekių ar paslaugų pardavėjo tik 8 % ES vartotojų pirko prekių ar paslaugų. Viena iš priežasčių, dažnai sulaikančių vartotojus nuo tarptautinės internetinės prekybos – nežinojimas, ką daryti ir kur kreiptis, jei iškiltų problema su užsienio prekiautoju. 71 % vartotojų mano, kad perkant užsienyje problemas išspręsti yra sunkiau⁹⁶. Remiantis Pasiūlymu, bendroji Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisė naikins

⁹³ 2011 m. spalio 13 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// <http://www.tm.lt/dok/du/10%2027%20pasiulymas%20DOC.PDF> , prisijungimo laikas: 2012-02-10.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Trečiasis vartotojų rinkų suvestinės leidimas, 2010 kovo mėn., P.15.

⁹⁶ Specialusis Eurobarometras Nr.252, „Vartotojų apsauga vidaus rinkoje“, P.55.

galimas kliūtis ir suteiks maksimalią naudą vartotojams (o taip pat ir įmonėms) „Vartotojai turės geresnes galimybes susipažinti su pasiūla iš visos Europos Sąjungos ir naudotis mažesnėmis kainomis“⁹⁷. Visų pirma, visiems ES vartotojams bus galimybė suteikti vienodą vartotojų teisių apsaugą. Pavyzdžiui, pagal šią teisę – vartotojas, nusipirkęs daiktą su trūkumais, net ir praėjus keliems mėnesiams nuo įsigijimo galės laisvai rinktis savo teisių gynimo priemones – nutraukti sutartį, reikalauti, kad daiktas būtų pakeistas kokybišku, trūkumų pašalinimo ar kainos sumažinimo. Šiandien tokią laisvę – rinktis savo teisių gynimo priemones - iš 27 ES valstybių narių turi tik 5 valstybių vartotojai. Džiugu, kad Lietuva yra tarp šių penkių valstybių (dar Prancūzijoje, Portugalijoje, Graikijoje ir Liuksemburge), tačiau likusių ES šalių vartotojai tokios pasirinkimo galimybės neturi. Antra, kaip jau ir buvo minėta, vartotojai turės didesnes galimybes rinktis, ir tikėtina, mažesnėmis kainomis nei nacionalinėje rinkoje. Trečia, pasirinkus šią teisę, vartotojams bus suteikiamas aiškumas dėl sutartinių santykių. Nes dažnas vartotojas, nežinodamas kas jo laukia pasirašius sutartį, nusprendžia jos iš vis nepasirašyti, taip susiaurindamas savo pasirinkimo galimybes. Vartotojų pasitikėjimą turėtų didinti tai, kad visa informacija apie pasirenkamos bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės ypatumus bus pateikiama jo gimtąja kalba, t.y. bus aiškiai išdėstytos jo teisės. Tikėtina, kad savanoriškas verslininkų apsisprendimas taikyti visoje Europos Sąjungoje vienodas taisykles, didins vartotojų pasitikėjimą. S. Drazdauskas išsako nuomonę, jog „toks projektas kaip Bendroji Pagrindų Sistema (angl. *Common Frame of Reference*), apimanti beveik visą privatinę teisę, buvo per didelis užmojis, kad artimiausiu laiku taptų realybe Europoje“⁹⁸.

Nacionaliniai parlamentai per aštuonias savaites nuo įstatymo galią turinčio akto projekto pateikimo galėjo pareikšti Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos pirmininkams pagrįstą nuomonę, nurodydami priežastis, dėl kurių, jų nuomone tas projektas neatitinka subsidarumo principo. Manau vertėtų atkreipti dėmesį į keleto valstybių parlamentų pateiktas nuomones.

Vokietijos Federacinės Respublikos Bundestago (toliau – Bundestagas) nuomonėje teigiama, jog “Bundestagas abejoja, ar skirtingos valstybių narių sutarčių teisės sistemos iš tikrųjų yra juntama kliūtis vykdyti ekonominę veiklą Europos teisinėje erdvėje“⁹⁹. Bundestagas kaip pavyzdį nurodo su

⁹⁷ 2011 m. spalio 13 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// <http://www.tm.lt/dok/du/10%2027%20pasiulymas%20DOC.PDF> , prisijungimo laikas: 2012-02-10.

⁹⁸ Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros lektorius Stasio Drazdausko tarnybinis tinklapis// <http://web.vu.lt/tf/s.drazdauskas/2011/10/26/bendroji-europos-pardavimo-teise/>, prisijungimo laikas: 2012-02-10.

⁹⁹ 2011-12-16 Pranešimas nariams Vokietijos Federacinės Respublikos Bundestago pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// [http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM\(2011\)478528_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM(2011)478528_LT.pdf) prisijungimo laikas: 2012-02-10.

Tarptautine Jungtinių Tautų pirkimo – pardavimo teise susijusią patirtį, „iš kurios matyti, kad pagrindinė kliūtis tarpvalstybinei ekonominei veiklai yra visų pirma kalbos barjerai ir atstumas. Tai vienodai pasakytina ir apie vartotojus, ir apie įmones, ir tai patvirtina vartotojų ir ekonominių sąjungų nuomonės“¹⁰⁰. Bundestago nuomonėje teigiama, jog „jei skirtingos sutarčių teisės sistemos turi tik antraeilę reikšmę tarpvalstybinei prekybai, nėra poreikio kurti bendrąją Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisę“¹⁰¹. Be kita ko nurodoma, jog Bundestagas Pasiūlyme mato daug teisinio netikrumo ir „tai pagrindžia dideles abejones, ar šiuo reglamentu įmanoma pasiekti juo keliamus tikslus“¹⁰². Išsakydamas savo nuomonę dėl Pasiūlymo atitikimo subsidiarumo ir proporcingumo principams Bundestagas abejoja „ar reglamentas suderinamas su subsidiarumo principu siauresne prasme ir su proporcingumo principu“¹⁰³. Apibendrinant būtų galima teigti, jog Bundestagas nepritaria Pasiūlymui, nes nuomonėje be kita ko teigiama, jog „<...> abejoja, ar reglamentas suderinamas su subsidiarumo principu siauresne prasme ir su proporcingumo principu“, „<...>mano, kad nesilaikoma ir proporcingumo principo, nes kyla abejonių jau vien dėl reglamento tinkamumo keliamiems tikslams pasiekti“¹⁰⁴.

Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Bendruomenių rūmų (toliau - Bendruomenių rūmai) nuomonė dėl Pasiūlymo taip pat kritiška. Kaip teigiama šios valstybės pranešime „nei organizacijos „Which?“ atliktas tyrimas, nei tyrimas, kurį atliko organizacija „Consumer Focus“, nerodo, kad skirtinga sutarčių teisė dideliu mastu sulaiko vartotojus ar įmones nuo vertimosi tarpvalstybine prekyba“¹⁰⁵. Pranešime pateikiama ir daugiau tyrimų atliktos statistikos, kuri yra priešinga nei nurodoma Pasiūlyme. Bendruomenių rūmų nuomonėje teigiama, jog „nustačius „neprivalomą“ Europos sutarčių teisę, vartotojai patirtų daugiau teisinio netikrumo ir painiavos. Vartotojai atsidurtų tokioje padėtyje, kai tiems patiems produktams būtų taikomos skirtingos normos atsižvelgiant į tai, iš ko jie perka ir kur yra tiekėjas“¹⁰⁶. Bendruomenių rūmai remdamiesi pranešime pateiktais duomenimis mano, kad kyla rimtų abejonių ar Pasiūlymu bus

¹⁰⁰ 2011-12-16 Pranešimas nariams Vokietijos Federacinės Respublikos Bundestago pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// [http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM\(2011\)478528_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM(2011)478528_LT.pdf) prisijungimo laikas: 2012-02-10.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ 2011-12-14 Pranešimas nariams. Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Bendruomenių rūmų pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės// [http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478503/JURI_CM\(2011\)478503_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478503/JURI_CM(2011)478503_LT.pdf) prisijungimo laikas 2012-02-10.

¹⁰⁶ Ten pat.

pasiektas keliamas tikslas – aukšto lygio vartotojų teisių apsauga, o taip pat „<...>ir dėl to, kad veiksmai ES lygmeniu, kaip patvirtina Komisija, bus naudingesni už veiksmus valstybių narių lygmeniu<...>“¹⁰⁷. Pateikdami išvadą Bendruomenių rūmai nurodo, jog „<...>šis pasiūlymas neatitinka subsidarumo principo<...>“¹⁰⁸.

Austrijos Respublikos Bundesrato (toliau – Bundesratas) nuomonėje dėl Pasiūlymo nurodoma, jog nors bendroji Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisė nebūtų privalomos teisės normos ir tam, kad ji būtų taikoma, ją turi pasirinkti sutarties šalys, tikėtina jog <...>gali nutikti taip, kad struktūriškai pavaldūs vartotojai ar MVL, kurioms sutarčių teisė bus taikoma, sudarydamos sutartį su didele įmone, neturės galimybės daryti poveikio pasirenkant taikytiną teisę“¹⁰⁹. Bundesratas taip pat atkreipia dėmesį į 2011 m. kovo mėn. atlikto Eurobarometro tyrimo rezultatus, kurie byloja, jog „<...>ne skirtingos teisės sistemos, o faktinės ir praktinės problemos, pvz., neretai pasitaikantys kalbos barjerai, baimė būti apgautam, tiekimo problemos gavus nekokybišką produktą, sulaiko vartotojus nuo tarpvalstybinių sandorių“¹¹⁰. Bundesratas mano, kad siekiant didesnės vartotojų apsaugos, reikia atkreipti dėmesį į „<...>bendrojoje Europos pirkimo-pardavimo sutarčių teisėje paminėtas tik elementarias nuostatas dėl skaitmeninio turinio“¹¹¹. Šios šalies nuomone Pasiūlymas nėra būtinas tikslui pasiekti ir „<...>nėra įrodyta, kad sukūrus 28 sutarčių teisės sistemą būtų galima gauti papildomą naudą“¹¹². Bundesrato nuomonėje nėra aiškiai pasisakyta dėl Pasiūlymo atitikimo proporcingumo ir subsidarumo principams.

Lietuvos Respublikos pozicijos dėl Pasiūlymo internetiniuose šaltiniuose rasti nepavyko. Tačiau trumpai pažvelgsime LR Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto specializuoto komiteto (toliau – Komiteto) išvadą¹¹³, kadangi ji skiriasi nuo aukščiau išdėstytų valstybių narių parlamentų nuomonių. Už nuomonės rengimą atsakinga Teisingumo ministerija, trumpai apžvelgusi Pasiūlymo esmę, savo galutinės pozicijos nesuformavo ir nurodė, jog organizuos apskritojo stalo diskusiją, kurioje kvies dalyvauti verslo, vartotojų organizacijų, akademinės visuomenės atstovus ir įvertinę diskusijos metu išsakytas pozicijas iki 2011 m. gruodžio 4 d. Lietuvos narystės Europos Sąjungos

¹⁰⁷ Žr. cit. 103.

¹⁰⁸ Ten pat.

¹⁰⁹ 2011-12-9 Pranešimas nariams. Austrijos Respublikos Bundesrato pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės //

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documentss/juri/cm/886/886237/886237lt.pdf

prisijungimo laikas: 2012-02-10.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Ten pat. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documentss/juri/cm/886/886237/886237lt.pdf.

¹¹³ 2011 m. lapkričio 23 d. LR Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto specializuoto komiteto išvada Dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių teisės atitikimo subsidarumo ir proporcingumo principams// http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=412195 , prisijungimo laikas: 2012-02-10.

informacinėje sistemoje pateiks galutinę poziciją dėl šio Pasiūlymo. Tačiau šios pozicijos naudojantis internetiniais šaltiniais rasti nepavyko. Apžvelgus viešąjį ES registrą Lietuvos nuomonės surasti taip pat nepavyko. Atkreiptinas dėmesys, kad Komitetas išnagrinėjo Pasiūlymo atitiktį subsidiarumo ir proporcingumo principams ir nusprendė, kad „Pasiūlymas neprieštarauja subsidiarumo ir proporcingumo principams. Tačiau Komitetas, atsižvelgdamas į valstybių narių nacionalinės civilinės teisės kontrolės šioje srityje išlaikymo svarbą, siūlo Lietuvos Respublikos Vyriausybei, formuojant Lietuvos Respublikos poziciją šiuo klausimu, atkreipti ypatingą dėmesį į siūlomas Pasiūlymo nuostatas“¹¹⁴. Tikėkimės, kad artimiausiu metu bus galima rasti detalesnių teisės specialistų nuomonių dėl Pasiūlymo, kurios, kaip teigia S. Drazdauskas¹¹⁵ Europos privatinės teisės mokslo plėtotei turės neįkainojamą reikšmę.

Apibendrinant pirmąją darbo dalį galima teigti, kad vartojimo sutartys yra sutarčių teisės dalis, kuriai taikomos bendrosios sutarčių teisės normos, tačiau turi ir specifinį reglamentavimą - tik jai taikomas specialiausias teisės normas. Civilinėje teisėje vartojimo sutartys nuo kitų sutarčių yra atskiriamos pagal vartojimo sutarties šalių (subjektų) specifiką, objektą bei vartojimo tikslą. Kai vartotojas yra fizinis asmuo ir prekes ar paslaugas vartoja asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, jo teisės ir teisėti interesai bus ginami kaip silpnesnės sutarties šalies.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros lektoriaus S. Drazdausko tarnybinis tinklapis <http://web.vu.lt/tf/s.drazdauskas/2011/10/26/bendroji-europos-pardavimo-teise/>, prisijungimo laikas:2012-02-10.

2. SPECIFINĖ VARTOJIMO SUTARČIŲ INSTITUTO VIETA SUTARČIŲ TEISĖJE

Vartojimo sutartys turi daug bendrų bruožų su kitomis sutartimis, tačiau kartu turi ir tik joms būdingas specifines sąlygas, kurios atskleidžia vartojimo sutarčių vietą sutarčių teisėje. Įstatymų leidejas vartojimo sutartims skyrė ypatingą dėmesį ir joms yra taikomos ne tik bendrosios sutartis reglamentuojančios nuostatos ir vartojimo sutarčių sąlygų ypatumai, nustatyti CK 6.188 str., bet ir atskiros vartojimo sutarčių rūšis reglamentuojančios CK normos, o taip pat ir atskirų teisės aktų normos. LAT savo praktikoje¹¹⁶ nurodo, jog aiškinant vartojimo sutartis, turi būti taikomos ne tik bendrosios sutarčių aiškinimo taisyklės, bet ir speciali CK 6.193 str. 4 d., CK 6.188 str. 6 d. įtvirtinta palankiausia vartotojo atžvilgiu sutarties sąlygos aiškinimo taisyklė (vadinamoji *contra proferentem* taisyklė)¹¹⁷ - kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai, o taip pat visada sutarties sąlygos turi būti aiškinamos sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai.

Vienas vartojimo sutarties sąlygų atitiktis bendriesiems sąžiningumo kriterijams aspektų yra vertinimas, ar jos yra skaidrios, t.y. ar sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos vartotojui, ir ar verslininkas pateikė vartotojui visą sutarčiai sudaryti reikšmingą informaciją¹¹⁸. Neskaidrios sutarties sąlygos negali būti laikomos sąžiningomis, nes vartotojas, kuris nesupranta sutarties sąlygų ar neturi visos apsispręsti reikšmingos informacijos, negali priimti tinkamo sprendimo¹¹⁹. Reikalavimas, kad vartojimo sutarčių sąlygos būtų rašomos aiškia, suprantama kalba ir vartotojui faktiškai būtų suteikiama galimybė išnagrinėti visas sąlygas, įtvirtintas CK 6.188 str. 2008 m. papildant nauja 6 dalimi ir joje nustatant, kad bet kuri vartojimo sutarties rašytinė sąlyga turi būti išreikšta aiškiai ir suprantamai.

Šiame skyriuje detaliau nagrinėsime vartotojų teisės reguliavimo instrumentus, kurie atskleis specifinę vartojimo sutarčių vietą sutarčių teisėje.

¹¹⁶ LAT civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 07 d. nutartis c.b. „Vilniaus šilumos tinklai“ v. B. Giedraitienė Nr. 3K-3-1137/2002.

¹¹⁷ *Contra proferentem* taisyklė plačiau bus nagrinėjama 2.4.poskyryje

¹¹⁸ LAT CBS 2009 m. gruodžio 01 d. nutartis c.b. M. L. v. Latvijos Respublikos bendrovei Air Baltic Corporation AS Nr. 3K-3-541/2009.

¹¹⁹ LAT CBS 2009 m. lapkričio 09 d. nutartis c.b. D. K. v. UAB „Omnitel“ Nr. 3K-3-480/2009.

2.1. Sutarčių laisvės principo taikymo ypatumai vartojimo sutartyse

„Sutarties laisvės principas yra logiška valios doktrinos išdava, todėl natūralu, kad esminiu sutarties požymiu laikant šalių valią, pripažįstama šalių teisė laisvai apsispręsti, verta ar ne sudaryti sutartį, taip pat laisvai nustatyti sutarties turinį“¹²⁰. Sutarties laisvės principas, kuris Lietuvoje įtvirtintas - CK 1.2 str.1 d., laikomas pamatiniu sutarčių teisės principu. Šis principas reiškia civiliniuose santykiuose veikiančio asmens nepriklausomumą, niekieno neįtakojamą valios išraišką, sprendžiant sudaryti sutartį ar ne. Sutarties laisvės principas – tai sutarties šalių derybos. Sutarčių laisvės principas susideda iš keturių elementų: laisvė sudaryti sutartį; laisvė atsisakyti sudaryti sutartį; laisvė laisvai nustatyti sutarties turinį, t.y. jos sąlygas; laisvė sudaryti sutartis kurių įstatymai nenumato, jeigu tokios sutartys neprieštarauja teisei ir gerai moralei¹²¹. Atrodytų esame laisvi spręsti sudaryti sutartį ar ne, kokiomis sąlygomis ją sudaryti, taip pat rinktis su kuo ją sudaryti. CK 6.156 str.1 d. nurodoma, kad „šalys turi teisę sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas“. Iš įstatyme pateiktų apibrėžčių galima būtų teigti, kad sutarties šalys yra lygios ir laisvos spręsti dėl sutarties sudarymo sąlygų. Tačiau taip yra ne visada ir labiausiai sutarties laisvės principo ribojimas atsiskleidžia analizuojant vartojimo sutartis, kuriose vartotojas yra silpnesnioji sutarties šalis. Ir nors nemažai autorių kritikuoja valstybės intervenciją siekiant „pataisyti“ rinkos reguliavimą valstybinėmis priemonėmis, teigdami, jog „rinka turi jai būdingą sugebėjimą save koreguoti, taigi savireguliacijos pagalba pasiekti rezultatai būtų tikrai geresni nei tie, kurie pasiekiami valstybinės kontrolės pagrindu“¹²², tačiau net ir liberalizmo, kuriuo remiasi sutarčių sudarymo laisvė, šalininkai suvokia, kad labai dažnai trūksta realių prielaidų, kurioms esant sutarčių sudarymo laisvė, skirta gerovės lygiui kelti, gali „funkcionuoti“¹²³.

Kai viena iš sutarties šalių yra vartotojas, kuris dėl žinių stokos, neišprusimo, ekonominės, socialinės padėties ar kitokių priežasčių negali tinkamai išreikšti savo valios, kalbėti apie sutarčių laisvės principo įgyvendinimą yra problematiška. Vartotojas, kaip sutarties šalis, dėl objektyvių priežasčių – informacijos, patirties, laiko stokos ir kitų panašių aplinkybių yra nelygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi – pardavėju ar paslaugų teikėju, todėl vartojimo sutarties institutas yra grindžiamas silpnesniosios sutarties šalies (vartotojo) teisinės apsaugos doktrina, kuri reiškia sutarties laisvės principo ribojimą¹²⁴. Esant vartojimo sutartiniams santykiams, sutarties laisvės principas ribojamas įstatyme įtvirtinant griežtesnius, negu kitų sutarčių atveju, reikalavimus sutarties

¹²⁰ Mikelėnas V., Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. P.34.

¹²¹ Ten pat, P.34.

¹²² Howells G., Weatherill S. Consumer Protection Law. Second Edition. University of Oxford. 2005. P. 78.

¹²³ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius. 2001. P. 279.

¹²⁴ LAT CBS 2011 m. kovo 28 d. nutartis c.b. Ž. B. v. UAB „JG Property developments“ Nr. 3K-3-137/2011.

sąlygoms, taip atkuriant sugebėjimo derėtis požiūriu nelygiaverčių sutarties šalių interesų pusiausvyrą¹²⁵. Prieš sudarydami sutartį dažniausiai aptariame būsimos sutarties sąlygas – turime ikisutartinius santykius, kurių pagrindas – derybos. Čia labiausiai išryškėja šalių nelygi padėtis, kai sudaroma vartojimo sutartis ir būtent čia atsiskleidžia komplikuoatas sutarčių laisvės principo veikimas. Čia susiduriama su šalių padėties nelygybe, su „derėjimosi galios nelygybe“ (angl. *inequality of bargaining power*)¹²⁶, kai viena iš sutarties šalių savo ekonomine galia yra pranašesnė, yra geresnėje padėtyje nei kita, jog gali pastarajai diktuoti sutarties sąlygas. Vartotojo silpnesnė padėtis, neišsprusimas bei derybinių galių nebuvimas yra tos priežastys, dėl kurių vartojimo sutartys yra išskirtinėje padėtyje tarp kitų sutarčių, dėl to vartotojų apsaugos teisėje yra nustatyti įvairūs ribojimai ir ginama silpnesnioji sutarties šalis. Kai vartotojas yra fizinis asmuo ir prekes ar paslaugas vartoja asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, jo teisės ir teisėti interesai ginami kaip silpnesniosios sutarties šalies¹²⁷. Siekiant atkurti nelygiaverčių sutarties šalių interesų pusiausvyrą vartojimo sutartiniuose santykiuose yra ribojamas sutarčių laisvės principas. Anot D. Bublienės „intensyvus ekonominis gyvenimas, aštri konkurencija, o taip pat monopolinės situacijos atsiradimas tam tikrose srityse reikalauja valstybės įsikišimo“¹²⁸.

LAT savo praktikoje atskleidė sutarčių laisvės principo esmę vartojimo santykiuose. Sutarties laisvės principas reiškia civilinių teisinių santykių subjektų teisę laisvai spręsti, sudaryti jiems konkrečią sutartį ar jos nesudaryti, pasirinkti, su kuo sudaryti sutartį, o taip pat savarankiškai spręsti dėl sutarties turinio bei formos, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas ar jos turinį nustato imperatyviosios teisės normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja viešoji tvarka, sąžiningumo, protingumo, teisingumo ir kiti teisės principai, gera moralė. Sutarties laisvės principas taip pat apima šalių teisę pasirinkti ir sudaryti tokios rūšies sutartį, kuri labiausiai atitinka jų interesus¹²⁹. Kai šalys yra nelygiavertėje padėtyje – kaip tai yra vartotojui sudarant vartojimo sutartį – siekiant apginti silpnesnės šalies teises, sutarties laisvės principą įstatymų leidėjas gali riboti. Sutarties laisvės principas sudarant sutartį yra tinkamai įgyvendinamas, jeigu civilinių teisinių santykių subjektai yra lygiavertėje padėtyje. Jeigu kuris nors šių santykių subjektas dominuoja kito atžvilgiu,

¹²⁵ LAT 2010 m. balandžio 26 d. Teismų praktika Nr. 33.

¹²⁶ „Derėjimosi galios nelygybė“ tai situacija, kai ekonomiškai stipresnė sutarties šalis dėl savo galios bei verslo patyrimo pripažįstama esanti palankesnėje pozicijoje nei jos kontrahentas, kuris veikia su jo tiesiogine veikla nesusijusioje srityje. (plačiau žr. Howells G., Weatherill S. *Consumer Protection Law*. Second Edition. University of Oxford. 2005. P.17).

¹²⁷ LAT CBS 2008 m. gruodžio 01 d. nutartis c.b. *UAB „Tele2“ v. II „Rogrinta“* Nr. 3K-3-579/2008.

¹²⁸ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.80.

¹²⁹ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

gali kilti abejonių dėl sutarties šalių lygybės nustatant sutarties sąlygas, išskyrus atvejus, kai šios sąlygos nustatytos imperatyviosios teisės normų¹³⁰.

Dėl sparčių ekonominių procesų, masinės gamybos plėtojimo ir sąnaudų mažinimo poreikio verslininkai buvo priversti ieškoti instrumentų, kurie leistų taupyti išlaidas sutarčių ruošimui ir jos adaptavimui pagal kliento norą. Taip atsirado standartinės sąlygos sutartyse, kurios leido taupyti kaštus, kurie buvo skiriami sutarčių ruošimui ir sudarymui bei tikėtina mažino prekių ar paslaugų kainas. Tačiau dėl šios priežasties neišvengiamai atsirado ir neigiamų pasekmių. Sutarties laisvė, kai mes galime pasirinkti su kuo sudaryti sutartį, nustatyti sutarties sąlygas, standartinių sutarčių sudarymo atveju suteikia tik galimybę pasirinkti – sudaryti sutartį verslininko pasiūlytomis sąlygomis arba ne. Dažniausiai neturint pasirinkimo vartotojas priverstas sutikti su kitos šalies siūlomomis standartinėmis sąlygomis. Tiek monopolininkai, tiek stiprias pozicijas rinkoje užimantys verslininkai nesidera su sutarčių sudarančiu asmeniu dėl sutarties sąlygų, nes jam pateikiama standartinė, daugkartiniam naudojimui paruošta sutartis ir vartotojas, prisijungdamas prie šios sutarties, neturi jokių galimybių įtakoti sutarties sąlygų. „<...>Standartinių sąlygų naudojimas žymiai pagreitina bei supaprastina prekybą ir kitokius verslo sandorius“¹³¹. „Pripažįstama, kad sutarties laisvės principo ribos parodo, jog visuomenė ir valstybė nėra abejingos sutartiniais santykiams ir pasilieka teisę kontroliuoti sutarties šalių veiksmus, apimdama ir sutarties turinį, t.y. jos sąlygas“¹³². Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime¹³³ yra konstatavęs, jog „asmens ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti. Ją įgyvendinant įvairiais atžvilgiais paliečiami visuomenės interesai, todėl valstybė reguliuoja ūkinę veiklą“. LR Konstitucijos 46 str.3 d. nustatyta, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Vilniaus administracinis teismas savo nutartyje¹³⁴ yra pažymėjęs, jog iš LR Konstitucijos 46 str.5 d. nuostatos darytina išvada, kad ūkinės veiklos laisvė gali būti ribojama, kai yra būtina ginti vartotojų teises ir tam gali būti nustatytos įvairios vartotojų interesų gynimo priemonės.

Kaip matome iš atliktos analizės - sutarties laisvės principas ribojamas siekiant vartotojų teisių ir teisėtų interesų gynimo, nes vartotojas dėl nelygių galių, informacijos ir išteklių pusiausvyros nebuvimo tarp jo ir prekių ar paslaugų teikėjo, atsiduria nelygiavertėje padėtyje. Šiuo ribojimu siekiama panaikinti šį trūkumą ir atkurti nelygiavertę šalių padėtį. Vartojimo santykiuose,

¹³⁰ LAT CBS 2011 m. kovo 28 d. nutartis c.b. *Ž. B. v. UAB „JG Property developments“* Nr. 3K-3-137/2011.

¹³¹ Drazdauskas S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. P.166.

¹³² Ten pat, P. 37.

¹³³ Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1,2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7,8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹³⁴ Vilniaus administracinio teismo 2005 m. lapkričio 8 d. nutartis byloje *UAB „Dujotekana“ v. Lietuvos valstybę* Nr. I-1299-8/2005.

kur viena sutarties šalis yra silpnesnė, sutarties laisvės principas yra ribojamas siekiant vartotojų gerovės.

2.2. Vartotojo teisės į informaciją realizavimas vartojimo sutartyse

Pagrindinė vartotojo teisė yra jo teisė į informaciją, nes tik turėdamas pakankamai informacijos vartotojas gali priimti teisingą sprendimą dėl prekių ar paslaugų įsigijimo. Lietuvos sutarčių teisėje yra numatyta bendroji informacijos teikimo pareiga (CK 6.163 str.4 d.), o taip pat ši pareiga aptarta ir specialiosiose normose, reglamentuojančiose vartojimo sutartis (CK 6.193 str., 6.353 str.). CK 6.163 str.4 d. įtvirtinta pareiga atskleisti informaciją, turinčią esminę reikšmę sutarčiai sudaryti. Nesąžiningos komercinės veiklos draudimo vartotojams įstatymo¹³⁵ 2 str.13 d. nurodoma, jog „vidutinis vartotojas – vartotojas, kuris yra pakankamai informuotas, protingai atidus ir apdairus, atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius ir kalbinius veiksnius“. Šio įstatymo 4 str. nustatyta, jog klaidinančia komercine veikla yra klaidinantys veiksmai arba klaidinantis informacijos neatskleidimas; 5 str. apibrėžiami klaidinantys veiksmai „<...>apgaulingos informacijos arba informacijos, kuri nors ir faktiškai tiksli, tačiau dėl vieno arba kelių šioje dalyje išvardytų elementų apgauna arba gali apgauti vidutinį vartotoją, pateikimas, kai dėl to vartotojas skatinamas arba gali būti skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio jis kitomis aplinkybėmis nebūtų priėmęs<...>“. Šio įstatymo 6 str. apibrėžia klaidinančios informacijos neatskleidimą, nurodant, kad tai „<...>veiksmai, dėl kurių vidutinis vartotojas skatinamas arba gali būti skatinamas priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis aplinkybėmis jis nebūtų priėmęs<...>“

Lietuvos teismų praktikoje¹³⁶ laikomasi pozicijos, kad vartotojui nepateikus išsamios informacijos jis gali susiformuoti klaidingą vidutinio vartotojo nuomonę apie paslaugą atitinkamai paveikiant jo apsisprendimą. Teismas šioje byloje sprendė, jog „pripažinti klaidinančiais pareiškėjo reklamos teiginiai, galintys klaidingai veikti vidutinio vartotojo elgseną, jam apsisprendžiant įsigyti reklamuojamą paslaugą neturint informacijos apie papildomas sąlygas, kartu sudaro pareiškėjui sąlygas aktyviau skverbtis į rinką, išvengiant papildomų sąnaudų“¹³⁷. LAT savo praktikoje¹³⁸

¹³⁵ Nesąžiningos komercinės veiklos draudimo vartotojams įstatymas//Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-212.

¹³⁶ LVAT 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Tele 2“ v. Konkurencijos tarnyba Nr. A1-931/2005, kurioje be kita ko teismas išaiškino, kad „reklaminiuose teiginiuose esantis priedas „daugiau informacijos www.tele2.lt nepanaikino reklamos neišsamumo, nes toks priedas, esant nurodytiems konkrečioms tarifams, nesudaro prielaidų vidutiniam vartotojui svarstyti, jog reklamoje yra nurodytos netikslios kainos ar yra papildomų sąlygų.“

¹³⁷ Ten pat.

¹³⁸ LAT CBS 2010 m. gegužės 10 d. nutartis c.b. V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B. v. UAB „TEZ TOUR“ Nr. 3K-3-201/2010.

konstatavo, jog vidutinis vartotojas yra „suprantamas kaip tam tikras standartas, hipotetinis visų vartotojų (ar tam tikros vartotojų grupės) vidurkis, kuriuo remiantis vertinama, ar pateikta informacija, atsižvelgiant į jos turinį bei pateikimo aplinkybes, gali klaidinti vidutinį vartotoją ir paveikti jo ekonominę elgesį“. Šioje byloje teisėjų kolegija pažymėjo, kad informacijos išsamumas turi būti vertinamas individualiai, atsižvelgiant į turisto keliavimo patirtį, jo pageidavimus ir kitas individualias savybes ir negali būti tapatinamas vien su privalomos, imperatyviai įstatyme nustatytos informacijos pateikimu¹³⁹.

ETT savo jurisprudencijoje formuoja informuoto vartotojo modelį, pabrėždamas, verslininko pareigą suteikti vartotojui būtiną informaciją tiek esant sutartiniams, tiek ir nesutartiniams vartojimo teisiniams santykiams¹⁴⁰. Vertinant ar verslininko pateikta informacija atitiko įstatymuose nustatytus reikalavimus lemiamą reikšmę turi būti teikiama objektyviam kriterijui – ar pardavėjo pateikta informacija buvo pakankama ir tinkama suvokti „vidutiniam vartotojui“, t.y. profesionalių žinių neturinčiam, bet vidutiniškai informuotam, protingai atidžiam ir apdairiam asmeniui¹⁴¹. Viena pirmųjų bylų, kurioje ETT pasirėmė „vidutinio vartotojo“ standartu, buvo *Mars* byla¹⁴², kurios remdamasis laisvo prekių judėjimo nuostatomis bei vertindamas vartotojų suklaidinimo galimybę, konstatavo, jog „<...> siekiant nustatyti, ar konkretus apibūdinimas, prekės ženklas ar reklaminis teiginys yra klaidinantis, reikia turėti omenyje numanomus vidutinio vartotojo, kuris yra protingai gerai informuotas, protingai atidus ir apdairus, lūkesčius“¹⁴³. Kitoje byloje¹⁴⁴ ETT pažymėjo, kad vartotojas, pirksdamas produktus valymui, kurių sudėtyje yra baliklio, „vidutinis vartotojas“ supranta, kad šis produktas yra per silpnas tam tikrų bakterijų (salmonelių) dezinfekcijai, jei jo etiketėje nurodyta, jog chloro kiekis yra mažesnis kaip 35 g/l. Manome šiuo sprendimu, vartotojų informuotumo ir sąmoningumo kartelę ETT išskėlė pakankamai aukštai. Byloje *Linhart*¹⁴⁵, kurioje buvo sprendžiamas klausimas ar vartotojas gali būti suklaidintas ant kosmetikos produkto pakuotės esančio užrašo „patikrinta dermatologo“, sprendė, kad toks užrašas reiškia tam tikras medicininės produkto savybes. Šioje byloje ETT akcentavo, jog „iš tokio užrašo vidutinis vartotojas

¹³⁹ Privalomos suteikti informacijos turinys detalizuojamas Turizmo įstatymo 6 str. 2 ir 4 d., nustatant, kad kai prieš turizmo paslaugų teikimo sutarties pasirašymą kelionės organizatorius ir (ar) kelionių agentūra privalo įteikti turistui rašytinį dokumentą, kuriame būtų išsamiai informacija apie apgyvendinimo tipą, objekto vietą, kategoriją ar patogumų lygį ir pagrindinius ypatumus bei klasę (pagal atitinkamas priimančiosios valstybės taisykles).

¹⁴⁰ Straetmans G., Some Thoughts on the Future European Consumer Acquis. *European Business Law Review*. 2009, 20: P.429-430.

¹⁴¹ I. Navickaitė-Sakalauskienė, „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises? // Socialinių mokslų studijos. MRU. 2011, 3 (4), P. 1375-1390.

¹⁴² ETT 1995 m. liepos 06 d. sprendimas byloje C-470/93 *Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. v Mars GmbH*, ECR I-1923.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ ETT 2003 m. lapkričio 06 d. sprendimas byloje C-358/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Spain*, ECR I-13145.

¹⁴⁵ ETT 2002 m. spalio 24 d. sprendimas byloje C-99/01 prieš *Gottfried Linhart and Hans Biffel*, ECR I-09375.

gali spręsti tik tiek, kad su atitinkamu produktu buvo atlikti poveikio odai testai ir tie testai buvo teigiami, t.y. tas produktas yra gerai toleruojamas ir nekenkia odai“. *Procter&Gamble*¹⁴⁶ byloje ETT pažymėjo, kad „vidutinis vartotojas paprastai suvokia prekės ženklą pagal jo bendrą vaizdą, neanalizuodamas kiekvienos jo detalės“. ETT savo sprendimais šioje srityje suformavo vidutinio vartotojo (angl. *average consumer*) sampratą - kaip protingai gerai informuoto, protingai atidaus ir apdairaus vartotojo.

Vartotojo teisės į informaciją įgyvendinimo užtikrinimas yra vienas kertinių vartotojų apsaugos tikslų Europos Sąjungos apsaugos politikoje ir teisiniame reguliavime¹⁴⁷. Informacijos suteikimą reguliuojančios normos reikalingos tam, kad būtų atkurta tam tikra pusiausvyra tarp nelygių sutarties šalių. Verslininkas, būdamas stipresne sutarties šalimi, informaciją apie prekę ar paslaugą žino, nes verslininkas yra profesionalas savo veiklos srityje. Tuo tarpu kita sutarties šalis – vartotojas – dažniausiai turi mažiau žinių, informacijos bei patirties toje srityje. Neeliminuojuojant ir visiško nežinojimo atveju, kas tik sustiprina informacijos suteikimą vartotojui reglamentuojančių normų būtinumą. Taigi, viena sutarties šalis rinkoje turi daug daugiau informacijos, nes ji rinkoje veikia kaip profesionalas. Informacijos rinkimas yra permelyg daug kainuojantis tiems rinkos žaidėjams, kurie naudoja ją retkarčiais, nes jie turi paskirstyti išlaidas žymiai mažesniai kiekiui sandorių¹⁴⁸. Informavimo pareiga tampa ypač svarbi taikant standartines sutarčių sąlygas, sutartį sudarant prisijungimo būdu. Šiuo atveju svarbu užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą ir sąžiningumo principo laikymąsi¹⁴⁹. Šaliai, kuri naudoja standartines sąlygas, įstatyme yra nustatytos papildomos pareigos. Viena iš tokių pareigų - prievolė informuoti vartotoją, kad sutartis bus sudaroma pagal iš anksto parengtas sąlygas, ir turi būti sudaryta galimybė tinkamai su jomis susipažinti. Valstybės įsikišimas į šią situaciją atstato pusiausvyrą tarp šalių ir užtikrina, kad ji išliktų. Profesorius Arthur Hartkamp teigia, kad „įsikišimas į sutartinius susitarimus privalomosiomis teisinėmis nuostatomis susideda iš šalių teisių ar pareigų, kurios šalių susitarimais, mažiau palankiais vartotojui, negali būti modifikuotos įstatymu ir iš anksto nustatytų bei kitų sutarties sąlygų kontrole, vykdoma bendrosiomis nuostatomis arba nesąžiningų sąlygų sąrašu, kuriame nurodyti bendrosios taisyklės pavyzdžiai. Abu nuostatų tipai nustato griežtas sutarčių laisvės ribas“¹⁵⁰.

¹⁴⁶ ETT 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-468/01 *Procter & Gamble Company v Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs)*, ECR I-05141.

¹⁴⁷ D. Bublienė. Vartotojų teisė į informaciją pagal naująją vartotojų teisių direktyvą: žingsnis pirmyn? // Vartotojų teisių apsaugos teisiniai aspektai Europos Sąjungoje. Konferencijos mokslo darbų rinkinys/ red. L. Novikovienė. P.40.

¹⁴⁸ Grundmann S., Information, party autonomy and economic agents in European contract law. CML Review 39. Kluwer Law international. P. 272.

¹⁴⁹ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.232.

¹⁵⁰ Hartkamp A.S. Towards a European Civil Code. Kluwer Law International.2004. P. 280.

Tiek Lietuvos, tiek ES teisės aktuose įtvirtintos nuostatos, susijusios su vartotojų informavimu, nėra savitikslių – jomis siekiama apsaugoti vartotoją bei jo teisėtus interesus, sudarant vartotojui galimybes gauti visapusišką, aiškią ir suprantamą informaciją tam, kad vartotojas galėtų priimti informuotą sprendimą, labiausiai atitinkantį jo teisėtus interesus. Per verslininkams nustatytą pareigą teikti vartotojams visapusišką, aiškią bei suprantamą informaciją ir vartotojų teisę gauti tokią informaciją yra įgyvendinamas skaidrumo principas ir vartotojas yra ginamas nuo pardavėjo/tiekėjo nesąžiningumo. Skaidrumo reikalavimas įtvirtintas CK 6.163 str. 4d., numatančioje, jog šalys privalo atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sutarčiai sudaryti. Vartotojų teisių gynimo įstatymo 3 str.1 d. 3 ir 4 p. nustato, jog vartotojas turi teisę gauti teisingą ir visapusišką informaciją valstybine kalba apie parduodamas prekes, teikiamas paslaugas, taip pat gauti informaciją apie savo teisių įgyvendinimo ir gynimo tvarką. Šio įstatymo 5 str. yra nustatyta pardavėjo bei paslaugų teikėjo bendroji pareiga vartotojams suteikti informaciją bei nustatyti šios informacijos reikalavimai, kurie savo esme pakartoja CK nustatytus reikalavimus informacijos pateikimui vartojimo sutartyse. Vartotojui turi būti pateikta visa būtina, teisinga ir visapusiška informacija apie įsigyjamą daiktą ar paslaugą. Vartotojui, gavus visą informaciją, jam suteikiama galimybė palyginti pasiūlymus dėl prekių ir paslaugų, o ypač kainas ir kitas jų pardavimo bei tiekimo sąlygas. Tai suteikia vartotojui galimybę suvokti savo būsimas teises ir pareigas, kiliančias iš sutarties, bei padidina galimybę priimti kuo geresnį sprendimą. Reikalavimai informacijai yra detalizuojami tiek CK, tiek įstatymuose, tiek poįstatyminiuose aktuose. Šie reikalavimai atitinka skaidrumo principo turinio elementus: aiškumo ir suprantamumo reikalavimą¹⁵¹.

Skaidrumo principas yra įgyvendinamas per pardavėjams ir paslaugų teikėjams nustatytą pareigą teikti vartotojams aiškią ir suprantamą informaciją ir vartotojų teisę gauti tokią informaciją. Informacijos atskleidimas yra stipresniosios vartojimo sutarties šalies pareiga, todėl jos nevykdymas turi pasekmes. CK 6.353 str. nustato vartotojams teiktinos informacijos turinį bei pardavėjo atsakomybę pažeidus šią pareigą. Verslininkui nesilaikant pareigos prieš sutarties sudarymą pateikti vartotojui visą informaciją, vartotojui numatoma teisė per tam tikrą terminą atsisakyti sutarties. CK 6.357 str.4 d. yra nustatyti reikalavimai informacijos pateikimui parduodant daiktus ne prekybai skirtose patalpose. To nepadarius vartotojas turi teisę atsisakyti sutarties per tris mėnesius nuo jos sudarymo dienos. Vartotojas, kuriam nebuvo suteikta informacija, galės naudotis visomis gynybos priemonėmis, kuriomis galima naudotis sutarties pažeidimo atveju, pvz. remiantis CK 6.256 str. -

¹⁵¹ D. Bublienė, Skaidrumo principas ir nesąžiningų sąlygų direktyva. Teisė, 2006. Nr. 58, P.7-21.

kreiptis į teismą dėl neįvykdytos ar netinkamai įvykdytos sutartinės prievolės patirtų nuostolių, netesybų atlyginimo.

2011 m. birželio 23 d. Europos Parlamentas patvirtino Vartotojų teisių direktyvą¹⁵² (toliau – Direktyva), kuri išplės vartotojų teises perkančių tiek tiesiogiai, tiek internetu. ES valstybės vartotojų apsaugos direktyvos nuostatas į savo teisę turės perkelti per dvejus metus. Direktyva išplečia verslininko pareigą dėl informacijos atskleidimo apie visas vartojimo sutartis (neapsiribojant specifinėmis ar specialiomis priemonėmis sudaromomis sutartimis), suvienodina reikalavimus ES lygiu derinamoms sutarčių rūšims, suvienodina reikalavimus atsisakymo teisės laikotarpiui, skiria dėmesį informacijai apie sutartį ir ja prisiimamus išpareigojimus, informacijai apie vartotojų teisių gynybą ir pasinaudojimą jomis. Vartotojo teisė į informaciją tai viena iš Direktyvos derinimo sričių, tačiau detaliau šiame darbe tai nebus nagrinėjama, nes tai galėtų būti atskiro tyrimo objektu.

Tiek Lietuvos, tiek ES teisės aktuose įtvirtintos nuostatos, kurios yra susiję su vartotojo informavimu yra susiję su jo teise būti apgintam nuo nesažiningų sąlygų vartojimo sutartyse. Specifiniu reguliavimu siekiama apsaugoti vartotoją bei jo teisėtus interesus, sudarant vartotojui galimybes gauti visapusišką, aiškią ir suprantamą informaciją tam, kad vartotojas galėtų priimti informuotą sprendimą, labiausiai atitinkantį jo teisėtus interesus.

Apibendrinant galime teigti, kad informacijos atskleidimas vartotojui realizuoja skaidrumo principo tikslą apsaugoti vartotoją. Informacija vartotojui yra būtina teisingo sprendimo priėmimui, kas įmanoma tik turint išsamią, teisingą ir aktualią informaciją. Šaliai, kuri naudoja standartines sąlygas įstatyme yra nustatytos papildomos pareigos, iš kurių viena yra prievolė informuoti vartotoją, kad sutartis bus sudaroma pagal iš anksto parengtas sąlygas, ir sudaryta galimybė tinkamai su jomis susipažinti.

2.3. Silpnesnės šalies apsaugos principo realizavimas vartojimo sutartyse

„Vartojimo sutarčių teisė, Europos Sąjungos mastu formuojama atskirų institucinių struktūrų, tampa visiškai atskirta nuo bendrosios sutarčių teisės“¹⁵³. Toks atskyrimas šiandien yra suprantamas, nes dėl nevienodos šalių derybinės galios, nevienodos teisių gynimo galimybės, kurias

¹⁵² 2008 m. spalio 08 d. Europos Komisijos Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vartotojų teisių Kom(2008) 614).// http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/COMM_PDF_COM_2008_0614_F_LT_PROPOSITION_DE_DIRECTIVE.pdf, prisijungimo laikas: 2012-02-19.

¹⁵³ Drazdauskas S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. P.39.

turi vartotojas ir verslininkas, veikiantis kaip profesionalas, kyla būtinybė papildomai apsaugoti vartotojo, kaip silpnesnės šalies interesus.

Kaip jau minėjome šiame darbe – sutarčių teisėje išplėtojus nelygiavertės derybinės galios doktriną, atsirado pagrindas reguliuoti atitinkamus sutartinius teisinius santykius. Vartojimo sutartiniai teisiniai santykiai grindžiami silpnesnės sutarties šalies teisinės apsaugos doktrina. Šiems santykiams būdingas griežtesnis teisinis reguliavimas. Vartotojai yra silpnesni patyrimu atitinkamoje srityje, nedisponuoja tokiu informacijos kiekiu taip, kaip antroji sutarties šalis – verslininkas, arba tiesiog pernelyg nesidomėdami sutarties turiniu – priima pasiūlytąsias sutarties sąlygas be derybų. Vartotojas yra silpnesnioji sutarties šalis, kuriai reikalinga papildoma apsauga. Sudarydami sutartis su rinkoje veikiančiais monopolininkais vartotojai neturi galimybės įtakoti sutarties sąlygų, o priima iš anksto paruoštas sutartis, ir čia iškyla būtinybė ginti silpnesnę sutarties šalį. Todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies apsaugai nuo piktnaudžiavimo standartinėmis sąlygomis. „Tai bene vienintelė teisės sritis, kurios vienodinimas Europos Sąjungos mastu turėjo tiesioginę įtaką bendrajai valstybių narių sutarčių teisei“¹⁵⁴.

Vartojimo santykiuose šalys dažniausiai nėra lygios padėties – dėl skirtingo profesinio statuso, materialinės padėties ir kitų priežasčių – vartotojas tampa silpnesne sutarties šalimi, todėl iškyla poreikis šią nelygiavertę padėtį ištaisyti. Poreikis apginti silpnesnės sutarties šalies teises ir teisėtus interesus lemia tai, kad tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniai teisės aktai įtvirtina padidintą vartotojo teisių apsaugą ir numato, jog vartojimo sutartims greta bendrųjų sutarčių teisės taisyklių taikomos specialiosios, užtikrinančios didesnę vienos iš sutarties šalių–vartotojo–teisių apsaugą, taisyklės¹⁵⁵. Silpnesnės sutarties šalies gynimo vartojimo santykiuose ėmėsi valstybė, nustatydamą verslininkams tam tikras taisykles. Valstybė reguliuodama elgesį šioje srityje apriboja verslininko laisvę parengti sutartį, kurioje būtų jo pageidaujamos, jam palankios sąlygos. CK 6.185 str.1 d. nustatyta, kad standartinėmis sąlygomis laikomos tokios sąlygos, kurias bendram, ne vienkartiniam naudojimui, iš anksto parengia viena šalis, nederindama jų su kita šalimi ir kurios be derybų su kita šalimi taikomos sudaromose sutartyse. Kaip nurodo prof. V. Mikelėnas svarbiausia yra tai, kad „<...> sąlygos parengtos iš anksto bendram, daugkartiniam naudojimui, kad jas rengiant nesiderėta su kita šalimi ir jos naudojamos sudarant sutartį nesiderant su kita šalimi“¹⁵⁶. Siekiant apginti silpnesnės sutarties šalies teises ir teisėtus interesus, sutarties laisvės principas gali būti

¹⁵⁴ Drazdauskas S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. P.39.

¹⁵⁵ LAT CBS 2009 m. rugsėjo 15 d. nutartis c.b. *519-oji daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Vilniaus šilumos tinklai“* Nr. 3K-3-342/2009.

¹⁵⁶ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P.232.

ribojamas įstatymo. Vienas iš tokio teisinio reguliavimo, skirto silpnesnės sutarties šalies gynimui, atvejų yra vartotojų teisių apsaugos institutas¹⁵⁷.

Vienas sutarčių teisės specialistų, prof. H. Kötz yra pabrėžęs, kad silpnesnioji šalis turi būti labiau apginta, abi šalys yra įpareigosotos daugiau atsižvelgti į kitos sutarties šalies interesus ir pati sutarties idėja turi būti suformuota ir nukreipta į teisinį bendradarbiavimą su pareiga bendradarbiauti, užtikrinant sąžiningumą ir solidarumą¹⁵⁸. Nelygiavertės šalių padėties problema buvo pagrindas susiformuoti silpnesnės šalies doktrinai, leidžiančiai valstybei kištis į sutartinius santykius ir ginti silpnesnės šalies interesus¹⁵⁹. ETT aiškindamas vartotojų apsaugos ypatumus *Gabriel*¹⁶⁰ byloje pabrėžė silpnesnės šalies apsaugos principą, nurodydamas, kad vartotojui, kaip šaliai, kuri yra laikoma silpnesne ir mažiau patyrusia teisiniuose reikaluose nei kita – komercinė sutarties šalis, būtina užtikrinti atitinkamą apsaugą. Silpnesnės šalies apsaugos principo sutarčių teisėje esmė yra ta, kad mažiau patyrusi ir ekonomiškai silpnesnė šalis būtų apsaugota nuo ekonomiškai stipresnės ir labiau patyrusios šalies¹⁶¹.

Vertinant silpnesnės šalies apsaugos principą reikėtų vertinti ir teismo, kuris turi vykdyti teisingumą, vaidmenį šiuose specifiniuose santykiuose. Būtinybę užtikrinti vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, teisių ir teisėtų interesų apsaugą savo nutartyse yra ne kartą akcentavęs LAT, konstatuodamas, kad „vartotojų gynimas yra prioritetinga valstybės ekonominės ir socialinės politikos dalis, konstitucinis valstybės ūkio tvarkymo principas; su vartotojų teisių apsauga susijusiuose ginčiuose neretai peržengiamos privačių santykių ribos, vartotojų teisių gynimas vertintinas kaip viešasis interesas, svarbus ne tik pačiam vartotojui, bet ir didelei visuomenės daliai“¹⁶². LAT savo praktikoje¹⁶³ pakankamai detalai pateikia argumentaciją, kodėl vartotojas pripažįstamas silpnesne sutarties šalimi, nurodydamas, kad „vartojimo sutarties institutas yra grindžiamas silpnesnės sutarties šalies (vartotojo) teisinės apsaugos doktrina. Šiuolaikinėje visuomenėje visuotinai pripažįstama, kad vartotojas kaip sutarties šalis dėl tam tikrų objektyvių priežasčių – informacijos, patirties, laiko stokos ir kitų panašių aplinkybių yra akivaizdžiai nelygiavertėje padėtyje su kita sutarties šalimi – verslininku (pardavėju ar paslaugų teikėju), todėl vartojimo sutartinių santykių teisiniame reguliavime sutarties laisvės principas ribojamas ir greta bendrųjų sutarčių teisės taisyklių įstatymo leidėjo nustatomos specialios, užtikrinančios didesnę

¹⁵⁷ LAT CBS 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis c.b. *UAB „Vigysta“ v. V. L.* Nr. 3K-3-502/2009.

¹⁵⁸ Kötz H. and A. Flessner A. *European Contract Law. Vol. 1. Formation, Validity. and Content of Contracts; Contract and Third Parties.* Clarendon Press Oxford. 1997. P.12.

¹⁵⁹ Mikelėnas V., *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija.* P.37

¹⁶⁰ ETT 2002 m. liepos 11 d. sprendimas byloje *C-96/00 Rudolf Gabriel*, ECR I-6367.

¹⁶¹ Bublienė D. *Tarptautinės privatinės teisės normos ir nesąžiningų sąlygų direktyva.* P. 28-45.

¹⁶² LAT CBS 2009 m. lapkričio 09 d. nutartis c.b. *D. K. v. UAB „Omnitel“* Nr. 3K-3-480/2009.

¹⁶³ LAT CBS 2009 m. birželio 22 d. nutartis c.b. *N. Č. v. UAB „Makveža“* Nr. 3K-3-256/2009.

vienos iš sutarties šalių – vartotojo – teisių apsaugą, taisyklės“. Kaip matome sutarčių laisvės principas yra ribojamas siekiant, kad vartotojas būtų lygiavertėje padėtyje su verslininku, užtikrinant vartotojui didesnę jo teisių apsaugą. LAT praktikoje pabrėžiama ir teismo pareiga ginti vartotoją, būtinybę užtikrinti jo kaip silpnesnės sutarties šalies teisių ir interesų apsaugą - „<... teismas turi pareigą vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį sąžiningumo kriterijams vertinti *ex officio*“¹⁶⁴. Taigi, ginčo, kilusio iš vartojimo sutarties, specifika silpnesnės šalies gynimo interesais lemia teismo pareigą būti aktyviam procese. Naujausioje LAT praktikoje¹⁶⁵ nurodoma, jog teismo pareiga *ex officio* įvertinti vartojimo sutarties sąlygas sąžiningumo aspektu turi būti vykdoma visuotinai nepriklausomai nuo to, kioje teisminėje procedūroje teisėjas priima su tokių sąlygų vertinimu susijusius procesinius sprendimus, ir pabrėžiama, kad ši taisyklė yra taikoma ir ypatingajai teisenai.

ETT ne vienoje byloje, susijusioje su Briuselio konvencijos normų, reglamentuojančių vartotojų apsaugos ypatumus, aiškinimu, pabrėžė silpnesnės šalies apsaugos principą, motyvuodamas, kad Briuselio konvencija siekia užtikrinti atitinkamą apsaugą vartotojui kaip šaliai, kuri laikoma silpnesne ir mažiau patyrusia teisiniuose reikaluose nei kita – komercinė sutarties šalis¹⁶⁶. ETT praktikoje vartotojai išskirti remiantis abstrakčiais, formaliais požymiais, laikantis nuostatos, kad tam tikroje situacijoje visi asmenys yra silpnesnioji sutarties šalis.

Silpnesnės šalies apsaugos principo esmė – mažiau patyrusios ir ekonomiškai silpnesnės šalies apsauga nuo ekonomiškai stipresnės ir labiau patyrusios šalies. Realizuojant šį principą vartojimo sutartyse yra atkuriamas derybinės galios pusiausvyra, kuri prarandama dėl vienos iš sutarties šalių stipresnės pozicijos. Silpnesnė sutarties šalis bus apsaugota, ir silpnesnės šalies apsaugos principas bus realizuotas tik tada, kai teisės normos, saugančios šią sutarties šalį bus pritaikytos tam, kam tokia apsauga iš tikrųjų yra reikalinga. Kyla klausimas kokią derybinę galią turi pardavėjas, prekiaujantis informacinių technologijų technika prieš advokatą perkantį kompiuterį, knygynas - prieš knygas perkantį teisės mokslų specialistą, arba automobilių atsarginių detalių pardavėjas - prieš automobilių remonto meistrą, kuris asmeniniam automobiliui perka amortizatorių? Ir kuri sutarties šalis paminėtose situacijose bus silpnesnioji. Tikėtina, jog neretai faktinė situacija gali lemti ką kita, nei formalus vartotojo apibrėžimas. D. Bublienės nuomone, kad „<...> nei teisės aktai, nei ETT neatsižvelgė į konkrečią situaciją, konkretaus asmens padėtį konkrečiuose visuomeniniuose ir teisiniuose santykiuose. ETT nepateisina teisės normų taikymo tiems asmenims, kuriems tos normos neturi būti taikomos remiantis abstrakčiuoju požiūriu, tačiau

¹⁶⁴ LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. *V. J. v. UAB „Lambatas“* Nr. 3K-3-581/2008.

¹⁶⁵ LAT CBS 2011 m. birželio 15 d. nutartis c.b. *AB DnB NORD bankas v. V. S. ir I. S.* Nr. 3K-3-272/2011.

¹⁶⁶ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.353.

akivaizdu, jei vertintume konkrečią situaciją, būtent tos normos gali būti pritaikytos tam, kuriam neturi būti taikomos atsižvelgiant į silpnesnės šalies apsaugos principą¹⁶⁷.

Apibendrinant galima būtų kelti klausimą - ar teisė pasiekia savo tikslą apginti silpnesniąją sutarties šalį? Atsakant į šį klausimą sutiktume su D. Bublienės nuomone, kad „<...> jei atsižvelgtume į formaliosios teisės, tai yra į abstrakčius vartotojui kaip teisinei kategorijai nustatytus požymius, atsakymas būtų – taip, jei į konkrečią konkreta asmens situaciją atsakymas būtų – ne arba bent jau ne visada¹⁶⁸. Tik teismams įsigilinus ir įvertinus konkrečią situaciją, t.y. nesivadovaujant vien formaliais kriterijais, bus pasiektas tikslas – apginta silpnesnioji šalis ir atstatyta pusiausvyra tarp nelygių sutarties šalių. Juolab, kad „teisininkai diskutuoja, jos silpnesnės šalies apsauga turi būti nustatoma ne abstrakčiai iš anksto preziumuojama situacija, bet atsižvelgiant į konkreta asmens konkrečią situaciją¹⁶⁹. Šiuo klausimu vėl gi sutiktume su D. Bublienės nuomone dėl silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimo reglamentavimo būdo „<....nustatant bendrą sąžiningumo reikalavimą, kurio laikantis būtų apginta mažiau informacijos, patyrimo, ekonominių galių turinti ar dėl kitų priežasčių silpnesnė šalis...>¹⁷⁰.

Galime teigti, jog vartotojai, sudarydami vartojimo sutartis, yra mažesnio patyrimo ir nedisponuoja tokiu informacijos kiekiu taip, kaip verslininkas, todėl jie yra silpnesnioji sutarties šalis, kuriai reikalinga papildoma apsauga. Silpnesnės šalies apsaugos principo esmė yra ta, kad mažiau patyrusi ir ekonomiškai silpnesnė šalis būtų apsaugota nuo ekonomiškai stipresnės ir labiau patyrusios šalies. Tačiau vadovaujantis formaliosios teisės požymiais ir nesigilinant į konkrečias aplinkybes, gali susiklostyti situacija, kai tas asmuo, kuris turi būti apgintas, nes *de facto* yra silpnesnė šalis, nebus apgintas, o tas kuriam tokios apsaugos nereikėjo – bus apgintas. Manytume silpnesnės šalies apsaugos principas reikalauja peržiūrėti vartotojo sampratą ir principus, kuriais remiantis yra identifikuojama silpnesnė šalis.

2.4. *Contra proferentem* taisyklės taikymas vartojimo sutartyse

Nesąžiningų sąlygų direktyvos¹⁷¹ 5 str. yra įtvirtinta *contra proferentem* taisyklė, kuri reiškia, kad atsiradus abejonių dėl sąlygos reikšmės, ji aiškinama vartotojo naudai. *Contra proferentem* taisyklė, kuri įtvirtinta CK 6.193 str.4 d., CK 6.188 str.6 d. reiškia, kad „neaiškios, dviprasmiškos sutarties sąlygos aiškinamos jas parengusios šalies nenaudai ir prisijungusios šalies

¹⁶⁷ Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. P.354.

¹⁶⁸ Ten pat, P. 355.

¹⁶⁹ Ten pat, P. 360.

¹⁷⁰ Ten pat, P. 361.

¹⁷¹ 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse.

naudai¹⁷². Iš minėto straipsnio formuluotės aišku, kad *contra proferentem* taisyklė bus taikoma, jei atsakomybę ribojanti ar pašalinanti sąlyga bus įrašyta į vartojimo arba prisijungimo būdu sudarytą sutartį. Remiantis CK 6.188 str.6 d. „jei kyla abejonių dėl sutarties sąlygų, taikoma šio kodekso 6.193 str.4 dalyje nustatyta sutarčių aiškinimo taisyklė“. Ši taisyklė bus taikoma esant sutarties sąlygos neaiškumui, t.y. ji bus taikoma tik toms sąlygoms, kurios bus neaiškios ir dviprasmiškos. Kaip jau buvo minėta ankstesnėse darbo dalyse vartojimo sutartys dažniausiai sudaromos prisijungimo būdu, todėl esant abejonių dėl sutarties sąlygų „<...>būtina aiškinti vartotojų ir sutartį prisijungimo būdu sudariusios, t.y. ekonomiškai silpnesnės, šalies naudai¹⁷³.

CK 6.193 str.4 d. numatyta *contra proferentem* taisyklė yra susijusi su silpnesnės sutarties šalies gynimo principu – kai sutarties šalys yra nelygiavertėje padėtyje – jų nelygi padėtis kompensuojama kitais būdais. Teismų praktikoje ši taisyklė dažnai taikoma aiškinant draudimo sutarčių sąlygas. LAT praktikoje¹⁷⁴ yra konstatuota, kad draudimo sutartys yra sudaromos prisijungimo būdu, šių sutarčių sąlygos yra standartinės, vienašališkai nustatytos draudiko, todėl draudėjas pripažintinas silpnesniąja sutarties šalimi. Kai draudikas draudimo sutarties sudarymo metu draudimo sąlygą išaiškina kaip palankią draudėjui, tačiau įvykus draudimui įvykiui tą pačią sąlygą aiškina kitaip, sau palankiu būdu, tai vertintina nesąžiningu spaudimu draudėjo kaip silpnesniosios sutarties šalies atžvilgiu¹⁷⁵. Šia taisykle vadovaujantis aiškinama ir draudimo sutartyse numatyta sąlyga, kuria apibrėžiami nedraudiminiai įvykiai. Vienoje iš tokių bylų¹⁷⁶ buvo pasisakyta, kad nedraudiminiai įvykiai yra esminė draudimo sutarties sąlyga, todėl ji turi būti aiški ir nedviprasmiška, o esant abejonėms – sąlygos turi būti aiškinamos prisijungusios šalies naudai.

Vartojimo sutartyje vartotojo nenaudai nustatyta atsakomybę už žalą ribojanti sąlyga, kuri nebuvo individualiai aptarta su vartotoju yra priskiriama atsakomybę ribojantiems ar pašalinantiems susitarimams, kurių niekinį pobūdį turi nustatyti teismas. Įvertinus konkrečias aplinkybes tokia vartojimo sutarties nuostata pagal CK 6.188 str.2d.1 p. teismo gali būti pripažinta nesąžininga, todėl bus negaliojanti. *Contra proferentem* taisyklės taikymas „pasižymi subsidiarumu, t.y. jį galima taikyti, tik jei sutarties sąlygos neaiškumo negalima pašalinti kitais sutarčių aiškinimo būdais¹⁷⁷. Šios taisyklės netaikymas aiškinant vartojimo sutarčių sąlygas, kurioms įtakos negalėjo daryti vartotojas, gali sąlygoti nepagrįstą rezultatą.

¹⁷² Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I).P. 253.

¹⁷³ Ten pat, P. 253

¹⁷⁴ LAT CBS 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c.b. *S.D. v. UAB DK „PZU Lietuva“* Nr. 3K-3-689/2006.

¹⁷⁵ LAT CBS 2003 m. gruodžio 01 d. nutartis c.b. *O. Dubnikova v. AB „Lietuvos draudimas“* Nr. 3K-3-1150/2003.

¹⁷⁶ LAT CBS 2002 m. gruodžio 02 d. nutartis c.b. *M. D. v. UADB „Baltijos garantas“* Nr. 3K-3-1445/2002.

¹⁷⁷ R. Lazauskaitė. Atsakomybę ribojančių ar pašalinančių susitarimų aiškinimo ir galiojimo probleminiai aspektai // Socialinių mokslų studijos. MRU. 2011, 3 (2). P. 609-626.

Vartojimo sutarties sąlygos, kurios formuluotei vartotojas savo valios neišreiškė, neaiškumas ir dviprasmiškumas bus prielaida taikyti *contra proferentem* taisyklę. *Contra proferentem* taisyklės taikymo tikslas yra efektingesnė kova su nesąžiningomis sąlygomis vartojimo sutartyse. *Contra proferentem* taisyklės taikymas aiškinant vartojimo sutarties sąlygas, leidžia apginti silpnesniąją sutarties šalį – vartotoją, kuris negalėjo daryti įtakos sudaromos sutarties sąlygų nustatymui. Išimtis šios taisyklės taikymui - kolektyvinių vartotojų interesų gynimas.

2.5. Vartojimo sutarčių atribojimas nuo komercinių sutarčių

Kaip jau ir anksčiau darbe buvo minėta – remiantis CK 1.39 str. vartojimo sutartimi yra laikoma sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (tiekėju) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Didmeninio pirkimo – pardavimo (toliau vadinsiu komercine) sutartis apibrėžiama CK 6.371 str., kur pardavėjas apibrėžiamas taip pat, kaip ir vartojimo sutartyje, o apie pirkėjo statusą nekalbama. Pirkėju gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kurio poreikiai neturi būti susiję su asmeniniais, šeimos ar namų ūkio poreikiais, t.y. pirkėjas turi turėti verslo arba kitokius poreikius, kaip antai gamyba, paslaugų teikimas į rinką, mažmeninė prekyba ir pan. Taigi, komercinės sutartys, tai sutartys, kurių šalys yra fiziniai ar juridiniai asmenys, sudarantys sutartį verslo ar profesinės veiklos tikslais, ir šioms sutartims nebus taikomos normos, reglamentuojančios vartojimo sutartis.

Siekiant atriboti vartojimo sutartį nuo komercinės būtina atsižvelgti į sutarties prigimtį, tikslą, asmens padėtį. ETT *Francesco Benincasa*¹⁷⁸ byloje pabrėžė, kad kai kurios sutartys gali būti tiek komercinės, tiek vartojimo, tačiau, tokios sutartys kaip pvz. frančizės – visada bus tik komercinės, nes jos yra aiškiai komercinės prigimties, susijusios su verslu ar profesine veikla - šalių asmeninės savybės tokiu atveju neturi reikšmės. Pirkimo-pardavimo sutartis gali būti tiek komercinė, tiek vartojimo, todėl svarbu nustatyti jos tikslą. Jei pirkimo-pardavimo sutartis sudaroma su verslu ar profesija susijusiais tikslais – tokia sutartis bus komercinė. Jei prekė įsigyjama dvigubo naudojimo tikslu - profesiniams ar verslo poreikiams tenkinti, ir kartu namų ar šeimos poreikiams tenkinti, tokiu atveju teismas turėtų įvertinti, kuris iš šių tikslų yra pagrindinis tikslas, kuriam naudojama prekė.

¹⁷⁸ ETT 1997 m. liepos 7 d. sprendimas byloje C - 269/95 *Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl*, ECR I-3767.

Vartojimo ir komercinės sutartys skiriasi ir informacijos pateikimu pirkėjams: vartotojas turi teisę į išsamesnę, platesnę informaciją, o verslininkas, sudarydamas sutartį su vartotoju turi didesnę pareigą atskleisti informaciją, nei tais atvejais, kai verslininkas sudaro sutartį su verslininku¹⁷⁹.

Skaidrumo principas egzistuoja ir komercinėse sutartyse, ir vartojimo sutartyse, tačiau pastarosiose jis turi visai kitokią prasmę. Skaidrumo principas vartojimo sutartyse reiškia, kad sutarties sąlygos turi būti aiškios ir suprantamos. Pažeidus šį principą – taikoma *contra proferentem* taisyklė, t.y. esant neskaidrioms sąlygoms, sutarties sąlyga bus aiškinama vartotojo naudai.

Vartojimo ir komercinėse sutartyse galioja skirtingi gynybos būdai. Esant kokybės pažeidimui, vartotojas gali nutraukti sutartį, net daiktui turint neesminių trūkumų, kai tuo tarpu komercinėse sutartyse tai neleistina (CK 6.363 str.8 d.). Vartotojas gali ginti savo pažeistas teises ne tik teisme, bet turi teisę kreiptis į vartotojų teisių gynimo instituciją, tuo tarpu komercinės sutarties šalims tokia teisė nesuteikiama. Norint gauti žalos atlyginimą nėra reikalaujama, kad vartotoją ir pardavėją sietų sutartiniai santykiai. LAT vienoje iš bylų¹⁸⁰ nurodė, jog vartotojas turi teisę į žalos atlyginimą tiek tais atvejais, kai jis buvo prekių ar paslaugų pirkėjas ar užsakovas, tiek tais atvejais, kai jo su gamintoju nesieja jokie sutartiniai santykiai. Šioje byloje buvo nustatyta, kad ieškovas yra ūkininkas, nekokybišką produkciją nusipirkęs verslo tikslais, todėl žala, padaryta nekokybiškomis prekėmis, jam turi būti atlyginama ne pagal CK 6.292 – 6.300 str. nuostatas, o pagal bendrąsias civilinės atsakomybės taisykles. Šioje byloje atsakovu negalėjo būti gamintojas (iš kurio ūkininkas nepirko prekių), atsakovu turėjo būti individuali įmonė, iš kurios ieškovas pirko prekes.

Skiriasi ir palūkanos už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą – kai abi sutarties šalys yra verslininkai arba privatūs juridiniai asmenys, už termino praleidimą CK 6.210 str.2 d. numato šešių procentų dydžio metines palūkanas (jei įstatymai ar sutartis nenustato kitokio palūkanų dydžio), tuo tarpu vartojimo sutartyse kai pirkėjas užsakovas yra fizinis asmuo, ir prekė yra skirta tenkinti jo asmeninius ar jo šeimos poreikius, vadovaujamosi CK 6.210 str.1 d., kur numatytos penkių procentų dydžio metinės palūkanos už praleistą prievolės vykdymo terminą.

Tam, kad sutartis būtų kvalifikuota vartojimo sutartimi–pirkėjas turi būti fizinis asmuo¹⁸¹. Vartojimo sutarties atveju tikslas turi būti susijęs su vartotojo asmeninių, šeimos ar namų ūkio poreikių tenkinimu, t.y. su verslu ar profesija nesusijusiu tikslu. Šiose sutartyse skiriasi ir pirkėjo civilinių teisių gynybos būdai - pirkėjas komercinėje sutartyje neturės tokios plačios apsaugos, kokią jis turėtų vartojimo sutarties atveju. Apibendrinant galima teigti, kad vartojimo sutartys nuo komercinių sutarčių skiriasi savo dalyku, reglamentavimo metodu bei funkcijomis.

¹⁷⁹ Detaliau informacijos pateikimo vartotojui reikalavimus aptarėme šio darbo 2.2. poskyryje.

¹⁸⁰ LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis c.b. *V.P. v. AB „Durpeta“* Nr. 3K-3-458/2005.

¹⁸¹ Nesigilinant šiame kontekste į atskirus atvejus, kurie jau buvo aptarti ankščiau šiame darbe.

Šioje dalyje atskleidėme vartojimo sutarčių instituto specifiką - sutarčių laisvės principo ribojimą, vartotojo teisės į informaciją ypatumus, silpnesnės šalies gynimo principo realizavimą - kaip kertinius šio instituto akmenis. Valstybė šiais specifiniais reguliavimo instrumentais siekia įgyvendinti vartojimo sutarčių teisės tikslą - apginti silpnesnę sutarties šalį - vartotoją. Tačiau vadovaujantis formaliosios teisės požymiais ir nesigilinant į konkrečias aplinkybes, gali susiklostyti situacija, kad tas, kuris *de facto* yra silpnesnė šalis, nebus apgintas, o tas kuriam tokios apsaugos nereikėjo – pasinaudos vartotojams teikiama apsauga. Vartojimo sutartis nuo kitų sutarčių atibojamos pagal sutarties tikslą – jis turi būti nesusijęs su komercine ar profesine veikla. Pagrindiniai kriterijai, skiriantys vartojimo ir komercinę sutartis yra subjektai ir objektas, kuris yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo. Siekiant atskleisti vartojimo sutarčių kvalifikavimo ypatumus, tolesniame skyriuje nagrinėsime LAT formuojamos praktikos vartojimo sutarčių srityje kai kuriuos aspektus.

2.6. LAT formuojamos vartojimo sutarčių praktikos kai kurie aspektai

Vartojimo sutarčių rūšių pagal dalyką yra nemaža įvairovė, todėl detali jų visų analizė viename darbe yra neįmanoma. Kaip jau ir minėta ankstesniuose šio darbo skyriuose - vartojimo sutartis nuo kitų sutarčių atibojamos pagal sutarties tikslą – jis turi būti nesusijęs su komercine ar profesine veikla. Vartojimo sutarties objektas yra vienas iš vartojimo sutartis individualizuojančių požymių, einantis greta specifinio šio sutarčių tikslo. Vartojimo sutarties objektas yra siejamas su naudojimo tikslu, t.y. objektas – prekė ar paslauga turi būti įsigyjama vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti.

Detalesnei LAT formuojamos vartojimo sutarčių praktikos analizei pasirinkome būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutartis. Šį pasirinkimą sąlygojo skirtinga ir nenuosekli LAT praktika kvalifikuojant šias sutartis. Nors praktika šiuo klausimu nėra itin gausi, tačiau verta detalesnės analizės dėl skirtingo būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutarčių kvalifikavimo. Tolesniame poskyryje išskirsime būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutarties ir preliminariosios sutarties reglamentavimo ypatumus.

2.6.1. Specifinis preliminariosios sutarties pagal CK 6.401 str. reglamentavimas

Lyginant preliminariosios nepastatyto gyvenamojo namo ar buto pirkimo – pardavimo sutarties reglamentavimą su bendrosiomis preliminariasias sutartis reglamentuojančiomis normomis,

reikia pažymėti, jog ši sutartis yra specifinė, reglamentuojama specialiosiomis normomis. Preliminarioje sutartyje pagal CK 6.401 str. pirkėjas yra fizinis asmuo, perkantis gyvenamosios paskirties nekilnojamąjį turtą (namą arba butą) savo asmeniniams poreikiams tenkinti, o pardavėjas pagal šią sutartį yra verslo subjektas įmonė.

Kaip jau akcentavome šiame darbe - kai sutartiniuose santykiuose viena iš sutarties šalių yra vartotojas, šie santykiai reguliuojami specifiniais teisės instrumentais, saugančiais jį nuo stipresnės bei galimai nesąžiningos kitos sutarties šalies. Jei abi sutarties šalys bus juridiniai asmenys ar fiziniai asmenys, analogiškoje situacijoje jų santykiai bus reglamentuojami CK 6.165 str. nuostatomis. Tokiu specifiniu reglamentavimu, mūsų požiūriu, siekiama įteisinti preliminariosios gyvenamojo namo ar buto pirkimo -pardavimo sutarties šalių nelygybę ir pirkėjo, kaip silpnesnės šalies, interesų apsaugą, kuri, iš dalies, atsispindi CK 6.401 str., be to, tai patvirtinta ir LAT praktika¹⁸², kurioje teigiama, kad vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, teisių apsauga turi būti užtikrinta sudarant ne tik nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartį kaip pagrindinę, bet ir kaip papildomą, organizacinę sutartį, taip pat esant ikisutartiniams teisiniams santykiams, t.y. sudarant preliminariąsias sutartis. Vartotojų teisių apsaugos aspektu taikant preliminariosios sutarties institutą reglamentuojančias materialinės teisės normas, būtina atriboti preliminariąsias sutartis pagal (CK 6.165 str.) ir būsimo (nepastatyto) gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartis (CK 6.401 str.)

LAT praktikoje išaiškinta, kad preliminariosios gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties šalių teisės ir pareigos yra daug platesnės nei preliminariosios sutarties, sudarytos pagal CK 6.165 str. Skirtingai negu CK 6.165 str., preliminariosios nepastatyto gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties esminės sąlygos išvardytos įstatyme: tai – būsto kaina, statybos terminai, rangovas, architektas ir kiti statybą ir jos priežiūrą atliksiantys asmenys, žemės sklypo, kuriame statomas namas ar butas, teisinis statusas, pirkėjo teisės į tą žemės sklypą ir kt. (CK 6.401 str.2 d.). Preliminariosios būsimo buto pirkimo-pardavimo sutarties dalykas yra ne tik pastatyti butą, bet ir po to sudaryti pagrindinę buto pirkimo-pardavimo sutartį¹⁸³. Neatskiriama nagrinėjamos preliminariosios sutarties dalis yra gyvenamojo namo ar buto projektas, jo sąmata ir kiti dokumentai (CK 6.401 str.4 d.). Šalys preliminariojoje nepastatyto būsto pirkimo-pardavimo sutartyje turi suderinti CK 6.401 str.2 d. nurodytas esmines sąlygas-tokiu būdu siekiama apsaugoti šiuose santykiuose silpnesnės šalies-pirkėjo-interesus. Preliminarioje būsto pirkimo–pardavimo sutartyje gali būti numatytas gyvenamojo namo ar buto statybos finansavimas. Tokiu

¹⁸² LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

¹⁸³ LAT CBS 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c.b. AB „Klaipėdos apdaila“ v. V. K. Nr. 3K-3-468/2006.

atveju visišką nuosavybės teisę į gyvenamąjį būstą pirkėjas įgyja sumokėjęs pilną preliminariojoje sutartyje numatytą statybos kainą (CK 6.401 str.5 d.). Prievolėms, kylančioms iš tokių santykių, yra keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, o tam tikros abejonės turi būti aiškinamos silpnesnės šalies naudai. Preliminarioji būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutartis kvalifikuotina kaip kylanti iš vartojimo teisinių santykių, o tokių sutarčių specifika lemia teismo pareigą būti aktyviam procese, todėl bylą nagrinėjantis teismas sutarties sąlygas *ex officio* turi įvertinti pagal CK 6.188 str. įtvirtintus sąžiningumo kriterijus, nežiūrint į tai ar sutarties šalys reiškia tokius reikalavimus. Nacionalinio teismo teisę *ex officio* vertinti sutarties sąlygų sąžiningumą, nepaisant to, kad vartotojas to neprašo, yra konstatavęs ir ETT¹⁸⁴. „Pirkėjas, fizinis asmuo, sudaręs statomo gyvenamojo namo ar buto įsigijimo sutartį su profesionaliu šio nekilnojamojo turto statytoju (verslininku), laikomas silpnesne sandorio šalimi, <...> gali tikėtis šį jo statusą atitinkančios teisinės apsaugos“¹⁸⁵.

LAT praktikoje¹⁸⁶ nurodoma, jog preliminariosios būsimo buto pirkimo–pardavimo sutarties dalykas yra ne tik pastatyti butą, bet ir po to sudaryti pagrindinę buto pirkimo–pardavimo sutartį. Jeigu šalys sutartimi neįsipareigoja ateityje sudaryti buto pirkimo–pardavimo sutarties, tokios sutarties negalima kvalifikuoti kaip preliminariosios sutarties, ji yra statybos rangos sutartis.

Apibendrinant galėtume išskirti šiuos būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutarties reglamentavimo ypatumus:

- specifinė subjektinė sudėtis – pirkėjas tik fizinis asmuo, o pardavėjas – tik juridinis asmuo;
- išskirtinė pirkėjo teisė per dešimt dienų nuo sutarties sudarymo atsisakyti sutarties;
- įstatymo ribojama pirkėjo atsakomybė sutarties atsisakymo atveju – ne daugiau kaip 0,2 proc. nuo sutartyje nurodytos kainos;
- specifinis, imperatyviai reglamentuotas sutarties turinys;
- pagal šią preliminariąją sutartį gali būti atliekami mokėjimai (kai pirkėjas finansuoja gyvenamojo namo ar buto statybą).

LAT aiškindamas vartojimo sutarties santykį su preliminariąją sutartimi dėl būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo nebuvo nuoseklus ir jo sprendimai dėl šios sutarties kvalifikavimo sutartimi istoriškai kito, todėl kitame poskyryje analizuosime LAT praktiką kvalifikuojant šias sutartis.

¹⁸⁴ ETT 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-243/08 *Pannon GSM Zrt. v. Erzsébet Sustikné Győrfi*, I-04713.

¹⁸⁵ LAT CBS 2008 m. spalio 06 d. nutartis c.b. *A. J. II v. UAB „Laivyno inžinerijos centras“* Nr. 3K-3-455/2008.

¹⁸⁶ LAT CBS 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c.b. *AB „Klaipėdos apdaila“ v. V. K.*, bylos Nr. 3K-3-468/2006.

2.6.2. LAT praktikos analizė vertinant preliminariąją sutartį pagal CK 6.401 str.

Analizę pradėsime nuo 2004 m. rugsėjo 13 d. LAT nutarties¹⁸⁷, kurioje buvo sprendžiamas ginčas dėl preliminariosios sutarties nutraukimo teisėtumo. Šioje byloje teismas pasisakydamas dėl sutarčių laisvės principo, nepaminėjo apie jo ribojimą, kai viena iš sutarties šalių yra vartotojas. Šioje byloje teismas nustatė, jog tarp šalių sudaryta preliminarioji būsimos buto pirkimo – pardavimo sutartis, tačiau nekėlė klausimo dėl sudarytos sutarties kvalifikavimo vartojimo sutartimi. Ir nors LAT pripažino, jog pirkėjas yra fizinis asmuo, tačiau netaikė vartotojo teises ginančių normų. Manytume šioje byloje iškilo tinkamo sutarties kvalifikavimo problema – kai viena iš sutarties šalių yra fizinis asmuo, kita – verslininkas, teismas turėjo įvertinti visas aplinkybes ir spresti ar sutartis neturėtų būti pripažinta vartojimo sutartimi. Manytume, kad sprendžiant ginčą šioje byloje - pirkėjui, fiziniam asmeniui, kaip silpnesnei sutarties šaliai, nebuvo pritaikytos vartotojo teises ginančios normos.

Tokia pati problema kilo ir vėlesnėje LAT nutartyje¹⁸⁸, kurioje mūsų nuomone taip pat buvo susiklostę vartojimo teisiniai santykiai. Šioje byloje buvo keliamas klausimas dėl teisinių padarinių, kai viena šalis siekia sudaryti pagrindinę sutartį kitomis nei sulygta preliminariojoje sutartyje sąlygomis. LAT čia plačiau analizavo preliminariosios būsimos gyvenamojo namo ar buto pirkimo pardavimo sutarties turinio aspektus. Teismas šioje byloje pažymėjo, jog sudarant pagrindinę sutartį, vienos šalies pasiūlymas, kuris pakeičia arba papildo sąlygas, įtvirtintas preliminariojoje sutartyje, nelaikytinas nauja preliminariosios sutarties esmine sąlyga, ką patvirtina CK 6.401 str.2 d. LAT šioje byloje nespėdė klausimo dėl sudarytos preliminariosios sutarties pripažinimo vartojimo sutartimi.

2007 m. vasario 27 d. nutartyje¹⁸⁹, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl patalpos priteisimo iš atsakovo ieškovui, LAT pozicija keitėsi. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad CK 6.401 str. reglamentuojami būsimos gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo santykiai pagal subjektinę sudėtį ir tikslą, kurio siekiama, yra artimi iš vartojimo sutarčių atsiradusiems santykiams;<...> prievolėms, kylančioms iš tokių santykių, keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, o tam tikros abejonės aiškinamos ekonomiškai silpnesnės šalies naudai. Šioje byloje preliminariąją sutartį dėl būsimosios gyvenamosios patalpos pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo, pripažino vartojimo sutartimi, nepaisant tam tikrų komplikacijų dėl patalpos paskirties - sutartyje sulygto turto paskirtis prieš sudarant pagrindinę sutartį pakito į gamybinę.

¹⁸⁷ LAT CBS 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis c.b. *V. Manišienė v. UAB „Progresyvio investicijos“* Nr. 3K-3-451/2004.

¹⁸⁸ LAT CBS 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c.b. *S. A. v. UAB „Beržolė“* Nr. 3K-3-441/2006.

¹⁸⁹ LAT CBS 2007 m. vasario 26 d. nutartis c.b. *R. J. v. UAB „Ginta ir partneriai“* Nr. 3K-3-72/2007.

Kadangi pirkėjas buvo fizinis asmuo, ekonomiškai silpnesnė šalis, LAT konstatavo, kad tarp šalių buvo sudaryta preliminarioji sutartis pagal CK 6.401 str. ir *inter alia* pažymėjo, jog šią sutartį galima reikalauti vykdyti natūra. Šioje byloje, nepaisant to, kad formaliai turtas buvo negyvenamosios paskirties, kas yra būtinoji preliminariosios sutarties pagal CK 6.401 str. sąlyga, gamybinės paskirties patalpa buvo priteista natūra, pirkėją įpareigojant už ją sumokėti pardavėjui. Apibendrinant galima teigti, kad šioje byloje LAT pakeitė iki tol formuotą praktiką ir *inter alia* išaiškino, kaip galima įpareigoti šalį preliminariąją sutartį vykdyti natūra.

Kaip matome iš aukščiau pateiktų pavyzdžių LAT praktika šiuo klausimu buvo nenuosekli ir prieštaringa. Vėliau LAT pradėjo formuoti kitokią poziciją, išaiškindamas, kad „būsimo buto pirkimo–pardavimo santykiai pagal subjektinę sudėtį ir tikslą, kurio siekiama, yra artimi iš vartojimo sutarčių atsiradusiems santykiams, iš kurių kylančioms prievolėms vykdyti stipresniajai sutarties šaliai keliami didesni sąžiningumo ir teisingumo reikalavimai, ir tam tikros abejonės aiškinamos ekonomiškai silpnesnės šalies naudai“¹⁹⁰.

2008 m. gruodžio 23 d. nutartyje¹⁹¹ buvo nagrinėjamas klausimas dėl preliminariosios buto pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo natūra. LAT šioje byloje konstatavo, jog specifinė būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis ir sutarties šalių tikslai lemia tai, kad ši sutartis laikytina vartojimo sutartimi ir jai taikytinos vartotojo interesus apsaugančios specialiosios teisės normos. Nagrinėdamas kasacinį skundą, Teismas pabrėžė, kad CK įtvirtintas tam tikras būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties reglamentavimo išskirtinumas iš kitų preliminariųjų sutarčių, kuriuo siekiama užtikrinti pirkėjo (vartotojo) interesus, o atsižvelgiant į aptariamą preliminariosios sutarties paskirtį bei sudarymo specifiką, pirkėjo dalyvavimą finansuojant gyvenamojo namo ar buto statybą, Teismas darė išvadą, kad pirkėjas savo pažeistas teises gali ginti ne tik reikalaudamas nuostolių atlyginimo, bet ir reikalauti prievolę įvykdyti natūra (t.y. įpareigoti pardavėją sudaryti su pirkėju gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį) bei naudotis visais kitais civilinių teisių gynimo būdais. Taigi, šioje byloje LAT pripažino vartotojo teisę, kaip tokią, reikalauti įvykdyti CK 6.401 str. reglamentuotą preliminariąją sutartį natūra.

Ankstesnėje praktikoje¹⁹² LAT yra nurodęs, kad CK 6.401 str. reglamentuojama preliminarioji nepastatyto būsto (gyvenamojo namo ar buto) pirkimo–pardavimo sutartis yra specifinė preliminariosios sutarties rūšis, turinti bendrųjų preliminariosios sutarties požymių, taip pat specifinių, išskiriančių ją iš kitų preliminariųjų sutarčių. Vienas iš skiriamųjų preliminarios

¹⁹⁰ LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis c.b. *R. K. v. A. K., K. L., J. L. A. L.* Nr. 3K-3-366/2008.

¹⁹¹ LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. *A.K. v. UAB „Alsva“* Nr. 3K-3-608/2008.

¹⁹² LAT CBS 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c.b. *S. A. v. UAB „Beržolė“* Nr. 3K-3-441/2006.

sutarties bruožų – negalimumas reikalauti ją įvykdyti natūra, o būsimą namo ar buto pirkimo – pardavimo sutartis remiantis CK 6.401 str. yra preliminari sutartis. Tačiau čia reiktų atkreipti dėmesį, kad tokia pozicija buvo pakeista 2008 m. gruodžio 23 d. nutartyje¹⁹³, kurioje LAT pripažino vartotojo teisę reikalauti įvykdyti CK 6.401 str. reglamentuotą preliminarią sutartį natūra. Manytume, jog šia norma siekiama geresnės fizinio asmens, kaip silpnesnės sutarties šalies, išgyjančios būstą, teisių apsaugos. Sudarydamas CK 6.401 str. reglamentuotą sutartį, pirkėjas siekia patenkinti savo asmeninį, šeimos poreikį į gyvenamąjį būstą. Fiziniam asmeniui sudarant preliminarią būsto pirkimo – pardavimo sutartį yra taikomas vartotojų teisių apsaugos mechanizmas.

2010 m. liepos 30 d. nutartyje¹⁹⁴ LAT nurodė, jog tam, kad sutartis galėtų būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis ji turi atitikti tokius požymius: 1) pirkėjas – fizinis asmuo, 2) pirkėjas veikia savo asmeniniais arba šeimos interesais apsirūpinti būstu, 3) pardavėjas – juridinis asmuo, 4) pardavėjas veikia komerciniais (verslo) sumetimais. LAT šioje byloje pažymėjo, jog minėtieji požymiai lemia tai, kad sutartis laikytina vartojimo sutartimi ir pabrėžė, kad „specifinė būsimą būsto preliminariosios pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis ir sutarties šalių tikslai tais atvejais, kai pirkėjas – fizinis asmuo – gyvenamąjį namą ar butą įsigyja ne su vartotojo verslu ar profesija susijusiu tikslu, lemia tai, kad ši sutartis laikytina vartojimo sutartimi ir jai taikytinos pirkėjo (vartotojo) interesus apsaugančios specialiosios teisės normos“¹⁹⁵.

Sunku paaiškinti aukščiau išdėstytą LAT besikeičiančią poziciją dėl preliminariosios nepastatyto gyvenamojo namo pirkimo–pardavimo sutarties kvalifikavimo, kurios objektas pagal CK 6.401 str. - būsimas būstas. Vartotojų apsaugos teisės instrumentas – silpnesniosios šalies interesų apsauga - turi būti taikoma tikslu apsaugoti silpnesniąją vartojimo santykio šalį – vartotoją, tačiau kaip matome iš čia analizuotų bylų, šis tikslas tam tikru laikotarpiu nebuvo įgyvendintas. Galutinis taškas LAT praktikoje dėl būsimą nekilnojamo daikto pirkimo – pardavimo sutarties, kai pirkėjas yra fizinis asmuo, perkantis iš verslininko nekilnojamąjį daiktą savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti buvo padėtas 2009 m. kovo 24 d., kai teismų praktikos apžvalgoje¹⁹⁶. Čia LAT išaiškino, jog nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties pripažinimas vartojimo sutartimi neprieštarauja šios sutarties prigimčiai, todėl tais atvejais, kai pastaroji sutartis atitinka vartojimo sutarties požymius, ji turi būti kvalifikuojama vartojimo sutartimi, ir pirkėjui (fiziniam asmeniui), esant pažeistai sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrai, turi būti taikoma įstatyminė vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, teisių apsauga. LAT pabrėžė, jog „sutarties rūšis ar

¹⁹³ LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis c.b. *A.K. v. UAB „Alsva“* Nr. 3K-3-608/2008.

¹⁹⁴ LAT CBS 2010 m. liepos 30 d. nutartis c.b. *L. S. v. UAB „Senasis dvaras“* Nr. 3K-3-353/2010.

¹⁹⁵ Ten pat.

¹⁹⁶ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

sutarties dalykas nėra tie požymiai, kurie lemia konkrečios sutarties pripažinimą ar nepripažinimą vartojimo sutartimi. Dėl šios priežasties nekilnojamojo daikto, kaip nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties dalyko, specifika nėra kliūtis nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartį, atitinkančią vartojimo sutarties požymius, kvalifikuoti vartojimo sutartimi¹⁹⁷. LAT pažymėjo¹⁹⁸, kad visais atvejais, kai nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutarties šalis yra pirkėjas (fizinis asmuo), perkantis iš verslininko (fizinio ar juridinio asmens) nekilnojamąjį daiktą savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti ir ši sutartis kvalifikuojama kaip kylanti iš vartojimo teisinių santykių, būtina užtikrinti fizinio asmens (vartotojo), kaip silpnesnės sutarties šalies, interesus. <...> sprendžiant ginčus, susijusius su vartotojo sudaromomis nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartimis, kaip ir kitų vartojimo sutarčių atveju, turi būti siekiama užtikrinti vartotojo teises bei atkurti pažeistą sutarties šalių interesų pusiausvyrą, todėl yra itin svarbi byla nagrinėjančio teismo atliekama nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse kontrolė. Vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, teisių apsauga turi būti užtikrinta ne tik sudarant nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartį kaip pagrindinę, bet ir kaip papildomą, organizacinę sutartį, taip pat esant ikisutartiniams teisiniams santykiams (sudarant preliminariąsias sutartis). LAT nurodė¹⁹⁹, kad vartotojų apsaugos teisės aspektu taikant preliminariosios sutarties institutą reglamentuojančias materialinės teisės normas būtina atriboti preliminariąsias sutartis (CK 6.165 str.) ir būsimo (nepastatyto) gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartis (CK 6.401 str.). Vienas esminių būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties požymių, skiriantis ją nuo kitų preliminariųjų sutarčių, yra būsimo būsto pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis: viena šios sutarties šalis – pirkėjas – visada yra fizinis asmuo, o kita – pardavėjas – juridinis asmuo ir kartu profesionalus nekilnojamojo turto statytojas. Šioje apžvalgoje pateiktų išaiškinimų toliau teismai laikėsi nuosekliai.

2010 m. kovo 15 d. nutartyje²⁰⁰ LAT pabrėžė, kad vartojimo sutarties dalykas pagal Nesąžiningų sąlygų direktyvą²⁰¹ yra nesvarbus. Čia teisėjų kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad jokių apribojimų nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutarčių pripažinimui vartojimo sutartimis ES teisė nenustato. Minėtos direktyvos nuostatų valstybė narė gali netaikyti tikrai Nesąžiningų sąlygų direktyvos 1 str.2 d. nurodytoms sutarčių sąlygoms, bet ne siaurinti čia įtvirtintą vartojimo sutarties sąvoką. Pagal Europos sąjungos teisę valstybė narė neturi teisės apriboti Direktyvos taikymo pagal sutarties dalyką.

¹⁹⁷ LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

¹⁹⁸ Ten pat.

¹⁹⁹ Ten pat.

²⁰⁰ LAT CBS 2010 m. kovo 15 d. nutartis c.b. E. Ž. v. R. J. Nr. 3K-3-106/2010.

²⁰¹ 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse.

2010 m. liepos 30 d. nutartyje²⁰² LAT pasisakydamas, kad specifinė būsimo būsto preliminariosios pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis ir sutarties šalių tikslai tais atvejais, kai pirkėjas – fizinis asmuo – gyvenamąjį namą ar butą įsigyja ne su vartotojo verslu ar profesija susijusiu tikslu, lemia tai, kad ši sutartis laikytina vartojimo sutartimi ir jai taikytinos pirkėjo (vartotojo) interesus apsaugančios specialiosios teisės normos, toliau nuosekliai plėtojo savo poziciją. Teismas pažymėjo, kad CK 6.401 str. 1 d. pateikta būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties sąvoka atskleidžia šios sutarties ypatumus: „šalys iš pradžių sudaro preliminariąją nepastatyto gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutartį, galiojančią būsto statybos laikotarpiu bei susitaria, kad pirkėjas, gyvenamąjį namą ar butą pastačius, jį nupirks už preliminariojoje sutartyje nurodytą kainą“²⁰³.

2010 m. lapkričio 8 d. nutartyje²⁰⁴ LAT toliau sistemingai plėtojo savo poziciją, pasisakydamas, kad preliminarioji nepastatyto būsto pirkimo-pardavimo sutartis yra specifinė preliminarios sutarties rūšis, turinti bendrųjų preliminariosios sutarties požymių, taip pat specifinių, išskiriančių ją iš kitų preliminariųjų sutarčių. „<...>Preliminariosios sutarties subjektai ir tikslai – teikia pagrindą šalių preliminariąją sutartį vertinti kaip vartojimo sutartį ir kad šiai sutarčiai taikytinos vartotojo interesus apsaugančios specialiosios teisės normos“²⁰⁵. Tokios pozicijos LAT laikėsi ir vėlesnėse nutartyse.

Nuoseklią praktiką LAT formavo ir 2011 m. birželio 7 d. nutartyje²⁰⁶. Šioje byloje ieškovė su atsakovu, kuriam vėliau buvo iškelta bankroto byla, buvo sudariusi gyvenamojo buto statybos sutartį, pagal kurią atsakovas įsipareigojo jį pastatyti ir perduoti ieškovei. Ieškovė prašė pripažinti sutartį buto pirkimo - pardavimo sutartimi, nes didžioji dalis kainos sumokėta. LAT nurodė, kad pirkėja pripažintina vartotoja, nes specifinė būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo-pardavimo sutartis dėl šio sandorio šalies statuso ir sandorio sudarymo tikslo kvalifikuojama vartojimo sutartimi. Teismas nurodė, „kad nuo kitų kreditorių reikalavimų asmens – būsimo buto pirkėjo – kreditoriaus reikalavimas skiriasi ne tik sutarties šalies nelygiateise padėtimi (vartotojas priskiriamas prie sutarties šalies, paprastai neturinčios galimybės vienodai derėtis su verslininku), bet ir nurodytos sutarties sudarymo tikslu, t.y. savo ar savo šeimos narių aprūpinimas būstu, bei atsižvelgiant į tai, kiek tas tikslas pasiektas ir kieno lėšomis buvo finansuota būsto statyba“²⁰⁷. Vystydama kasacinio teismo praktiką, teisėjų kolegija šioje byloje atkreipė dėmesį į tai, kad CK

²⁰² LAT CBS 2010 m. liepos 30 d. nutartis c.b. *L. S. v. UAB „Senasis dvaras“* Nr. 3K-3-353/2010.

²⁰³ Ten pat.

²⁰⁴ LAT CBS 2010 m. lapkričio 08 d. nutartis c.b. *V. Č. v. UAB „Ilgalaikių investicijų kompanija“* Nr. 3K-3-435/2010.

²⁰⁵ Ten pat.

²⁰⁶ LAT CBS 2011 m. birželio 08 d. nutartis c.b. *R. B. v. UAB „Eudanas“* Nr. 3K-3-261/2011.

²⁰⁷ Ten pat.

6.401 str. reglamentuota sutartis turi tiek preliminariosios pirkimo–pardavimo sutarties, tiek statybos rangos sutarties bruožų. Nustatant kurios sutarties bruožai yra vyraujantys, reikia analizuoti ar pirkėjas finansuoja statybą, ar šalys ateityje išsipareigoja sudaryti pirkimo–pardavimo sutartį. Teismas šioje byloje sistemingai plėtojo savo poziciją, išaiškindamas, kad kai pirkėjas–fizinis asmuo–sutartį sudaro savo asmeniniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams, nesusijusiems su verslu ar profesija, tenkinti, tokia sutartis taip pat gali būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis ir tai lemia būtinumą sutarties sąlygas aiškinti vartotojų naudai (CK 6.193 str. 4 d.). LAT pažymėjo, kad „kai nekilnojamojo daikto pirkėjas – vartotojas – už pastatytą būstą yra sumokėjęs didesnę dalį sutartos būsto pirkimo kainos, perdavimas pirkėjui neišformintas sutartyje nustatyta tvarka, tačiau būstas faktiškai perduotas pirkėjui, tolesnis sutarties vykdymas nutrūksta dėl pardavėjo – rangovo – verslininko bankroto, vartotojas gali būti ginamas CK 6.401 str.5 d. nustatyta tvarka pripažįstant pirkėjui nuosavybės teisę į statomą būstą. Nesuteikus vartotojui šios apsaugos, verslininko nemokumo rizika vartotojui būtų perkelta neproporcingai“²⁰⁸.

2011 m. lapkričio 14 d. nutartyje²⁰⁹ LAT toliau plėtojo praktiką analizuojamų sutarčių srityje. Šioje byloje nagrinėjami santykiai kilę iš preliminariosios sutarties dėl būsimą būsto pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, taip pat buvo sprendžiami teisės klausimai dėl preliminariniojoje sutartyje įtvirtinto pagrindinės sutarties sudarymo termino pasibaigimo padarinių. Teismas šioje byloje pažymėjo, jog „specifinė būsimą gyvenamojo namo ar buto pirkimo–pardavimo sutarties subjektinė sudėtis (pirkėjas – fizinis asmuo, pardavėjas– juridinis asmuo), sutarties šalių tikslai (pirkėjo – savo ar savo šeimos narių aprūpinimas būstu, pardavėjo– paprastai veiklos vykdymas su verslu susijusiais tikslais) lemia tai, kad ši sutartis laikytina vartojimo sutartimi <...> ir jai taikytinos vartotojo (šiuo atveju – pirkėjo) interesus apsaugančios specialiosios teisės normos“²¹⁰. Teismas čia taip pat nurodė, kad būsimąjo buto pirkimo–pardavimo sutartis yra vartojimo sutartis, todėl teismas turi vertinti sutarties sąlygas *ex officio* pagal CK 6.188 str. įtvirtintus sąžiningumo kriterijus, nepriklausomai nuo to, kokius reikalavimus reiškia šalys. Šioje byloje LAT pabrėžė, kad nacionalinio teismo teisę *ex officio* vertinti sutarties sąlygų sąžiningumą, nepaisant to, kad vartotojas to neprašo, yra konstatavęs ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

2012 m. vasario 20 d. LAT nutartyje²¹¹ nurodė, kad „CK 6.401 str. reglamentuoja preliminarinius sutartinius santykius, tačiau kartu įstatymų leidėjas nustato, kad kai pirkėjas yra ir

²⁰⁸ LAT CBS 2011 m. birželio 08 d. nutartis c.b. R. B. v. UAB „Eudanas“ Nr. 3K-3-261/2011.

²⁰⁹ LAT CBS 2010 m. lapkričio 08 d. nutartis c.b. V. Č. v. UAB „Ilgalaičių investicijų kompanija“ Nr. 3K-3-435/2010.

²¹⁰ Ten pat.

²¹¹ LAT CBS 2012 m. vasario 20 d. nutartis c.b. R. U. v. D. D. Nr. 3K-3-61/2012.

gyvenamojo namo ar buto finansuotojas, jis nuosavybės teisę į gyvenamąjį namą ar butą įgyja nuo visos preliminarioje sutartyje numatytos statybos kainos sumokėjimo“.

Kaip matome iš atliktos LAT nutarčių analizės - teismų praktika nors ir negausi, bet buvo skirtinga ir nenuosekli, tačiau jau kuris laikas yra Teismai laikosi vienodos pozicijos. Tikėtina, kad LAT suformuota praktika, kurią išdėstė apžvalgoje²¹² padėjo galutinį tašką šioje srityje, nepalikdama vietos skirtingam šių sutarčių kvalifikavimui.

Apibendrinant šią LAT praktiką, galima teigti, kad atsižvelgiant į pirkėjų-vartotojų-interesų apsaugą, preliminarioji sutartis pagal CK 6.401 str. visiškai pagrįstai priskiriama vartojimo sutarčių grupei, todėl pirkėjams-vartotojams-suteikiami papildomi vartotojų apsaugos teisiniai instrumentai. Preliminarioji sutartis pagal CK 6.401 str. pripažinta specifine preliminariąja sutartimi, kurios vykdymas galimas ir natūra, tokiu būdu apsaugant pirkėjo, kaip silpnesnės sutarties šalies, interesus. Pagrindiniai požymiai, kurie apsprendžia, ar fizinio asmens sudaryta sutartis dėl nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo ar jo pastatymo yra vartojimo, ar kitokia, yra subjektas, kuris įsigyja daiktą ir tikslas, dėl kurio tas daiktas įsigyjamas.

²¹² LAT 2009 m. kovo 24 d. Teismų praktika Nr. 30.

IŠVADOS

Šio tyrimo tikslas pasiektas, uždaviniai išspręsti. Tyrimo metu kelta hipotezė - ar specifiniai vartotojų teisių apsaugos instrumentai visada apsaugo vartotoją kaip silpnesniąją vartojimo santykių šalį – pasitvirtino iš dalies. Atliktas tyrimas parodė, kad specifiniai vartotojų teisių apsaugos instrumentai ne visada apsaugo vartotoją kaip silpnesnę vartojimo santykių šalį. Todėl apibendrinant atliktą tyrimą, formuluotinos tokios išvados:

1. Vartojimo sutartys yra sutarčių grupė, turinti specialų reglamentavimą, todėl šiems teisiniams santykiams bus taikomos ne tik bendrosios, bet ir specialiosios sutarčių teisės normos. Vieningos vartojimo sutarties sąvokos Europos Sąjungos teisės aktuose nėra, ji pateikiama tik netiesiogiai – direktyvose, tačiau Europos Sąjungos lygmeniu sutariama dėl esminių vartojimo sutarties požymių: fizinis asmuo, sudarantis sutartį dėl asmeninių, šeimos ar namų ūkio poreikio tenkinimo, kai prekes ar paslaugas tiekia verslininkas, veikiantis savo verslo ar profesijos tikslais.
2. Vartojimo sutartys sudaromos prisijungimo būdu, tarp fizinio asmens ir verslininko, dėl prekių ir paslaugų, kurias vartotojas įsigija savo asmeniams, šeimos ar namų ūkio poreikiams tenkinti. Vartojimo sutarties objektas yra vienas iš vartojimo sutartis individualizuojančių požymių, einantis greta specifinio šių sutarčių tikslo. Šios sutarties objektu gali būti visi civilinėje apyvartoje esantys daiktai bei teikiamos paslaugos, o esminę reikšmę kvalifikavimui turi galutinis naudojimo tikslas - vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Vartojimo sutarties objektas yra svarbus tiek, kiek jis susijęs su jo naudojimu privačiais tikslais.
3. Vartojimo sutartims charakteringas specifinis informacijos suteikimo vartotojams reguliavimas, kuriuo siekiama apsaugoti vartotoją bei jo teisėtus interesus, sudarant galimybes jam gauti visapusišką, aiškia ir suprantamą informaciją tam, kad vartotojas galėtų priimti informuotą sprendimą, labiausiai atitinkantį jo teisėtus interesus.
4. Silpnesnės šalies apsaugos principo esmė yra ta, kad mažiau patyrusi ir ekonomiškai silpnesnė šalis būtų apsaugota nuo stipresnės sutarties šalies – taip siekiama atkurti pusiausvyrą tarp šalių dėl nelygiaverčių derybinių pozicijų. Tačiau vadovaujantis tik formaliosios teisės požymiais – kaip tai plėtojama ETT praktikoje - gali susiklostyti situacija, kai *de facto* silpnesnė šalis nebus apginta.
5. Vartojimo sutarčių sąlygos turi būti aiškios, suprantamos ir skaidrios. Sąlygos, kurių formuluotei vartotojas savo valios neišreiškė, taip pat jų neaiškumas ir dviprasmiškumas bus

prielaida taikyti *contra proferentem* taisyklę. Šios taisyklės taikymas leis apginti silpnesnę sutarties šalį – vartotoją, negalėjusį daryti įtakos sudaromos sutarties sąlygoms.

6. Vartojimo sutartys nuo komercinių sutarčių skiriasi savo dalyku, reglamentavimo metodu bei funkcijomis. Pagrindiniai kriterijai, skiriantys vartojimo ir komercinę sutartį yra subjektai bei sutarties objektas, kuris yra tiesiogiai priklausomas nuo sutarties tikslo, kuris nesusijęs su verslu.
7. LAT savo praktikoje išplėtė vartojimo sutarties suvokimą, ir specialiąsias vartotojų teisių apsaugos normas taikė vertindamos galutinį naudos gavėją, nors sutartis ir buvo sudaryta su juridiniu asmeniu. Pagal Europos Sąjungoje vyraujančią minimalaus derinimo principą valstybės narės šioje srityje gali pačios spręsti dėl asmenų, kuriems taikomos vartotojų apsaugos teisės normos, ir tai gali daryti tiek teisės normomis, tiek plėtodamos teismų praktiką.
8. LAT praktikoje būsimą gyvenamojo namo ar buto pirkimo – pardavimo sutartis ilgą laiką nebuvo kvalifikuojama vartojimo sutartimi, todėl tam tikru laikotarpiu fiziniams asmenims, sudariusiems šias sutartis nebuvo pritaikytos vartojimo sutarčių instituto teisės normos, ginančios silpnesniąją sutarties šalį.

SIŪLYMAI

1. Siekiant išvengti perteklinio vartotojų teisių apsaugos reguliavimo skirtinguose teisės aktuose bei užtikrinti vartotojų teises reglamentuojančių teisės normų aiškumą, suprantamumą vidutiniškai gerai informuotam, protingai atidžiam ir apdairiam (atitinkančiam „vidutinio vartotojo“ standartą) vartotojui, mūsų požiūriu, tikslinga nacionalinėje teisėje vartotojų teisių apsaugos normas kodifikuoti.
2. Pagal nacionalinės teisės aktuose esantį reglamentavimą neaišku ar vartotojas galės pasinaudoti silpnesnės šalies apsauga kilus ginčui dėl vartojimo sutarties sudarytos su laisvos profesijos atstovu (pvz. advokatu), todėl siekiant aiškesnės vienos iš vartojimo sutarties šalių - verslininko apibrėžties, manytume tikslinga būtų nacionaliniuose teisės aktuose konkretizuoti ir vienodinti verslininko sąvoką, nurodant, jog verslininku gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, kuris veikia verslo tikslais (užsiima verslu ar amatu) arba vysto savarankišką profesinę veiklą.
3. Siūlytume išplėsti vartotojo sampratą jai priskiriant ir tam tikrus juridinius asmenis – daugiabučių namų butų savininkų bendrijas, profsąjungas, asociacijas ir pan., sukongretinant šių juridinių asmenų vertinamuosius kriterijus, kuriais remiantis pastarieji patektų į vartotojo sampratą ir galėtų naudotis vartotojų interesus ginančiomis teisės normomis.
4. Siekiant realaus silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimo, teismai neturėtų vadovautis vien formaliais vartotojo sampratos požymiais, tačiau turėtų kiekvienu atveju įsigilinti į konkrečią situaciją ir siekti, kad didesnę interesų apsaugą užtikrinančios normos būtų pritaikytos tiems asmenims, kurie *de facto* yra silpnesnioji šalis.
5. Siekiant išvengti problemos dėl vartojimo sutarties objekto identifikavimo siūlytina vienodinti prekės sąvoką nacionaliniuose teisės aktuose nurodant, jog „preke laikomas kiekvienas siūlomas parduoti ar parduodamas objektas vartotojui“.

2012 m. balandžio 22 d.

D. Kėvalaitė El. paštas: dalia30@gmail.com

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 111 -4123.
3. Vartotojų teisių apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833.
4. Vartotojų teisių apsaugos įstatymas//Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr. 85-2581; 2007, Nr. 12-488.
5. Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas// Valstybės žinios. 1995, Nr. 20-449.
6. Turizmo įstatymas// Valstybės žinios. 1998, Nr.32-852; 2001, Nr. 34-1128; 2002, Nr. 123-5507; 2004, Nr. 156-5689; 2005, Nr. 88-3285; 2011, Nr. 85-4138.
7. Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas// Valstybės žinios, 1999, Nr. 52-1672.
8. Produktų saugos įstatymas//Valstybės žinios. 1999, Nr. 52-1673.
9. Civilinis kodeksas, su pakeitimais ir papildymais// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
10. Advokatūros įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr. 50-1632; 2005, Nr. 88-3296; 2006, Nr. 72-2695; 2007, Nr. 4-156 ; 2008, Nr. 50-1843; 2011, Nr. 146-6834.
11. Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas// Valstybės žinios. 2008, Nr. 6-212.
12. Paslaugų įstatymas// Valstybės žinios. 2009, Nr. 153-6901.
13. Vyriausybės 2001 m. birželio 11 d. nutarimas Dėl mažmeninės prekybos taisyklių patvirtinimo, Valstybės žinios. 2001, Nr. 51-1778.
14. Ūkio ministro 2001 m. birželio 29 d. įsakymas Dėl daiktų gražinimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo; Valstybės žinios, 2001, Nr. 58-2105.
15. Ūkio ministro 2002 m. gegužės 15 d. įsakymas Dėl Lietuvos Respublikoje parduodamų daiktų (prekių) ženklinimo ir kainų nurodymo taisyklių patvirtinimo su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, Valstybės žinios. 2002, Nr. 50-1927.

Europos Sąjungos teisės aktai

16. 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose priverstinio vykdymo//
17. 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės//
18. 1988 m. rugsėjo 16 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo („Lugano konvencija“)//
19. 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314 dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų//
20. 1993 m. balandžio 5 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse//
21. 1997 m. gegužės 20 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyva 97/7/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis//
22. 1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/6/EB dėl vartotojų apsaugos, žymint vartotojams siūlomų prekių kainas//
23. 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva 98/27 EB dėl teismo draudimų ginant vartotojų interesus//
24. 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų//

25. 2000 m. gruodžio 22 d.. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselis I reglamentas), pakeitęs Briuselio konvenciją//
26. 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB//
27. 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 ("Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva")//
28. 2008 m. birželio 17 d. Reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės//

Teismų praktika

ETT praktika

29. ETT 1995 m. liepos 06 d. sprendimas byloje C-470/93 *Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. v Mars GmbH*, ECR I-1923.
30. ETT 1997 m. liepos 7 d. sprendimas byloje C - 269/95 *Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl*, ECR I-03767.
31. ETT 2001 m. lapkričio 22 d. sprendimas bylose C-541/99 ir C-542/99, *Cape Snc v. Idealservice Srl ir Idealservice MN RE Sas vs OMAI Srl*, ECR I-0904.
32. ETT 2002 m. liepos 11 d. sprendimas byloje C-96/00 *Rudolf Gabriel*, ECR I-6367.
33. 2002 m. spalio 24 d. sprendimas byloje C-99/01 *Gottfried Linhart and Hans Biffel*, ECR I-09375.
34. ETT 2003 m. lapkričio 06 d. sprendimas byloje C-358/01 *Commission of the European Communities v Kingdom of Spain*, ECR I-13145.
35. ETT 2004 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje C-468/01 *Procter & Gamble Company v Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs)*, I-05141.
36. ETT 2005 m. sausio 20 d. sprendimas byloje C-464/01 *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, ECR I-00439.
37. ETT 2009 m. birželio 4 d. sprendimas byloje Nr. C-243/08 *Pannon GSM Zrt. v Erzsébet Sustikné Györfi*, I-04713.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

38. Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 8 straipsnio 1,2 ir 3 dalių bei 16 straipsnio 7,8 ir 9 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.
39. LAT civilinių bylų skyriaus (toliau CBS) 2002 m. spalio 07 d. nutartis civilinėje byloje „*Vilniaus šilumos tinklai*“ v. *B. Giedraitienė* Nr. 3K-3-1137/2002.
40. LAT CBS 2002 m. gruodžio 02 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. v. UADB „Baltijos garantas“* Nr. 3K-3-1445/2002.
41. LAT CBS 2003 m. gruodžio 01 d. nutartis civilinėje byloje *O. Dubnikova v. AB „Lietuvos draudimas“* Nr. 3K-3-1150/2003.
42. LAT CBS 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje *V. Maniušienė v. UAB „Progresyvioji investicijos“* Nr. 3K-3-451/2004.

43. LAT CBS 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ v. Daugiabučio namo Tilžės g. 28 savininkų bendrija Nr. 3K-3-269/2005.
44. LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje V.P. v. AB „Durpeta“ Nr. 3K-3-458/2005.
45. LAT CBS 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje V. S. ir N. S. v. UAB „Abuva“ Nr. 3K-3-141/2006.
46. LAT CBS 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje AB „Klaipėdos apdaila“ v. V. K., bylos Nr. 3K-3-468/2006.
47. LAT CBS 2006 m. lapkričio 06 d. plenarinės sesijos nutartis civilinėje byloje V. Š. v. A. N., A. N. Nr. 3K-P-382/2006.
48. LAT CBS 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje S. A. v. UAB „Beržolė“ Nr. 3K-3-441/2006.
49. LAT CBS 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje AB „Klaipėdos apdaila“ v. V. K. Nr. 3K-3-468/2006.
50. LAT CBS 2006 m. gruodžio 05 d. nutartis civilinėje byloje S. K. v. UAB „Valpirus“ Nr. 3K-3-634/2006.
51. LAT CBS 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje S.D. v. UAB DK „PZU Lietuva“ Nr. 3K-3-689/2006.
52. LAT CBS 2007 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje R. J. v. UAB „Ginta ir partneriai“ Nr. 3K-3-72/2007.
53. LAT CBS 2007 m. balandžio 06 d. nutartis civilinėje byloje L. K. v. AB SEB Vilniaus bankas Nr. 3K-3-156/2007.
54. LAT CBS 2008 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje D.Ž. v. UAB „Titlis“ Nr. 3K-3-237/2008.
55. LAT CBS 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutartis civilinėje byloje R. K. v. A. K., K. L., J. L. A. L. Nr. 3K-3-366/2008.
56. LAT CBS 2008 m. spalio 06 d. nutartis civilinėje byloje A. J. IĮ v. UAB „Laivyno inžinerijos centras“ Nr. 3K-3-455/2008.
57. LAT CBS 2008 m. gruodžio 01 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tele2“ v. IĮ „Rogrinta“ Nr. 3K-3-579/2008.
58. LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje V. J. v. UAB „Lambatas“ Nr. 3K-3-581/2008.
59. LAT CBS 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. UAB „Alsva“ Nr. 3K-3-608/2008.
60. LAT CBS 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje N. Č. v. UAB „Makveža“ Nr. 3K-3-256/2009.
61. LAT CBS 2009 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje 519-oji daugiabučio namo savininkų bendrija v. AB „Vilniaus šilumos tinklai“ Nr. 3K-3-342/2009.
62. LAT CBS 2009 m. lapkričio 09 d. nutartis civilinėje byloje D. K. v. UAB „Omnitel“ Nr. 3K-3-480/2009.
63. LAT CBS 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vigysta“ v. V. L. Nr. 3K-3-502/2009.
64. LAT CBS 2009 m. gruodžio 01 d. nutartis civilinėje byloje M. L. v. Latvijos Respublikos bendrovei Air Baltic Corporation AS Nr. 3K-3-541/2009.
65. LAT CBS 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje E. Ž. v. R. J. Nr. 3K-3-106/2010.
66. LAT CBS 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B. v. UAB „TEZ TOUR“ Nr. 3K-3-201/2010.
67. LAT CBS 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje L. S. v. UAB „Senasis dvaras“ Nr. 3K-3-353/2010.

68. LAT CBS 2010 m. lapkričio 08 d. nutartis civilinėje byloje V. Č. v. UAB „Ilgalaikių investicijų kompanija“ Nr. 3K-3-435/2010.
69. LAT CBS 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Ž. B. v. UAB „JG Property developments“ Nr. 3K-3-137/2011.
70. LAT CBS 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje A. A. A., G. B., G. B., L. B., V. B., R. B., H. B., D. D., L. B., I. G., I. G., J. G., I. K., A. K., F. L., J. L., D. M., S. M., V. M., D. M., A. M., A. S., A. S., R. T., R. V., A. V., R. V., J. V. v. A. Kojalavičienės firma „Nilara“ Nr. 3K-3-239/2011.
71. LAT CBS 2011 m. birželio 08 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. UAB „Eudanas“ Nr. 3K-3-261/2011.
72. LAT CBS 2011 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje AB DnB NORD bankas v. V. S. ir I. S. Nr. 3K-3-272/2011.
73. LAT CBS 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje I. A. v. AB „SEB lizingas“ Nr. 3K-3-397/2011.
74. LAT CBS 2012 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje R. U. v. D. D., Nr. 3K-3-61/2012;
75. LVAT 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Tele 2“ v. Konkurencijos tarnyba Nr. A1-931/2005.
76. Vilniaus administracinio teismo 2005 m. lapkričio 8 d. nutartis byloje UAB „Dujotekana“ v. Lietuvos valstybę Nr. I-1299-8/2005.

Specialioji literatūra

77. Ambrasienė D. Baranauskas E. Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
78. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt./ vad. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius, 2003.
79. Beale H. ir kt. Cases, materials and text on contract law, Oxford ; Portland (Or.): Hart Publishing, 2002.
80. Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
81. Drazdauskas S. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
82. Grundmann S., Information, party autonomy and economic agents in European contract law. CML Review 39. Kluwer Law international, 2002.
83. Hartkamp A.S. Towards a European Civil Code. Kluwer Law International.2004.
84. Howells G., Weatherill S. Consumer Protection Law. Second Edition. University of Oxford. 2005.
85. Kötz H. and A. Flessner A. European Contract Law. Vol. 1. Formation, Validity. and Content of Contracts; Contract and Third Parties. Clarendon Press Oxford. 1997.
86. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. kovo 24 d. patvirtinta Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. Teismų praktika Nr. 30.
87. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. balandžio 26 d. patvirtinta Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga (vartojimo pirkimo–pardavimo, vartojimo rangos, civilinės atsakomybės vartojimo teisiniuose santykiuose taikymo klausimai) II . Teismų praktika Nr. 33.
88. Mikelėnas V., Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija, Vilnius: Justitia, 1996.

89. Pakalniškis V., Baranauskas E., Novikovienė N. ir kt./red. L. Novikovienė. Vartotojų teisių apsaugos teisiniai aspektai Europos Sąjungoje. Konferencijos mokslo darbų rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
90. Schulte-Nölke H., Twigg-Flesner Ch., Ebers M., EC Consumer Law Compendium: Comparative Analysis. Universität Bielefeld, 2007.
91. Stone R. The Modern Law of Contract. 6th ed. Portland: Cavendish Publishing Limited. 2005.
92. Straetmans G., Some Thoughts on the Future European Consumer Acquis. European Business Law Review. 2009.
93. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius. 2001.

Publikacijos ir pranešimai:

94. D. Bublienė. Skaidrumo principas ir nesąžiningų sąlygų direktyva. Teisė, 2006, t. 58.
95. D. Bublienė. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. Jurisprudencija, 2007, t. 9 (99).
96. I. Navickaitė-Sakalauskienė. „Vidutinio vartotojo“ standartas: pagalba ar papildomas apsunkinimas ginant vartotojų teises? Socialinių mokslų studijos. MRU. 2011, 3 (4).
97. L. Didžiulis, I. Navickaitė – Sakalauskienė. Vartojimo sutarčių kvalifikavimo problemos. Justitia, 2010, Nr. 2 (74).
98. P. Ravluševičius. Vartotojų teisių apsaugos ypatumai Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. Jurisprudencija, 2007, t. 9 (99).
99. R. Lazauskaitė. Atsakomybę ribojančių ar pašalinančių susitarimų aiškinimo ir galiojimo probleminiai aspektai // Socialinių mokslų studijos. MRU. 2011, 3 (2).
100. Trečiasis vartotojų rinkų suvestinės leidimas, 2010 kovo mėn.
101. Specialusis Eurobarometras Nr.252, „Vartotojų apsauga vidaus rinkoje“.

Interaktyvūs šaltiniai:

102. Vokietijos civilinis kodeksas/ Bürgerliches Gesetzbuch
<http://www.jusline.de/index.php?cpid=f92f99b766343e040d46fcd6b03d3ee8&lawid=1&paid=13>
103. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinių teisės katedros lektoriaus Stasio Drazdausko tarnybinis tinklapis// <http://web.vu.lt/tf/s.drazdauskas/2011/10/26/bendroji-europos-pardavimo-teise/>, prisijungimo laikas: 2012-02-10.
104. 2008 m. spalio 08 d. Europos Komisijos Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vartotojų teisių Kom(2008) 614)//
http://ec.europa.eu/consumers/rights/docs/COMM_PDF_COM_2008_0614_F_LT_PROPOSITI_ON_DE_DIRECTIVE.pdf
105. Europos komisijos žalioji knyga Dėl Vartotojų acquis persvarstymo//
http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/green-paper_cons_acquis_lt.pdf/
106. 2011-12-09 Pranešimas nariams. Austrijos Respublikos Bundesrato pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės // http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documentss/juri/cm/886/886237/886237lt.pdf

107. 2011-12-16 Pranešimas nariams Vokietijos Federacinės Respublikos Bundestago pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės//
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM\(2011\)478528_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478528/JURI_CM(2011)478528_LT.pdf)
108. 2011-12-14 Pranešimas nariams. Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Bendruomenių rūmų pagrįsta nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės//
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478503/JURI_CM\(2011\)478503_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/commissions/juri/communication/2011/478503/JURI_CM(2011)478503_LT.pdf)
109. 2011 m. spalio 13 d. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės//
<http://www.tm.lt/dok/du/10%2027%20pasiulymas%20DOC.PDF>
110. 2011 m. lapkričio 23 d. LR Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto specializuoto komiteto išvada Dėl pasiūlymo dėl Europos parlamento ir Tarybos reglamento dėl bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių teisės atitikimo subsidarumo ir proporcingumo principams//
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=412195

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: vartojimo sutartis, vartotojas, vartojimo sutarties objektas, silpnesniosios šalies apsauga, vartotojo teisė į informaciją.

Ši magistro darbą sudaro įvadas, dvi dalys, suskirstytos į skyrius bei poskyrius pagal analizuojamų klausimų pobūdį. Pirmojoje, teorinėje, tyrimo dalyje atskleidžiama vartojimo sutarties samprata, analizuojami vartojimo sutarties šalių ypatumai, sutarčių sudarytų dvigubo naudojimo tikslais kvalifikavimo specifika, pateikiama vartojimo sutarties objekto reikšmė. Trumpai apžvelgiamas pasiūlymas dėl Europos pirkimo – pardavimo sutarčių teisės vienodinimo ir pateikiama kai kurių šalių pateikta nuomonė. Antrojoje tyrimo dalyje nagrinėjant šios srities reguliavimo instrumentus atskleidžiama specifinė vartojimo sutarčių instituto vieta sutarčių teisėje. Nagrinėjami sutarties laisvės principo ypatumai ginant silpnesnę šalį vartojimo sutartyse, vartotojų teisės į informaciją sudarant vartojimo sutartis realizavimo esminiai aspektai, *contra proferentem* taisyklės taikymas šiose sutartyse, taip pat nagrinėjami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos vartojimo sutarčių praktikos kai kurie aspektai.

Sudarant vartojimo sutartį vartotojas turi ribotas galimybes ginti savo interesus ir daryti įtaką sudaromos sutarties turiniui, todėl iškyla grėsmė vienam iš pamatinių šiuolaikinės teisės principų – sąžiningumui, kuris yra ypač svarbus vartojimo sutartiniuose santykiuose. Neretai verslininkas, ruošdamas standartines vartojimo sutarties sąlygas, pažeidžia vartotojo teises, o tai sudaro prielaidas piktnaudžiavimui stipresne ekonomine padėtimi. Vartotojas, būdamas silpnesniąja sutarties šalimi dėl teisinio, ekonominio ir pan. nepatyrimo, prisijungdamas prie verslininko parengtos vartojimo sutarties, yra nelygiavertėje derybinėje pozicijoje. Dėl šios priežasties atsiranda būtinybė ginti prie sutarties silpnesnės šalies interesus. Analizuojant vartojimo sutarties institutą atskleidžiama vartojimo sutarčių specifika ir jų vieta sutarčių teisėje.

Darbo pabaigoje apibendrinama atlikto tyrimo medžiaga, formuojamos išvados bei teikiami siūlymai.

ZUSAMMENFASSUNG

Schlüsselwörter: Verbrauchervertrag, Verbraucher, das Objekt des Verbrauchervertrags, der Schutz der schwächeren Seite des Verbrauchsvertrags, das Recht des Verbrauchers auf Information.

Diese Magisterarbeit besteht aus der Einleitung und zwei Teilen, die wiederum in Kapitel und Abschnitte untergeteilt sind laut der Spezifik der zu analysierenden Fragen.

Im ersten theoretischen Untersuchungsteil wird der Sinn des Verbrauchervertrags erläutert, werden die Besonderheiten der Vertragseiten und die Einschätzung der Spezifikation der gemischter Zielsetzung des Verbrauchervertrags analysiert, auch die Bedeutung dieses Vertrags erklärt. Es gibt einen kurzen Überblick über das Angebot der Einheitlichkeit im Vertragsrecht in der EU (betrifft Kauf- und Verkaufsverträge) und werden in dieser Hinsicht Meinungen von einigen Staaten geäußert. Im zweiten Untersuchungsteil wird die spezifische Bedeutung der Verbraucherverträge im Vertragsrecht dargelegt in dem die Regelungsmechanismen dieses Gebiets analysiert werden. Es werden die Besonderheiten des Vertragsfreiheitsprinzips behandelt beim Schutz der schwächeren Seite in Verbrauchervertrag, auch werden die wichtigsten Verwicklungsaspekte des Verbrauchervertrags analysiert, die Anwendung der *contra proferentem* Regel auf diesem Gebiet besprochen und manche Aspekte der vom Litauischen Gerichtshof auf dem Gebiet der Verbrauchervertrags verwendeten Praktikum dargelegt.

Beim Schließen eines Verbrauchervertrags hat der Verbraucher begrenzte Möglichkeiten seine Interessen zu vertreten und einen Einfluß auf den Inhalt des Vertrags auszuüben, dadurch entsteht die Gefahr für das Grundprinzip des heutigen Rechts – Ehrlichkeit – der wiederum sehr wichtig für die Beziehungen in einem Verbrauchervertrag ist. Es passiert oft, dass der Unternehmer bei der Vorbereitung der Standardverhältnisse des Verbrauchervertrags die Verbraucherrechte verletzt. Dadurch entsteht der Mißbrauch an Hand der besseren ökonomischen Lage. Der Verbraucher, der als schwächere Seite des Vertrags ist dann nicht in derselben Verhandlungsposition, weil er mangelnde Erfahrung auf dem Gebiet des Rechtswesens, Ökonomie u.ä. hat. Deswegen entsteht die Notwendigkeit die Interessen der schwächeren Vertragsseite zu vertreten. Beim Analysieren des Verbrauchervertrags wird seine Spezifik und Platz im Vertragsrecht dargelegt.

Zum Arbeitschluß wird das Material der erfüllten Untersuchung verallgemeinert, Schlußfolgerungen gezogen und Vorschläge gemacht.